

Jaarverslag 2017

Vogelbescherming Nederland

Bestuursverslag 2017

Vogelbescherming Nederland

Inhoudsopgave

1 Inleiding & samenvatting	4
1.1 Als we willen kan het anders	4
1.2 Strategisch Meerjarenplan 2015-2020	4
1.3 Impact en doelgroepen	6
1.4 Strategie, doelgroepen en impact per programma	7
1.5 Trots op in 2017	10
1.6 Vooruitblik op 2018	11
2 Een natuurlijk platteland	12
2.1 Huidige situatie en context	12
2.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	12
2.3 Speerpunten en activiteiten 2017	13
2.4 Weidevogelprogramma	13
2.5 Akkervogels	17
2.6 Basiskwaliteit landelijk gebied	19
3 Topnatuur voor vogels	22
3.1 Huidige situatie en context	22
3.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	23
3.3 Speerpunten 2017	23
3.4 Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van binnenlandse gebieden	23
3.5 Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden	26
4 Meer natuur in de stad	32
4.1 Huidige situatie en context	32
4.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	32
4.3 Speerpunten en activiteiten 2017	33
4.4 Meten van vogelpopulaties en het delen van kennis	33
4.5 Samenwerken met gemeenten, bedrijven en andere partijen	34
4.6 Netwerk Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen	36
5 Grenzeloze natuurbescherming	37
5.1 Huidige situatie en context	37
5.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	37
5.3 Speerpunten en activiteiten 2017	38
5.4 Bescherming van trekvogels	38
5.5 Ondersteuning BirdLife Partners	40
5.6 Stadsvogels internationaal	42
5.7 Bijdragen aan het bestuur van BirdLife	42
6 Actieve samenleving voor vogels en natuur & een sterke basis	43
6.1 Huidige situatie en context	43
6.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	43
6.3 Speerpunten en activiteiten 2016	44
6.4 Activeren samenleving	44
6.5 Relatieprogramma	48
6.6 Fondswerving	50
6.7 Eigen Media	55
6.8 Pers en publiciteit	57

6.9 Winkel.....	58
6.10 Servicecentrum.....	58
7 Weten en delen.....	60
7.1 Huidige situatie en context	60
7.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming	60
7.3 Speerpunten 2017	61
7.4 Vervolg Actieplan bedreigde vogels	61
7.5 Actieplan bedreigde vogels	61
7.6 Werken op basis van conservation evidence.....	62
7.7 Participatie in het Centre for Avian Population Studies.....	62
7.8 Doorontwikkeling aanpak Kwaliteit voor Natuur.....	62
7.9 Wetenschappelijke begeleidingscommissie	63
7.10 Kennismanagement Vogelbescherming.....	63
7.11 Ontwikkeling juridisch kenniscentrum.....	63
7.12 Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland.....	64
8 Organisatie.....	65
8.1 Vereniging.....	65
8.2 Bestuur	66
8.3 Raad van Toezicht.....	66
8.4 Ledenraad.....	70
8.5 Bureau	73
8.6 Financieel Beleid	78
8.7 Jaarplan en begroting 2018	80
Bijlage 1 Medewerkers Vogelbescherming per 31-12-2017.....	81
Bijlage 2 Lijst van gebruikte afkortingen	82
Colofon.....	84
 Jaarrekening 2017	 85
1. Kengetallen en kerncijfers	86
2. Jaarrekening 2017	88
2.1 Balans per 31 december	88
2.2 Staat van baten en lasten.....	89
2.3 Kasstroomoverzicht	90
2.4 Toelichting jaarrekening.....	91
2.5 Toelichting op de balans per 31 december 2017	93
2.6 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen	101
2.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	102
3. Overige informatie	108
4. Overige gegevens	110
4.1 Controleverklaring accountant	110
Bijlage 1. Model voor kostentoerekening	113
Bijlage 2. Begroting 2018	114
Bijlage 3. Kostenverdeelstaat 2017	115

1 Inleiding & samenvatting

1.1 Als we willen kan het anders

Boerenzwaluwen vliegen jaarlijks heen en weer tussen zuidelijk Afrika en hun nesten in Nederlandse schuren. Albatrossen scheren maandenlang over eindeloze oceanen. Slechtvalken grijpen met een duizelingwekkende stootvlucht hun prooi. Geelbroekmanakins dansen als Michael Jackson. De vaak spectaculaire vogelwereld toont de rijkdom van de natuur. Die natuurlijke rijkdom is niet vanzelfsprekend. Veel natuur verdwijnt. Mensen gebruiken zoveel van wat de aarde biedt, dat het de natuur en onszelf schaadt.

Voor veel vogels is Nederland met z'n delta, brede rivieren, moerassen en vruchtbare grond van essentieel belang. Ons land is een kruispunt van trekwegen waar miljoenen vogels van afhankelijk zijn. Nederland is tegelijk dichtbevolkt en kent de meest intensieve landbouw ter wereld. Vogels delven daardoor het onderspit.

Als we willen kan het anders. De spectaculaire groei van het aantal lepelaars, het herstel van het aantal ooievaars en de terugkeer van de zeearend laten zien dat bescherming werkt. Door natuurgebieden de ruimte te geven. Door dynamiek van water en wind toe te laten waar dat kan. Door bossen vol leven oud te laten worden. Door een natuurrijker platteland. En door steden te creëren waar kinderen spelen tussen bomen, struiken en plassen. Zo maken we een natuurrijk land waar het goed leven is.

Steeds meer mensen zetten zich met succes in voor de natuur. Vogelbescherming maakt vol overgave deel uit van deze beweging, in Nederland en wereldwijd met de partners van BirdLife International. Vogelbescherming is ervan overtuigd dat we samen een beter leefbare wereld kunnen creëren waar plaats is voor mensen, vogels en natuur.

1.2 Strategisch Meerjarenplan 2015-2020

Vogelbescherming werkt met een Strategisch Meerjarenplan, dat loopt van 2015 tot 2020. Hierin zijn de strategie en de daaraan verbonden strategische programma's vastgelegd. Het gaat om zowel de beschermingsprogramma's als de activiteiten op het gebied van communicatie, fondswerving en bedrijfsvoering. Op basis van dit meerjarenplan stelt Vogelbescherming jaarlijks een jaarplan op. Daarin worden concrete activiteiten vertaald naar de inzet van geld en uren van medewerkers. Dit Bestuursverslag geeft een beeld van de mate waarin we het Jaarplan 2017 hebben kunnen realiseren: de successen, de mijlpalen en soms ook de tegenvallers van 2017.

Aan de basis van de activiteiten van Vogelbescherming liggen onze missie en visie, die in het verlengde liggen van de strategische uitgangspunten van onze koepelorganisatie BirdLife International. We geven ze hier weer:

Missie

Vogelbescherming Nederland komt op voor in het wild levende vogels en hun leefgebieden. In Nederland en wereldwijd. Samen met mensen die bescherming van vogels en natuur belangrijk vinden. Zo dragen we bij aan het behoud van de natuur en aan een leefbare wereld.

Visie

Vogelbescherming wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur, waar mensen van genieten en zich voor inzetten.

BirdLife International

De missie en visie van Vogelbescherming zijn in lijn met de uitgangspunten van BirdLife International:

- Vogelsoorten sterven niet meer uit
- 'Gewone vogels' moeten gewoon blijven.
- Natuurgebieden worden goed beschermd

- Productie vindt ecologisch duurzaam plaats
- Mensen zetten zich actief in voor vogels en natuur.

Manier van werken

Om deze missie en visie als onderdeel van BirdLife waar te kunnen maken, heeft Vogelbescherming een aanpak met vier pijlers vastgesteld:

1. Vogelbescherming verbindt mensen, bedrijven en organisaties om vogels en natuur te beschermen.
2. Vogelbescherming verrijkt emotionele verbondenheid die mensen voelen voor vogels en natuur met een wetenschappelijk onderbouwde aanpak.
3. Vogelbescherming werkt van Nederlandse achtertuinen tot in Afrika. Vogels zijn grenzeloos, dus wij ook.
4. Vogelbescherming werkt aan duurzaam natuurherstel waar mensen baat bij hebben, zodat natuurherstel voor een langere termijn is gegarandeerd.

In de praktijk betekent deze manier van werken dat we eerst analyseren waar bepaalde vogelsoortgroepen last van hebben. Vervolgens moeten we inzicht verkrijgen in welke maatregelen echt effect hebben. Daarbij brengen we altijd in kaart welke actoren cruciaal zijn om dat effect te bereiken en hoe we deze actoren het best kunnen bewegen om ook daadwerkelijk tot handelen te komen.

Onze lijn daarbij is dat we met experimenten en voorbeeldprojecten andere partijen meenemen in een gewenste aanpak om vervolgens tot opschaling te komen. Per bedreiging kan deze lijn heel verschillend uitpakken, eenvoudigweg omdat er veel verschillende partijen bij betrokken zijn, van zuivelaars tot ambtenaren en van terreinbeheerders tot vrijwilligers. De basis van onze aanpak is telkens om vanuit gegronde kennis en ervaring, in samenwerking met belangrijke actoren, te komen tot duurzaam herstel van leefgebieden voor vogels.

Deze strategie leidt soms tot snel succes, maar meestal is herstel van leefgebieden van vogels een zaak van (heel) lange adem. Enerzijds omdat natuur zich slechts zelden snel

kan herstellen, anderzijds omdat we te maken hebben met complexe maatschappelijke vraagstukken, waarbij voor veel betrokken partijen de natuur slechts een bijzaak is.

Voortgang evalueren

Voor de beoordeling van onze resultaten gebruiken we verschillende meetlatten, die per programma kunnen verschillen. De kernvraag is: maken we onze beloften waar als het gaat om geplande investeringen?

Maar hoe belangrijk ook, de beloofde en geleverde inspanningen zeggen niet altijd iets over het behaalde resultaat, laat staan over de impact van ons werk. Daarom vindt er per inhoudelijk programma – beschreven in de hoofdstukken 2 t/m 7 – gedurende het jaar in een drietal interne Voortgangsrapportages ook een kwalitatieve weging plaats. In welke mate realiseren we ook de inhoudelijke doelstellingen van de verschillende activiteiten binnen de programma's is dan de vraag. Een belangrijke meetlat vormen ook de monitoringgegevens van Sovon Vogelonderzoek Nederland, de organisatie die de trends onder vogelpopulaties in ons land onderzoekt. Sovon bepaalt op systematisch wijze hoe met de vogels is gesteld.

Voorafgaand aan elke nieuwe planperiode van vijf jaar onderzoekt Vogelbescherming de houding van de Nederlandse bevolking ten opzichte van vogel- en natuurbescherming en hoe de respondenten daaraan willen bijdragen. Het zijn kostbare onderzoeken, maar op die manier houden we ook de vinger aan de pols bij het grote publiek als het gaat om trends in de samenleving en onze impact. In 2019 staat een nieuw onderzoek gepland.

Bij het opstellen van het nieuwe strategisch plan 2020-2023 wordt ook gekeken naar voor de bescherming van vogels belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel grote internationale problematieken als klimaatontwikkeling als nationale ontwikkelingen, zoals de afnemende rol van de rijksoverheid bij de bescherming van natuur.

Midterm review 2017

In 2017 waren we halverwege de looptijd van het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020. Samen met onze Ledenraad en Raad van

Toezicht hebben we het plan geëvalueerd via een zogeheten midterm review. Daarbij zijn systematisch alle doelen in de programma's langsgelopen om te bepalen in hoeverre we vóór of achter lopen, of dat we precies op stoom zijn. Uiteindelijk is door de Ledenraad in 2017 besloten op basis van deze beoordeling dat de komende jaren een vijftal onderdelen extra aandacht moet krijgen. Deels omdat deze programma's achterliepen bij de verwachtingen, deels vanwege een grote beschermingsnoodzaak om sneller stappen te zetten. Het gaat om het weidevogelprogramma, de inzet om te komen tot een 'basiskwaliteit' voor natuur in Nederland, ons internationale werk, het programma 'Weten en Delen' en de campagne die gericht is op de activering van de samenleving.

Naast een extra impuls op basis van de analyses uit de midterm review zijn we in 2017 ook gestart met het verder verbeteren van onze programma's aan de hand van een 'theory of change'. Daarbij worden met een beproefde systematiek stappen bepaald die tot doelrealisatie moeten leiden. In 2017 hebben we op deze wijze op beperkte schaal naar enkele programma's gekeken. Vanaf het volgende strategisch meerjarenplan moet het de standaard manier van werken zijn, waardoor we de impact van ons werk verder kunnen vergroten.

1.3 Impact en doelgroepen

Steeds nadrukkelijker wordt er vanuit de maatschappij gevraagd naar de impact van organisaties zoals Vogelbescherming. Anders gesteld: dragen onze activiteiten er daadwerkelijk aan bij dat leefgebieden van vogels in Nederland en daarbuiten beschermd en hersteld worden? Een terechte vraag. De noodzaak van natuur- en vogelbescherming groeit immers nog steeds. Wereldwijd keldert de biodiversiteit en worden rode lijsten van bedreigde vogels steeds langer. Ook de in 2017 uitgekomen Rode lijst van Nederlandse broedvogels laat zien dat het met veel vogelsoorten in ons land onverminderd beroerd gaat.

Tegelijkertijd laten rode lijsten óók zien dat bescherming zoals uitgevoerd door Vogelbescherming en onze internationale koepel BirdLife International werkt. Zo hebben verschillende moerasvogels duidelijk geprofiteerd van het Beschermingsplan Moerasvogels dat Vogelbescherming vijftien jaar geleden ontwikkelde en sinds die tijd met verschillende partijen uitvoert. De purperreiger is mede door de uitvoering van dit plan zelfs van de rode lijst af. Ook de roerdomp, een echte rietreiger, laat hierdoor enig herstel zien. Internationaal was er bijvoorbeeld succes voor de bedreigde kroeskoppelikaan, die het dankzij een goed beschermingsplan voor deze soort nu aanzienlijk beter doet. Dergelijke voorbeelden illustreren dat we door het inzetten van onze kennis samen met terreineigenaren, overheden en vrijwilligers een verschil kunnen maken.

De bedreigingen van vogels en hun leefgebieden zijn zeer divers van aard, veelal complex en verweven met enkele van de grote maatschappelijke vraagstukken van deze tijd. Variërend van klimaatontwrichting tot ontbossing en van overbevissing en milieuvervuiling tot intensivering van de landbouw. Dat maakt dat Vogelbescherming en BirdLife International op veel verschillende niveaus moeten acteren om daadwerkelijk impact te hebben op de bescherming van vogels en natuur.

Onze aanpak daarbij is dat we vanuit onze visie in combinatie met onze kennis gerichte acties ondernemen om op de verschillende niveaus invloedrijke maatschappelijke actoren in beweging te krijgen voor de bescherming van natuur. Per inhoudelijk programma gaat het om verschillende groepen waarvoor een eigen aanpak nodig is. In het boerenland zijn uiteraard de agrarische bedrijven belangrijk, in natuurgebieden de terreinbeheerders, in het stedelijk gebied gemeenten én particulieren etc. In paragraaf 1.4 gaan we er nader op in.

Uiteindelijk is de bescherming van natuur op de lange termijn het meest gebaat bij een breed draagvlak onder zowel bevolking als economische sectoren en overheden. Een draagvlak van waaruit gezamenlijk gewerkt

wordt aan een wereld waarin we op een ecologisch duurzame wijze met onze omgeving en natuurlijke hulpbronnen omgaan. Dat betekent dat er ruimte is voor natuur, ook voor niet direct voor de mens productieve soorten en systemen. Niet alleen weggestopt in natuurreservaten, maar ook in urbaan gebied, op het boerenland en in oceanen. Daarom zie je Vogelbescherming zowel binnen de Brusselse bureaucratie lobbyen, als in het tuincentrum bezoekers aanmoedigen hun tuin vogelvriendelijk in te richten. Iedereen kan en moet wat doen. De verandering moet zowel van onderop komen als van grote invloedrijke partijen. Vogelbescherming reikt daarbij inspirerende kennis aan en weet de noodzaak tot verandering over het voetlicht te krijgen.

1.4 Strategie, doelgroepen en impact per programma

Voor enkele hoofdprogramma's van Vogelbescherming geven we hier een nadere toelichting hoe onze strategie eruit ziet, welke actoren een rol spelen en wat de effecten van ons handelen zijn.

1.4.1 Een natuurrijk platteland

Vogelbescherming besteedt veel aandacht aan vogels van het boerenland. Daar vindt de grootste achteruitgang van soorten plaats. Nederland weet zich bovendien gehouden aan internationale afspraken voor de bescherming van verschillende van het boerenland afhankelijke weidevogels, zoals de grutto en de scholekster. Bovendien draagt de landbouwsector in belangrijke mate bij aan de achteruitgang van natuur buiten het directe agrarische areaal (stikstofdepositie, verspreiding van gif en verdroging door een laag waterpeil).

Vogelbescherming heeft een brede strategie ontwikkeld om de vogels van het boerenland te redden. Daarbij richten we ons op de gehele keten, dus op overheden, boeren, bedrijfsleven en consumenten. Kern van onze strategie is ervoor zorgen dat boeren financieel in staat zijn hun bedrijfsvoering aan te passen aan goed beheer voor boerenlandvogels en daar ook de kennis voor

hebben. Deze transitie in het landelijk gebied kan alleen slagen door gericht beleid van overheden en bedrijfsleven, geschraagd door een vraag vanuit consumenten. Vogelbescherming wil partijen in beweging krijgen met 'de wortel en de stok'. Consumenten wijzen we op de mogelijkheid met de 'voeten te stemmen' en dus producten te kopen van boeren die iets extra's doen voor vogels. Met ons netwerk van weidevogelboeren en met boerenorganisaties werken we aan de verdere ontwikkeling van een agrarische bedrijfsvoering waar boerenlandvogels van profiteren. Ook proberen we agrarische bedrijven te verleiden om een overstap te maken naar een meer natuurlijke bedrijfsvoering. Voedselproducenten stimuleren we om producten op de markt te brengen waarvan een deel van de opbrengsten goede komt aan weidevogelbeheer. Overheden zetten we onder druk om hun verantwoordelijkheid te nemen voor het redden van de natuur van het boerenland. Dat doen we door lobby en acties, maar ook door bijvoorbeeld de eind 2016 ingediende klacht bij de EU over hoe Nederland een loopje neemt met de Europese verplichtingen om weidevogels goed te beschermen.

Leidt deze gelaagde aanpak ergens toe? Hebben de vogels er wat aan? Nee en ja. Nee, er is (nog) geen landelijke trendbreuk waar te nemen bij de aantallen boerenlandvogels en de intensivering van de landbouw is nog niet gestopt. Maar dankzij de inspanningen van Vogelbescherming is er nu wél een duidelijke verandering waarneembaar. Een kleine maar groeiende groep consumenten is zich bewust van de weidevogelproblematiek en koopt producten die boeren helpen de goede dingen te doen voor vogels. In 2017 zijn er met steun van Vogelbescherming weer nieuwe producten beschikbaar gekomen. Bedrijven in de voedingssector zoals zuivelcoöperaties zijn begonnen beleid te ontwikkelen gericht op weidevogels. Overheden lijken zich langzaam maar zeker bewust van hun verantwoordelijkheid voor het redden van de biodiversiteit op het boerenland. In 2017 verschoof het kabinet € 40 miljoen Europees landbouwgeld van algemene boerensubsidies naar specifieke investeringen voor boerenlandnatuur. Een

duidelijk voorbeeld van hoe de transitie naar natuurinclusieve landbouw steeds hoger op de agenda komt.

De impact van ons werk in het agrarisch gebied kan beperkt genoemd worden, strikt geredeneerd vanuit landelijke aantallen vogels. Een sector die zich decennia lang eenzijdig heeft ontwikkeld met negatieve gevolgen voor natuur en milieu laat zich niet zomaar omdraaien. Tegen die achtergrond is de langzame verandering die op dit moment plaatsvindt significant en daar draagt Vogelbescherming duidelijk aan bij.

1.4.2 Topnatuur voor vogels

Nederland is als waterrijk deltaland belangrijk voor grote groepen vogels. Vogels die ons land aandoen tijdens de trektijd om aan te sterken, vogels die in ons land de winter doorbrengen en bijzondere vogels die hier broeden. Het gaat om miljoenen vogels. De natuurgebieden waar deze vogels van afhankelijk zijn, waaronder Waddenzee, Delta, IJsselmeer en veel moerasgebieden, zijn op papier goed beschermd. Mede door de inzet van Vogelbescherming in de afgelopen decennia maken deze gebieden onderdeel uit van het Europese Natura 2000-netwerk.

Maar goede bescherming op papier betekent niet dat er geen bedreigingen zijn. Door ontwikkelingen uit het verleden, zoals het afsluiten van zeearmen, verkeren veel gebieden in een slechte conditie. Maar ook meer recente ontwikkelingen als stikstofneerslag, intensieve recreatie en overbevissing hebben een negatief effect. Vogelbescherming richt zich op de bescherming van alle belangrijke vogelgebieden van ons land. Onze strategie daarbij berust op een aantal pijlers:

1. Het realiseren van concreet natuurherstel met een breed scala aan partijen. Succesvolle voorbeelden van samenwerkingen met andere natuurorganisaties zijn het herstel van de Haringvlietnatuur en in de Waddenzee 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. In 2017 startten we met steun van de Nationale Postcode Loterij het project 'Meer IJsselmeer', ook gericht op natuurherstel. Bij dergelijke grote natuurgebieden is dat altijd

een zaak van lange adem. Maar dat de impact van actieve natuurbescherming met zo'n aanpak groot kan zijn, toont het programma Natuurlijke Klimaatbuffers aan. Dit zijn (grote) projecten in het kader van waterveiligheid die worden gecombineerd met natuurherstel. Een benadering die dankzij natuurorganisaties waaronder Vogelbescherming in zwang is geraakt. Langs de rivieren en bijvoorbeeld op de grens van Drenthe en Groningen zijn hierdoor zeer waardevolle natuurgebieden ontstaan. Soms heeft het natuurherstel betrekking op kleinere gebieden en gaat het om gerichte verbetering van habitats voor specifieke soorten. Succesvolle voorbeelden uit 2017 zijn projecten voor tapuiten in de duinen en voor grote karekieten in enkele rietmoerasen.

2. Het terugdringen van directe bedreigingen voor vogels en natuur via voorlichting aan het brede publiek, lobby en juridische acties, vaak in combinatie met andere groene organisaties. Zo wordt dankzij de inspanningen van Vogelbescherming de komende jaren geen vergunning verleend voor de vangst van spiering in het IJsselmeer, waarmee de desastreuze overbevissing van deze soort voorlopig van de baan is. Een en ander leidde er in 2017 toe dat de visdief – na jaren te weinig jongen te hebben grootgebracht – eindelijk weer een goed broedseizoen had.

3. Het inspireren van terreinbeheerders, overheden en particuliere grondbezitters met onderbouwde kennis over hoe maatregelen genomen kunnen worden voor soorten die het moeilijk hebben. Zo leidde een themadag van Vogelbescherming tot concrete maatregelen voor de roerdomp in Overijssel.

4. Het monitoren van de belangrijkste natuurgebieden via ons netwerk van vrijwillige WetlandWachten die veelal ook actief betrokken zijn bij natuurherstel van gebieden.

1.4.3 Meer natuur in de stad

Vogels beschermen binnen de bebouwde kom is voor Vogelbescherming een belangrijk onderdeel van de gekozen strategie. In 2017 vierde Vogelbescherming tijdens een grote internationale conferentie de verworvenheden van tien jaar stadsvogelbescherming.

In het stedelijk gebied richten we ons zowel op professionals als op de brede groep van mensen met een erf, tuin of balkon. Iedereen kan daar van betekenis zijn voor vogels.

Onderzoek van Vogelbescherming toont aan dat een groot deel van de tuinbezitters in ons land graag bereid is iets extra's voor vogels te doen. Vogelbescherming ondersteunt deze mensen met kennis over hoe je dat het beste doet. In 2018 krijgt dat werk een extra impuls met een online tool voor een persoonlijk tuinadvies op maat.

Ons werk gericht op tuinen slaat aan. Dat zien we bijvoorbeeld aan de toegenomen aandacht voor vogelvriendelijke tuinen in de tuincentra. Vogelbescherming startte in 2017 een samenwerking met Intratuin om natuurvriendelijk tuinieren in het hart van deze marktleider te brengen. Zo vergroten we onze impact aanzienlijk.

Naast een brede publieksaanpak werken we samen met andere partijen zoals gemeentebesturen en de bouwwereld om te komen tot een vogelvriendelijke stad. Deze benadering heeft positieve resultaten. Steeds vaker raken gemeenten in de ban van het gedachtegoed van Vogelbescherming, soms op basis van directe bemoeienis van Vogelbescherming, zoals bij de 5 grote Noord-Brabantse gemeenten, soms indirect op basis van voorbeeldprojecten en kennis die we eerder hebben verspreid: in 2017 nam een aantal grote steden maatregelen ten behoeve van vogels.

Een goed voorbeeld van de grote impact van Vogelbescherming in het stedelijk gebied is ook het project Stroomversnelling waarbij in vele tienduizenden woningen standaardvoorzieningen worden opgenomen voor gierzwaluwen, huismussen en vleermuizen. Stroomversnelling is het project van de overheid waarin versneld woningen worden geïsoleerd om klimaatdoelstellingen te

halen. Vogelbescherming is kennispartner van dit project.

1.4.4 Grenzeloze natuurbescherming

Natuur houdt zich niet aan landsgrenzen en vogels doen dat al helemaal niet. Vogelbescherming is als Nederlandse partner van BirdLife International niet alleen in Nederland, maar ook ver over de grenzen actief. Onze strategie daarbij bestaat uit verschillende pijlers:

- Het beschermen van trekvogels via concrete natuurherstelprojecten, vooral langs de Oost-Atlantische trekroute waaraan Nederland ligt.
- Het versterken van natuurorganisaties langs de Oost-Atlantische trekroute en enkele plekken waarmee Nederland historische banden heeft, zoals Indonesië en het Caribisch gebied.
- Er (mede) voor zorgen dat onze koepelorganisatie BirdLife International slagvaardig kan blijven opereren door zowel inhoudelijke bijdragen (zoals ten behoeve van een stadsvogelprogramma in oprichting), als financiële bijdragen en bijdragen aan het bestuur.

Dankzij deze werkwijze hebben we de afgelopen jaren onder meer de noodzaak van herstel van ecosystemen in de Sahel voor onder andere overwinterende trekvogels geagendeerd. Zowel in de betrokken landen zoals Burkina Faso, als internationaal via bijvoorbeeld de Convention on Migratory Species en in Nederland. De leden van Vogelbescherming en grote fondsen hebben gul gegeven voor 'schop in de grond'-projecten in deze gebieden. Behalve dat er op vele plekken bomen zijn geplant waar vogels echt iets aan hebben, is er nu ook een werkwijze ontwikkeld met de betrokken BirdLife partners uit Afrika. Dat gaat uit van herstel van ecosystemen in combinatie met de verbetering van sociaaleconomische omstandigheden van de bevolking. In de ogen van Vogelbescherming en BirdLife is dat de meest duurzame weg om te werken aan natuurherstel op langere termijn.

1.5 Trots op in 2017

Vogelbescherming heeft in 2017 veel ondernomen. In de hoofdstukken 2 t/m 7 bieden we een overzicht van hoe we onze voornaamste doelen hebben gerealiseerd. Het meest trots zijn we op de volgende mijlpalen, in willekeurige volgorde en deels al genoemd in voorgaande paragrafen.

Weidevogelvriendelijke zuivel

Consumenten is een alternatief geboden met vogelvriendelijke zuivel. Zo kunnen zij actief bijdragen aan een transitie naar een natuurinclusieve landbouw. Vogelbescherming werkt er sinds een aantal jaar aan, met veel succes. Een nieuwe mijlpaal in 2017 is dat de biologische zuivel van Weerribben Zuivel en de biodynamische zuivel van Zuiver Zuivel voldeden aan strenge criteria van Vogelbescherming voor boerenlandvogels. Sindsdien prijkt het logo van Vogelbescherming op de verpakkingen.

Extra geld voor weidevogels

Publiciteit en acties voor de schermen én lobby achter de schermen leidde ertoe dat het kabinet besloot om € 40 miljoen te verhuizen van de algemene subsidies voor boeren naar de pot voor natuurvriendelijke landbouw. Dat is nog niet genoeg om de grutto te redden, zoals eerdere cijfers van de rijksoverheid lieten zien, maar het is wel een eerste stap.

Stadsvogels onder dak in Noord-Brabant

Vijf grote Noord-Brabantse gemeenten gaan met steun van de provincie op grote schaal ervoor zorgen dat vogels die afhankelijk zijn van de stad (gierzwaluw, huismus) meer broedgelegenheid krijgen. Zij bewijzen dat het kan, dus niets staat andere steden nu in de weg dit voorbeeld te volgen.

Een sterke basis

Ook al is de tijdgeest anders, Vogelbescherming wist in 2017 voldoende mensen te interesseren zich te committeren aan een lidmaatschap, waardoor het ledenaantal een lichte groei laat zien naar ruim 142.000. Dat biedt Vogelbescherming de stevige basis die nodig is om projecten te realiseren en met

overtuigingskracht de belangen van vogels te behartigen.

20.000 vogelbomen

Via een langlopend project in de Sahel – Living on the Edge – wist Vogelbescherming met steun van onder andere de Nationale Postcode Loterij in vier landen:

- natuurherstelprojecten van de grond te krijgen
- Afrikaanse BirdLife partners te versterken
- onderzoek te doen naar welke bomen nu echt interessant zijn voor vogels
- effectief te lobbyen voor betere bescherming van trekkende landvogels zoals de gekraagde roodstaart.

In 2017 konden we voortborduren op de resultaten van dit project en dankzij de Turing Foundation nog eens 20.000 'vogelbomen' laten planten in Burkina Faso.

10.000 Jaarrond tuintellers

Vogelbescherming weet grote groepen te bereiken via eigen communicatiemiddelen en via de media met informatie over vogels. Onze inzet daarbij is niet in de laatste plaats mensen op te roepen iets te doen voor vogels in de eigen omgeving. Dat doen we óók via het bekende evenement de Nationale Tuinvogeltelling en via het project Jaarrond Tuintelling, dat in 2017 een mooie mijlpaal bereikte met 10.000 deelnemers.

Kentering in het IJsselmeergebied

Vogelbescherming kreeg in 2017 een grote bijdrage van de Nationale Postcode Loterij om in het IJsselmeergebied enkele natuurherstelprojecten uit te voeren. Hard nodig want het gebied gaat onder meer door gebrek aan natuurlijke dynamiek steeds verder achteruit. Goed nieuws was ook dat spieringvisserij in het gebied voorlopig verboden blijft, na jarenlang lobbywerk en een succesvolle juridische procedure van Vogelbescherming, waardoor bijvoorbeeld de visdief weer iets te eten heeft. In 2017 liet deze soort meteen een goed broedseizoen zien, waarvan we hopen dat er nog vele volgen.

1.6 Vooruitblik op 2018

Vogelbescherming werkt met vijfjarenplannen, daarmee zijn onze inspanningen en doelen voor het merendeel voorspelbaar. In 2017 heeft Vogelbescherming een midterm review gehouden van ons lopende Strategisch Meerjarenplan 2015-2020. Daaruit kwamen enkele onderwerpen die de komende periode extra aandacht krijgen, te beginnen in 2018, zie paragraaf 1.2. Het gaat om ons weidevogelprogramma, de inzet om te komen tot een 'basiskwaliteit' voor natuur. In Nederland, het programma 'weten en delen', ons internationale werk en de campagne die gericht is op de activering van de samenleving.

Vogelbescherming heeft in het Jaarplan 2018 concrete stappen uitgewerkt om aan deze extra inspanningen uitwerking te geven. Eind maart 2018 start bijvoorbeeld een tweetal campagnes die bijdragen aan 'de activering van de samenleving' om via die route bij te dragen aan de bescherming van vogels en natuur.

De eerste campagne richt zich op het geven van haalbare adviezen om vogels in de eigen tuin (of op het balkon) te beschermen. Het advies dat we geven is gebaseerd op gegevens die gebruikers zelf invoeren, zodat wat we melden ook relevant is. Hiermee verwachten we grote groepen mensen een handvat te bieden en ze op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met de werkzaamheden van Vogelbescherming. De tweede campagne biedt een vervolg op Red de Rijke Weide (zie paragraaf 2.4.1). Hiermee mobiliseren we mensen om bij te dragen aan de bescherming van weidevogels en hun leefgebied. Dat doen we onder meer door een Zuivelwijzer te promoten. Die laat online zien welke zuivelproducten met extra zorg voor weidevogels zijn geproduceerd. Door het promoten van deze Zuivelwijzer stimuleren we de vraag en naar we verwachten vervolgens het aanbod van 'goede melk'. Daarnaast wordt mensen gevraagd te investeren in vierkante meters bloemrijk grasland.

Naast deze publieksgerichte acties zet Vogelbescherming zich in 2018 extra in voor meer aandacht in het landbouwonderwijs voor boerenlandvogels en voor het stimuleren van overheden om goed weidevogelbeleid te voeren.

In 2018 krijgt het internationale werk een belangrijke impuls met een extra inspanning gericht op boomplant-projecten in de droge delen van West-Afrika. Mede dankzij een bijdrage van de Postcode Loterij starten we samen met ontwikkelingsorganisatie ICCO een groot project in de shea-regio in Burkina Faso. Zie paragraaf 6.6.8.1.

Om zowel het programma basiskwaliteit natuur als het programma 'weten en delen' te versterken, maken we vanaf maart 2018 extra capaciteit en financiën vrij. Met dat laatste werken we aan een steviger wetenschappelijke basis voor vogel- en natuurbescherming in Nederland. Met het eerste willen we natuurlijke elementen in onder andere stad en boerenland verbeteren. Zo verwachten we op termijn de achteruitgang van veel gewone vogels te kunnen stoppen.

In de hoofdstukken 2 tot en met 7 geven we waar dat relevant is bij de beschreven programma's en projecten steeds doorkijkjes naar mijlpalen in 2018.

2 Een natuurlijk platteland

2.1 Huidige situatie en context

Het agrarisch gebied is al decennialang niet meer zo vogelrijk als zou moeten en kunnen. Van de 87 Rode lijst-soorten is meer dan de helft geheel of gedeeltelijk afhankelijk van boerenland. Vogelbescherming werkt aan een landelijk gebied dat aantrekkelijk is voor vogels en mensen. Dat doet Vogelbescherming door beleidsbeïnvloeding, samenwerking, onderzoek en voorbeeldprojecten. Daarvoor is het nodig dat het agrarisch natuurbeheer verbetert en dat de landbouw natuurvriendelijker wordt. Het werk van Vogelbescherming is in het landelijk gebied opgesplitst in weidevogels, akkervogels en inspanningen om een betere basiskwaliteit voor natuur in het gehele landelijk gebied te verkrijgen.

2.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Vogelbescherming streeft naar een ecologisch duurzame landbouw: kenmerkende dier- en plantpopulaties van een gebied kunnen duurzaam voortbestaan.
- Goede akker- en weidegebieden veilig stellen als brongebieden van waaruit vogels zich weer kunnen verspreiden.
- Ontwikkelen en implementeren van nieuwe duurzame financiële dragers voor weidevogel- en akkervogelbeheer.
- 200.000 hectare rijke weide als basis voor een stabiele populatie van 40.000 broedparen grutto's.
- Realisatie van een basiskwaliteit natuur in het landelijk gebied: minimale vereisten voor de algemene vogelsoorten van het landelijk gebied.

2.3 Speerpunten en activiteiten 2017

Weidevogels

- Campagne Red de Rijke Weide
- Lobby voor weidevogels en natuurinclusieve landbouw
- Vervolgonderzoek Jaar van de Kievit
- Netwerk weidevogelboeren
- Verbetering kwaliteit van weidevogelgebieden
- Kennissynthese weidevogels

Akkervogels

- Vogelakkers (ecologisch en landbouwkundig onderzoek aan Vogelakkers).
- Internationaal samenwerken voor de patrijs: PARTRIDGE
- Zomertortel
- Kennisoverdracht akkervogels

Basiskwaliteit landelijk gebied

- Samenwerken met vrijwillige soortbeschermingsorganisaties van het kleinschalig cultuurlandschap
- Ganzen en smienten beschermen

2.4 Weidevogelprogramma

2.4.1 Campagne Red de Rijke Weide

Vogelbescherming werkt onder de noemer Red de Rijke Weide op meerdere fronten aan herstel van de weidevogels. Hard nodig: ook in 2017 groeiden er te weinig jonge grutto's succesvol op. Onze nationale vogel blijft met gemiddeld 3,5% per jaar achteruitgaan. Mede dankzij onze inspanningen heeft de regering extra geld uitgetrokken voor weidevogels; nog niet genoeg, maar er is een begin.

Op verschillende plekken in Nederland helpen we verder mee gebieden voor weidevogels te behouden en te verbeteren, voor nu en in de toekomst.

Stimuleren natuurinclusieve landbouw

Door intensivering in de landbouw zijn veel vogels die op de boerenerven en in weilanden broeden en hun voedsel zoeken verdwenen. Voorjaar 2017 ging het project Farming

for Nature van start, een vervolg op Consuming for Nature uit 2016, beide mogelijk gemaakt met steun van de Europese Commissie. Met Farming for Nature willen we boeren stimuleren zich (nog) meer in te zetten voor vogels.

Onderdeel van het project was het uitreiken van de Gouden Grutto. Negen boeren met een groot hart voor natuur waren genomineerd voor deze prijs. Ruim tienduizend mensen brachten hun stem uit en kozen Marcel Strijtveen; de prijs van de vakjury ging naar Marten Dijkstra. Een speciale vermelding kreeg de Groningse akkerbouwer Peter Harry Mulder.

De prijzen werden uitgereikt tijdens de conferentie Succesvol boeren met natuur, ontmoet de praktijk, die we samen met Boeren-Natuur.nl in april organiseerden. 325 deelnemers konden kiezen uit 25 workshops over verschillende onderwerpen. Boeren en specialisten op onder meer het gebied van biodiversiteit en financiering deelden hun praktijkkennis. Via dit congres werd veel kennis gedeeld op het gebied van een natuurvriendelijke bedrijfsvoering en financiering.

Nog meer boeren die werken met en voor de natuur werden geportretteerd in het magazine Slimme Vogels. 65.000 exemplaren van deze eenmalige special werden ter inspiratie verspreid onder alle melkveehouders in Nederland, veel akkerbouwers, vrijwilligers, natuurbeschermers en studenten aan agrarische opleidingen.

Duurzame Zuivelketen / Slimme vogels

Vogelbescherming was als kennispartner betrokken bij het platform www.slimmevogels.net, een initiatief van Duurzame Zuivelketen (samenwerkingsverband van LTO en NZO).

Zo'n 140 boeren maakten een profiel aan om zo te laten zien welke maatregelen zij op hun bedrijf nemen voor vogels. Bovendien kunnen ze hun kennis over vogels vergroten door een kijkje te nemen in het door Vogelbescherming ontwikkelde 'Kennisnest', of door een vraag te stellen op het platform. Vogelbescherming heeft ook praktische tips en adviezen geleverd voor de speciaal ontwikkelde Slimme Vogels-app. Met deze samenwerking willen we kennis

over vogelvriendelijk boeren toegankelijker maken en breder verspreiden.

Meer weidevogelvriendelijke zuivel te koop

Er kwam dit jaar weidevogelvriendelijke zuivel bij: de biologische zuivel van Weerribben Zuivel en de biodynamische zuivel van Zuiver Zuivel voldeden aan de strenge criteria van Vogelbescherming voor boerenlandvogels. Door deze zuivel te kopen draagt iedereen bij aan het behoud van weidevogels. Ook Ût Giethoorn, te koop bij DEEN supermarkten, kon aan het rijtje worden toegevoegd.

En verder

Vogelbescherming was samen met andere nationale en Europese natuurorganisaties betrokken bij de actie Living Land. Mensen konden hun steun uitspreken voor een groener en eerlijker Europees landbouwbeleid. Ruim 258.000 mensen deden dat. In 2017 kreeg Vogelbescherming veel vragen over predatie van weidevogels. Een complex vraagstuk waarbij de emoties soms hoog oplopen. Naar ons idee zijn hierbij geen simpele oplossingen. Wat er dan wel zou moeten gebeuren, hebben we op onze website uiteengezet.

Aan het eind van het jaar stuurden we een open brief naar de Nederlandse supermarkten. Jumbo, Aldi en Albert Heijn kondigden na een actie van Milieudefensie aan duurzaam geproduceerde melk te gaan verkopen. Vogelbescherming ondersteunt dit van harte en riep in de brief op om niet alleen voor 'milieuvriendelijk' te gaan, maar ook bij te dragen aan het redden van weidevogels, insecten en wilde planten.

2.4.2 Lobby voor weidevogels en natuurinclusieve landbouw

De lobby voor weidevogels richting politiek lag in het verlengde van wat er in 2016 opgestart is. Jammer was dat na de verkiezingen het weidevogeldossier snel controversieel verklaard werd en de vorming van een nieuwe coalitie veel tijd in beslag nam. Daardoor was er bij de politiek weinig te bereiken.

De niet aflatende druk om de weidevogelstand te verbeteren heeft echter wel geleid tot een belangrijk succes, namelijk het beschikbaar stellen van € 40 miljoen extra voor weide- en akkervogels. Deze 40 miljoen wordt overgeheveld uit de subsidie die vrijwel zonder voorwaarden aan boeren wordt uitgekeerd naar de pot waar onder andere agrarische natuursubsidies uit worden betaald. Vogelbescherming is ook betrokken bij de invulling van het bedrag. Onze lobby richting politiek leidde in 2017 ook tot het beschikbaar stellen van geld voor verbeterplannen rondom agrarisch natuurbeheer.

In 2017 is ook de nieuwe coalitie van natuurorganisaties van start gegaan rondom het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU (GLB). Daarin trekt Vogelbescherming vooral op met het Wereld Natuur Fonds, Natuurmonumenten en De Landschappen, maar er zijn ook andere partijen bij betrokken zoals IUCN en de Vlinderstichting. In 2017 kwam een notitie gereed waarin we onze uitgangspunten hebben geformuleerd, in nauw overleg met onze internationale koepels. Deze 'position paper' is verspreid naar andere organisaties. Ook zijn aftastende gesprekken gevoerd met onder meer landbouworganisaties en politiek. Ook in Brussel roert Vogelbescherming zich op het vlak van GLB. We maken onderdeel uit van de Agricultural Taskforce van BirdLife International. Centraal in 2017 stond onze gezamenlijke standpuntbepaling rondom een nieuw GLB. Dat bleek geen sinecure, want ook de Europese natuurbeschermers denken verschillend over het landbouwbeleid. Uiteindelijk kwam er een helder gezamenlijk standpunt. Ook werd een 'fitness check' van het Europese landbouwbeleid uitgevoerd door de natuurorganisaties, waaruit eens te meer naar voren kwam, dat het GLB medeveroorzaker is van de grote achteruitgang van natuurwaarden in het landelijk gebied.

De klacht die door Vogelbescherming in 2016 is ingediend bij de Europese Commissie over de gebrekkige bescherming van weidevogels heeft in 2017 geleid tot de eerste

stappen in de richting van een inbreukprocedure tegen de Nederlandse overheid. De Europese Commissie heeft kritische vragen gesteld aan Nederland. Vogelbescherming heeft in de tussentijd actuele informatie gestuurd naar de Commissie over de verdere achteruitgang van de weidevogels en hun leefgebieden en het uitblijven van de vereiste maatregelen om het tij te keren. De Europese Commissie neemt in 2018 een besluit over het starten van een inbreukprocedure tegen Nederland.

2.4.3 Vervolgonderzoek Jaar van de Kievit

De kievitstand is sinds midden jaren '90 van de vorige eeuw met zo'n 40% afgenomen. Het probleem voor de kievit zit – net als bij veel andere steltlopers – in de kuikenoverleving. Dat is de reden waarom in het Jaar van de Kievit beschermingsmaatregelen zijn getest, die kievitkuikens betere schuil- en opgroeimogelijkheden moeten geven. Helaas werd het onderzoek in 2016 ernstig gedwarsboemd door koud en regenrijk weer. Mede door financiële ondersteuning van de rijksoverheid en de provincies Groningen en Drenthe kon het onderzoek in 2017 worden voortgezet: elf gebieden met maatregelen en negen controlegebieden. In het voorjaar van 2018 brengen Sovon en het Vogeltrekstation alle resultaten in een rapport naar buiten. Vogelbescherming vervat een en ander vervolgens samen met Sovon in een praktische factsheet. Zo komt deze informatie ook laagdrempelig beschikbaar voor weidevogelbeschermers, boeren en natuurterreinbeheerders.

2.4.4 Netwerk weidevogelboeren

In januari 2017 namen 37 boeren van netwerk weidevogelboeren deel aan evaluerende keukentafelgesprekken. Doel was om na zeven jaar netwerk de wederzijdse doelen en verwachtingen weer op elkaar af te stemmen. De evaluatie leverde belangrijke informatie op voor het weidevogelbeschermingswerk.

Als concreet uitvloeisel heeft Vogelbescherming in 2017 een enquête gehouden over het pachten van grond in weidevogelreservaten. De verbeteringsuggesties werden gedeeld met

het weidevogelnetwerk, koepelorganisatie BoerenNatuur en natuurterreinbeheerders. Verder konden in 2017 dankzij een aantal fondsen en donateurs van Vogelbescherming vier weidevogelboeren financieel ondersteund worden met een impulsbijdrage. In alle gevallen ging het om vernatting en/of een bijdrage voor een pomp op zonne-energie. Een vijfde aanvraag kon succesvol worden doorverwezen naar een ander fonds.

In mei 2017 bezochten zo'n vijftien weidevogelboeren het bedrijf van een jonge agrarische ondernemer die met verve sprak over hoe hij weidevogelbeheer inpast in zijn bedrijfsvoering. Verder was er aandacht voor het elektrische anti-vossenraster bij zijn bedrijf.

In december 2017 vond een goedbezochte jaarvergadering plaats met de weidevogelboeren. 'Best practice'-boer Fouke de Vries kwam vertellen over het inpassen van kruidenrijk gras in het voertrantsoen van een gangbaar agrarisch bedrijf. 'Grutto'-professor Theunis Piersma deelde de eerste resultaten van het onderzoek naar de insectenrijkdom op het bedrijf van weidevogelboer Murk Nijdam.

Net als voorgaande jaren meldden weidevogelboeren in 2017 bovengemiddelde predatie, wat het broedsucces negatief beïnvloedde. Desondanks was 2017 in een aantal regio's ook een succesvol jaar, wat bleek uit de hoogste schatting van het aantal uitgevlogen grutto-jongen in de afgelopen zes jaar.

2.4.5 Verbetering kwaliteit van weidevogelgebieden

Terschelling

Op Terschelling gaf Vogelbescherming in 2017 een vervolg aan het voorbeeldproject PolderPracht, dat wordt gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij (€ 2,3 miljoen). Dat leidde tot de verdere verbetering van het leefgebied voor weidevogels. Dat gebeurde langs verschillende wegen, zoals het realiseren van twee nieuwe plasdrasgebieden op het land van Hessel Haantjes en de familie Hek.

Enkele fysieke ingrepen in het landschap om weidevogels beter te beschermen, loopt

achter bij de oorspronkelijke planning, omdat besluitvorming onder een deel van de boeren langzamer gaat dan bij aanvang het project verwacht.

Vogelbescherming is in 2017 in gesprek gegaan met een grote zuivelaar om te kijken of het bedrijf op Terschelling met voorrang (een deel van hun) biodiversiteitsinspanningen kunnen realiseren. Waarschijnlijk leidt dit in 2018 tot de lancering van een nieuwe kaas met aandacht voor weidevogels.

De in 2014 met steun van PolderPracht uitgebreide en gemoderniseerde kaasmakerij De Terschellinger van Jan-Willem Zeilstra draaide in 2017 naar tevredenheid. In november 2017 ging ook boerin Neeke Buren biologische melk aan deze kaasfabriek leveren. Met de melk van boer Egbert Zorgdrager wordt nu in totaal 1,6 miljoen liter melk verkaasd in de kaasmakerij. Steeds meer boeren ontdekken dat mooie voedselproducten een interessante verbreding kunnen zijn van hun bedrijf, zowel economisch als wat betreft hun imago. Vogelbescherming sprak enkele keren met kaasmakers en vleesboeren om onder de paraplu van PolderPracht deze producten beter te gaan vermarkten. We verwachten dat dit in 2018 zal leiden tot een concrete samenwerking rondom enkele Terschellinger kazen. Dit kan een stimulans zijn om duurzaam natuurbeheer te erkennen als belangrijk onderdeel van het bedrijfsplan. PolderPracht krijgt regelmatig aandacht in lokale Terschellinger media waardoor de eilanders goed op de hoogte zijn. Verder is Vogelbescherming erin geslaagd een landelijk publiek te bereiken, via dagbladen en televisie. Ook is er veel aandacht gegeneerd via de eigen media van Vogelbescherming, zoals het tijdschrift Vogels met een oplage van 145.000. Tijdens Oerol 2017 kwam PolderPracht onder de aandacht van tienduizenden Oerolgangsters door drie zogeheten Expedities en dagelijkse fietsexcursies door de polder.

Amstelland

In 2017 zijn er flinke stappen gezet in Amstelland om duurzaam weidevogelbeheer mogelijk te maken. Tijdens het vroege voorjaar reikten we de eerste prijs uit aan een

kansrijk zuivelproduct, een lekker kaasje genaamd Rondje Ronde Hoep van Mathilde van Otterloo, in het kader van de prijsvraag Amstelland Natuurlijk Culinair. De melk hiervoor komt van een biologische boer uit Amstelland die veel aan weidevogelbeheer doet. Zo draagt dit product bij aan behoud van weidevogels. De tweede prijswinnaars 'de jongens van Onkruidenboter' hebben na de prijsvraag hun product toch ook op de markt gebracht zonder de financiële ondersteuning die bij de eerste prijs hoorde. En met succes. Verschillende horecazaken en delicatessenzaken nemen hun onkruidenboter af; ook dit project ondersteunt het behoud van weidevogels.

In mei heeft het bestuur van Friesland-Campina een akkoord gegeven waardoor boeren uit Amstelland nu zelf een fors deel van hun zuivel in de markt kunnen zetten als AmstelNatuurZuivel. Het doel hiervan is om een duurzaam verdienmodel in het leven te roepen waar weidevogels baat bij hebben. De twintig leden van de coöperatie AmstelNatuurZuivel doen aan weidevogelbeheer en de vergoeding die de leden hierdoor ontvangen is hoger dan wanneer er niet aan weidevogelbeheer wordt gedaan. Het initiatief kreeg een subsidie van de gemeentes Amsterdam en Ouder-Amstel voor de verdere ontwikkeling van de melkfabriek en voor het inrichten van een zogeheten weidevogelboulevard. In september is een geschikte locatie gevonden voor de kleine melkfabriek voor AmstelNatuurZuivel in Ouderkerk aan de Amstel.

Verder zijn we tot overeenstemming gekomen met Waternet over de baggerwerkzaamheden in de Bovenkerkerpolder, waar in 2018 de weidevogelboulevard gerealiseerd gaat worden. Ook de provincie Noord-Holland deed intussen een toezegging voor een bijdrage aan de financiering van AmstelNatuurZuivel en de weidevogelboulevard. Ook wist Vogelbescherming contact te leggen met enkele grote gevers die een bijdrage hebben geleverd voor de weidevogelboulevard.

Op 7 december is het Manifest 'Wij staan voor Amstelland' ondertekend door zestien partijen (ondernemers, boeren, bewoners, natuurorganisaties) en aangeboden aan de gedeputeerde van provincie Noord-Holland

en wethouders van Amsterdam, Amstelveen en Ouder-Amstel. Het is opgesteld door organisaties die in Amstelland actief zijn en elkaar gevonden hebben om het maatschappelijke draagvlak voor dit unieke gebied te vergroten met weidevogelbeheer als speerpunt.

Dankzij inspanningen van Vogelbescherming en de Stichting Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer (DAN) heeft de Provincie Noord-Holland besloten om de komende jaren 120 hectare in de Bovenkerkerpolder via een natuurbestemming voor weidevogels veilig te stellen. Het is daardoor vrijwel onmogelijk om zulke grond nog te bebouwen of te gebruiken voor intensieve landbouw. Twee grondeigenaren hebben al in 2017 gevraagd hun grond een natuurbestemming te geven. Een mooi succes voor de toekomst van weidevogels in Amstelland.

Onnerpolder

Samen met een particuliere investeerder en zes boeren is in 2017 twintig hectare goede weidevogelgrond voor de lange termijn veilig gesteld in de Groningse Onnerpolder, zie ook paragraaf 6.6.2.

2.4.6 Kennissynthese weidevogels

Spin-off Expertbijeenkomst predatie(preventie)

Onderzoek in een aantal goed ingerichte en beheerde weidevogelgebieden heeft uitgewezen dat de achteruitgang van de weidevogels kan worden versterkt door predatie. Zoogdieren (vooral de vos) blijken belangrijke 'daders'. Als bijdrage in de zoektocht naar oplossingen (simpele oplossingen bestaan niet!) heeft Vogelbescherming een expertbijeenkomst georganiseerd. Deze dag leverde een aantal duidelijk kennisleemtes en behoefte aan nieuwe middelen / werkwijzen op. Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft Sovon Vogelonderzoek Nederland vervolgens de opdracht gegeven een aantal van deze punten verder uit te werken. De oplevering daarvan is voorzien begin 2018.

2.4.7 Aansluiten op Beter Leven keurmerk

Begin 2017 is de 'Haalbaarheidsstudie Beter Leven keurmerk met Zuivel' afgerond door

Dierenbescherming, Natuur en Milieu en Vogelbescherming in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. De conclusies waren positief. Daarom heeft het ministerie een vervolg goedgekeurd. Dit project onder de naam 'Pilots Beter Leven keurmerk met milieu, natuur en zuivel' loopt van 1 juni 2017 tot en met 31 mei 2019. In het najaar zijn er drie pilots gestart. Zowel de boeren, de zuivel verwerkende bedrijven als de retail zijn erbij betrokken. Afgelopen najaar bestond het Beter Leven keurmerk tien jaar. Tijdens een symposium vond een workshop plaats over deze zuivel-pilots. Bijzonder is dat als het project slaagt het Beter Leven-keurmerk zuivel-, dierenwelzijns-, natuur- en milieucriteria verenigt in één erkend topkeurmerk. Het Beter Leven-keurmerk staat bekend om zijn goede en onafhankelijke borging.

In 2017 zijn Dierenbescherming en Vogelbescherming ook gestart om samen met Duitsland de criteria voor dierenwelzijn en natuur op elkaar af te stemmen.

2.5 Akkervogels

2.5.1 Vogelakkers

In 2015 heeft het Waddenfonds het projectvoorstel Wadvogels van Allure gehonoreerd met een subsidie van circa € 1 miljoen. Sindsdien zijn Vogelbescherming en Werkgroep Grauwe Kiekendief volop aan de slag om de blauwe kiekendief en velduil als kenmerkende broedvogels voor het Waddengebied te helpen behouden. Vanaf het voorjaar van 2016 zijn verspreid in het Waddengebied circa 150 hectare vogelakkers aangelegd. Tegelijkertijd is een uitgebreid monitoringsprogramma gestart, zodat we straks hopelijk de betekenis van de aangelegde vogelakkers voor de blauwe kiekendief en velduil op waarde kunnen schatten. De monitoring omvat wintertellingen in vogelakkers, dieetonderzoek op basis van braakballen van blauwe kiekendief en velduil, tellingen van gemeenschappelijke slaapplaatsen van blauwe kiekendief, het zoeken naar en vervolgens beschermen van nesten van blauwe kiekendief in akkerland en een doorlopende telling van aantallen muizen in vogelakkers.

Over de voorlopige resultaten van deze monitoringactiviteiten zijn in 2017 diverse Natuurberichten gepubliceerd op NatureToday.nl. In de nazomer van 2017 zijn twee velduilen van een datalogger voorzien. Beide waren eerstejaars vogels. De loggers communiceren met het GSM-netwerk, waardoor ze op afstand gevolgd kunnen worden. In Europa zijn nooit eerder velduilen van zenders of loggers voorzien. We zijn dus erg benieuwd naar de data die dit ons hopelijk gaan opleveren.

Verder voeren Werkgroep Grauwe Kiekendief, Louis Bolk Instituut en Vogelbescherming in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken een onderzoek uit naar het effect van vogelakkers op biodiversiteit en mogelijkheden voor inpassing in de agrarische bedrijfsvoering (looptijd 2015 t/m 2017). Deze 'demo' is voortgekomen uit de wens van het ministerie om meer te weten te komen over deze vorm van agrarisch natuurbeheer. Resultaten volgen in de loop van 2018 na het afsluiten van het onderzoek.

2.5.2 Internationaal samenwerken voor de patrijs: PARTRIDGE

De patrijs gaat als broedvogel in heel West-Europa hard achteruit. Om dat tij te keren werkt Vogelbescherming samen met partners in Nederland en Europa. We willen laten zien dat patrijzen en akkernatuur uitstekend beschermd kunnen worden. Met de steun van het Europese North Sea Region Interreg-programma werken intussen vijf partijen uit vier landen samen in het 'PARTRIDGE'-project: België, Engeland, Schotland, Duitsland en Nederland. Het totale budget van PARTRIDGE is ruim € 4,5 miljoen. In Nederland wordt € 1,1 miljoen aan het project besteed. Hiervan wordt de helft betaald door de EU, de andere helft is afkomstig van de provincies Noord-Brabant en Zeeland, Vogelbescherming en een particuliere stichting. De deelnemende Nederlandse organisaties zijn Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap en Vogelbescherming. Zij werken nauw samen met landbouwers, collectieven voor agrarisch natuurbeheer, wildbeheereenheden en vogelwerkgroepen.

Vanaf begin 2017 zijn in elk van de deelnemende landen twee voorbeeldgebieden van minimaal 500 hectare optimaal ingericht voor de patrijs. Voor Nederland liggen deze gebieden bij Burg-Sluis in Zeeland en bij Werkendam in Noord-Brabant. Hier hebben agrariërs speciale bloemenblokken en -randen ingezaaid (om insecten en zaden als voedsel aan te bieden), hagen aangeplant (als broedgelegenheid), zogenaamde 'keverbanken' aangelegd (lage wallen met begroeiing en braakstroken, waar insecten, zaden, warmte en dekking voor patrijzen wordt geboden) en worden winterstoppels in stand gehouden. Vanaf het begin vinden er regelmatig tellingen plaats om de aantallen akkervogels te volgen en om het effect van de maatregelen zichtbaar te maken.

PARTRIDGE laat komende jaren door middel van excursies, lezingen en artikelen aan boeren, beleidsmakers en het grote publiek zien dat het mogelijk is om de patrijs (en andere akkernatuur) in het boerenlandschap te behouden. Dat gebeurt niet alleen in Nederland, maar ook in de andere landen die deelnemen aan het project.

In 2017 werden de projecten PARTRIDGE en Samen voor de Patrijs onderscheiden met De Gouden Mispel. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt door de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap aan personen of organisaties die een uitzonderlijke bijdrage hebben geleverd aan de bescherming of ontwikkeling van het Nederlands cultuurlandschap.

2.5.3 Zomertortel

De zomertortel neemt al decennialang in zorgwekkend tempo af en staat er in heel westelijk Europa slecht voor. De oorzaken voor de achteruitgang liggen in intensieve landbouw in de broedgebieden en ingrijpende veranderingen in de Afrikaanse overwinteringsgebieden (Sahel) als gevolg van een toenemende bevolking en jacht. Dit alles zorgt ervoor dat er structureel te weinig jongen groot worden en de overleving van zomertortels te gering is. De zorgen over het lot van de zomertortel worden internationaal gedeeld. Daarom wordt gewerkt aan

een internationaal actieplan. In het plan worden tal van acties benoemd die de zomertortel ten goede moeten komen: verbetering van de kwaliteit van broed- en overwinteringsgebieden, betere regulering van jacht, onderzoek, bewustzijnsbevordering en internationale samenwerking. De verantwoordelijkheid om de acties uit te voeren ligt bij afzonderlijke EU-lidstaten. In het Verenigd Koninkrijk loopt sinds 2012 Operation Turtle Dove. Dankzij dit project is er nu kennis om in de broedgebieden iets te doen voor de zomertortel. In 2017 heeft Vogelbescherming voorbereidingen getroffen om in samenwerking met regionale partners in Zeeland op kleine schaal te experimenteren met de 'Engelse' maatregelen voor de zomertortel. Vooral om te kijken of het in de praktijk lukt om de maatregelen te doen slagen en om na te gaan of zomertortels er gebruik van maken. Als het voorbeeldproject slaagt, kunnen de maatregelen op grotere schaal worden uitgevoerd.

2.5.4 Kennisoverdracht akkervogels

Akkervogelsymposium Leuven

Samen met de Vlaamse BirdLife partner Natuurpunt en Werkgroep Grauwe Kiekendief organiseerde Vogelbescherming op 21 oktober 2017 een symposium over akkervogels. Tijdens het symposium werd de balans opgemaakt van tien jaar inzet voor akkervogels in Nederland en Vlaanderen: hoe vergaat het ondertussen onze akkervogels, wat hebben we over ze geleerd, wat is de betekenis geweest van agrarisch natuurbeheer en welke lessen kunnen we trekken voor de komende tien jaar?

Het zoeken naar antwoorden op deze vragen gebeurde aan de hand van een aantal boeiende sprekers uit binnen- en buitenland. Uit de opkomst van ruim 200 deelnemers (vrijwilligers, medewerkers van overheden en studiebureaus, natuurbeschermers, landbouwers en jagers) blijkt dat akkervogels zich nog altijd in grote belangstelling mogen verheugen. Voorbeelden van succesvolle bescherming van akkervogels zijn niettemin nog altijd schaars. De Wageningse hoogleraar Plantenecologie en Natuurbeheer David Kleijn betoogde in dit verband dat

zelden aan alle kritieke succesfactoren wordt voldaan, zoals:

- akkervogelbeheer alleen in kansrijke gebieden;
- een regisserende gebiedscoördinator met kennis van zaken;
- gebieden met akkervogelbeheer die voldoende groot zijn en waar het oppervlak met maatregelen ook groot genoeg is.

Tijdens het symposium werden ook succesverhalen voor het voetlicht gebracht. Deze hadden betrekking op de grauwe gors in Schotland en de patrijs in Duitsland. Inzichten die in Duitsland voor de patrijs zijn opgedaan, worden nu volop toegepast in het lopende Interreg-project PARTRIDGE (zie paragraaf 2.5.2).

Samenvattingen van voordrachten en presentaties zijn via internet voor iedereen beschikbaar (www.natuurpunt.be). We hopen dat de verzameling kennis op deze pagina blijvend zijn weg zal vinden naar de praktijk van het akkervogelbeheer in Nederland en Vlaanderen.

Factsheets Akkervogels

In 2017 heeft Vogelbescherming bij diverse gelegenheden akkervogelkennis ingebracht. Omdat het kennisniveau over akkervogels en akkervogelbescherming in de praktijk vaak nog te wensen over laat, is hier volop behoefte aan. De in 2016 uitgebrachte factsheets Akkervogels zijn hierbij ook van nut. Ook in 2017 zijn ze geregeld verstuurd aan belangstellenden.

2.6 Basiskwaliteit landelijk gebied

2.6.1 Samenwerken met vrijwillige soortbeschermingsorganisaties van het kleinschalig cultuurlandschap

Ook in 2017 konden soortwerkgroepen een ondersteuningsaanvraag indienen op basis van een jaar- of projectplan. Activiteiten die steun kregen van Vogelbescherming waren onder andere:

- de zevende editie van het magazine Uilen (magazine van de samenwerkende uilenwerkgroepen voor hun vrijwilligers);
- de landelijke bijeenkomst van de districtscoördinatoren van de Kerkuilenwerkgroep (SKWN);

- de Landelijke Uilendag van de gezamenlijke uilengroepen;
- de kerkuilmonografie van Johan de Jong;
- het overzetten van de historische gegevens van de ooievaar-database (STORK) naar de database van Nestkaart (Sovon). Het overzetten van de ooievaar-gegevens bleef niet beperkt tot een technische database-exercitie. Op basis van eerste analyses zal een artikel in Limosa verschijnen. Een mooie eerste stap in het ontsluiten van deze waardevolle bron aan gegevens, die door de noeste arbeid van honderden vrijwilligers in meer dan 50 jaar (!) zijn verzameld.

2.6.2 Ganzen en smienten beschermen

Smienten

In 2017 heeft Vogelbescherming samen met verschillende lokale natuur- en milieuorganisaties opnieuw actie gevoerd om grootschalig afschot van smienten te voorkomen in de provincies Noord- en Zuid-Holland. Met succes: het besluit waarmee toestemming is verleend voor het afschot, werd in beide provincies geschorst door de rechter zolang de bezwaarprocedure loopt. Daarmee waren de smienten, waar het helemaal niet goed mee gaat, tijdens de winter weer veilig.

Ganzen

Vogelbescherming heeft zich in 2017 – net als voorgaande jaren – ingezet om te voorkomen dat provincies toestemming geven voor grootschalig afschot van ganzen, in het bijzonder gedurende de winterperiode en in beschermde natuurgebieden. Nederland is een belangrijk overwinteringsgebied voor verschillende ganzensoorten, waaronder kolgans, brandgans en grauwe gans.

Een sinds 2014 lopende procedure over het afschieten van ganzen in en nabij de Vogelrichtlijngebieden in Overijssel heeft in 2017 geresulteerd in een nieuwe uitspraak van de Raad van State. Ons beroep werd door de Raad van State gedeeltelijk gegrond verklaard. De uitspraak bevestigt dat er alleen toestemming kan worden verleend voor het afschieten van ganzen in de betreffende gebieden indien is voldaan aan de

wettelijke vereiste onderzoeks- en vergunningplicht.

Bijzondere aandacht gaven we in 2017 aan het geplande ganzenafschot in de winterperiode in Friesland. De provincie wil toestemming verlenen voor afschot van maximaal 200.000 exemplaren brandganzen, kolganzen en grauwe ganzen. In overleg met andere organisaties in Friesland hebben we verkend hoe we dit kunnen voorkomen. In 2018 krijgt dit een vervolg. Zorgen hebben we over het stoppen van de ganzenopvang door boeren in de Terschellinger Polder. Onze vrees is dat boeren de ganzen gaan verjagen tot in het broedseizoen, met negatieve gevolgen voor de weidevogelpopulatie op dit eiland. Vogelbescherming heeft een en ander aangekaart bij de provincie Friesland.

Vogelbescherming heeft zich in 2017 via BirdLife International bezig gehouden met Europese plannen voor ganzenbeheer binnen de 'Overeenkomst inzake de bescherming van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels'. Er wordt gewerkt aan een managementplan voor populaties van de brandgans en grauwe gans in Noordwest-Europa. We volgen dit op de voet, omdat er veel nadruk ligt op grootschalige populatiereductie en te weinig op de onderliggende oorzaken van de schade en de groei van sommige ganzenpopulaties. Vogelbescherming benadrukt dat de plannen moeten voldoen aan de wettelijke vereisten voor beschermde soorten op grond van de Vogelrichtlijn.

Rondom Schiphol blijven (mogelijke) vogel-aanvaringen hoog op de agenda staan. Vogelbescherming bracht ook in 2017 het standpunt naar voren dat aanvaringen voorkomen moeten worden, maar dat populatiebeperking van vooral ganzen niet het enige middel is, of zelfs tot doel moet worden verheven. Op dit moment is onduidelijk welke ganzen een probleem kunnen zijn. Dat vraagt om meer onderzoek om gerichtere maatregelen te kunnen nemen. Tegelijk vindt er in het gebied nog steeds landbouw plaats die onweerstaanbaar is voor ganzen.

Het telen van totaal onaantrekkelijke gewassen voor ganzen biedt een meer structurele oplossing.

2.6.3 Roofvogelvervolging in Nederland

Het illegaal doden en vangen van wilde vogels vormt een wereldwijde bedreiging voor veel vogelsoorten. In landen rondom de Middellandse Zee is dat al jaren een groot probleem, miljoenen vogels zijn er het slachtoffer van. BirdLife Europe publiceerde in 2017 een nieuw rapport met cijfers uit overige Europese landen en de Kaukasus. Ook daar worden op grote schaal vogels illegaal gedood en gevangen. In Nederland zijn vooral roofvogels in het landelijk gebied het slachtoffer van deze praktijken: geschat wordt zo'n 1.200 per jaar gemiddeld. Vogelbescherming heeft in 2017 via eigen media en in de pers veel aandacht gevraagd voor deze schokkende cijfers en opgeroepen tot een betere handhaving in het veld, zodat daders gepakt kunnen worden.

2.6.4 Biodiversiteitsplan platteland

In 2017 kwamen opnieuw verontrustende berichten naar buiten over het gebruik van bestrijdingsmiddelen in het landelijk gebied en de achteruitgang van insecten. In de Tweede Kamer vond hierover in november een hoorzitting plaats, waar negen hoogleraren unaniem een vernietigend oordeel velden over de natuurwaarden van het Nederlandse platteland. Hoofdoorzaak daarvan is de intensivering van de landbouw. In dezelfde maand hebben partijen uit de land- en tuinbouw, retail, agro-industrie, wetenschap en natuur- en milieuorganisaties de handen ineen geslagen. Samen zullen zij een Deltaplan biodiversiteitsherstel voor de groene ruimte van Nederland uitwerken. Dit plan moet voor de zomer 2018 gereed zijn. Deze afspraak is vastgelegd in de 'verklaring van Driebergen'. Partijen zullen deze verklaring aanbieden aan minister Schouten.

3 Topnatuur voor vogels

3.1 Huidige situatie en context

De parels van de Nederlandse vogelnatuur zijn de kust en de waterrijke gebieden. Voor miljoenen vogels zijn deze plekken in Nederland van wezenlijk belang. Vogelbescherming kan hier het verschil maken en is daarom op allerlei manieren betrokken bij de bescherming van deze topnatuur zoals de Waddenzee, de Zuidwestelijke Delta en het IJsselmeer. Dat is vaak hard nodig. Ondanks dat de natuurbescherming op papier vaak goed geregeld is, zijn de bedreigingen legio. Het betekent dat Vogelbescherming de natuurbeschermingswetgeving kritisch volgt en een actieve inbreng heeft rondom de regelgeving van Natura 2000-gebieden. Verder heeft Vogelbescherming een netwerk van vrijwillige en deskundige Wetland-Wachten, de 'ogen en oren' in het veld bij de waterrijke natuurgebieden in Nederland.

Steeds streeft Vogelbescherming naar verbetering van de Nederlandse natuur, zowel praktisch – via concrete projecten – als beleidsmatig via onder meer lobby. Dat doet Vogelbescherming samen met terreinbeheerders en andere terreineigenaren. Belangrijk ingrediënt hierbij is dat Vogelbescherming wil dat alle Nederlanders en internationale toeristen kunnen genieten van onze vogelrijke gebieden. Daarom werkt Vogelbescherming ook aan het vergroten van de belevingsmogelijkheden en de zichtbaarheid van vogels. Bekend maakt bemind. Tegelijk willen we voorkomen dat het genieten leidt tot verstoring van het leefpatroon van vogels.

3.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Europese natuurregeling en Natura 2000-doelen blijven op peil
- Verbeterde bescherming van belangrijke kustgebieden voor vogels, met specifieke aandacht voor Waddenzee en Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta
- Biotoopverbetering voor kust- en duinvogels en moeras- en watervogels
- Regionaal draagvlak voor bescherming van belangrijke vogelgebieden en uitvoering van herstelmaatregelen is toegenomen
- Deskundige WetlandWachten actief in alle belangrijke vogelgebieden

3.3 Speerpunten 2017

Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van binnenlandse gebieden ('zoete wateren')

- Europese natuurregels op orde
- Werken aan voor moeras- en watervogels betere natuurgebieden, waaronder IJsselmeer
- Ondersteuning van WetlandWachten en vrijwilligers van vogel- en natuurorganisaties

Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden ('zoute wateren')

- Belangrijke afname knelpunten voor vogels in Waddenzee en Delta (o.a. Haringvliet)
- Inspiratie voor bezoekers en professionals door het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

3.4 Verbetering omvang, kwaliteit en ecologisch duurzaam medegebruik van binnenlandse gebieden

3.4.1 Europese natuurregels op orde

BirdLife EU Taskforces

Vogelbescherming participeert actief in drie permanente taskforces van BirdLife International gericht op Europees natuurbeleid en -

regelgeving: de Birds and Habitats Directives Taskforce, de Agriculture Taskforce (zie paragraaf 2.4.2) en de Marine Taskforce. Deze taskforces worden gebruikt om expertise en ervaringen uit te wisselen, activiteiten te coördineren en gezamenlijke standpunten te formuleren en uit te dragen. De Birds and Habitats Directives Taskforce heeft zich in 2017 onder andere gericht op het actieplan voor de verbetering van de uitvoering van de Europese natuurwetgeving, de lobby voor voldoende EU-financiering voor natuurbescherming, en de procedures die door de Europese Commissie zijn gestart tegen lidstaten of in behandeling zijn naar aanleiding van klachten ingediend door verschillende BirdLife-partners.

EU-actieplan voor verbetering uitvoering Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

De Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn vormen het juridisch fundament van de bescherming van vogels en hun leefgebieden in Europa. Mede dankzij de inzet van Vogelbescherming zijn de richtlijnen over-eind gebleven toen die dreigden te worden afgezwakt onder het mom van vereenvoudiging. Nu wordt er eindelijk werk gemaakt van de broodnodige verbetering van de uitvoering van de regels. Daarvoor is in 2017 het EU-actieplan voor natuur vastgesteld door de Europese Commissie. Het plan bevat concrete maatregelen om de uitvoering van de richtlijnen te verbeteren, waaronder de voltooiing van het Natura 2000-netwerk en de ontwikkeling van nieuwe actieplannen voor weidevogels en andere bedreigde soorten of natuurlijke habitats.

3.4.2 Werken aan voor moeras- en watervogels betere natuurgebieden, waaronder IJsselmeer

Op weg naar een rijk IJsselmeer

Samen met de provincies, betrokken ministeries en terreinbeherende organisaties werkt Vogelbescherming aan herstel van een rijk natuurlijk IJsselmeer. Vogelbescherming ondersteunt Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat bij de realisatie van de Marker Wadden, een uniek nieuw vogelparadijs in het Markermeer waarvan de eerste

delen zijn gerealiseerd en in 2017 aan het publiek werden getoond.

Heel verheugend was de bijdrage die Vogelbescherming kreeg van de Nationale Postcode Loterij van € 1,7 miljoen voor het IJsselmeergebied. Dit project Meer IJsselmeer stelt ons in staat om – samen met andere organisaties waaronder Sportvisserij Nederland, It Fryske Gea en Staatsbosbeheer – te gaan werken aan onze droom van natuurherstel in het IJsselmeergebied. Naast onze jarenlange inzet voor een duurzame visserij kunnen we nu ook aan de slag met concreet natuurherstel langs de oevers bij Tacozijs en De Nes met leefgebied en verbindingen voor vissen en vogels.

Daarnaast hadden we een belangrijke invloed op de ontwikkeling van nieuw beleid voor het IJsselmeer, de basis voor grote toekomstige beslissingen. Natuurherstel staat nu hoog op de agenda. Een mooie opsteker was dat het eerste bredere onderzoek naar broedsucces van visdief aantoonde dat 2017 een goed jaar was. Dat onderzoek heeft ook bijgedragen aan het besluit voorlopig te stoppen met spieringvisserij op het IJsselmeer: grote winst voor visdief en andere visetende watervogels!

Deelname Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers

Dit samenwerkingsverband van zeven natuurorganisaties, waaronder Vogelbescherming, brengt oplossingen voor waterveiligheid in beeld die gebruik maken van natuur en natuurlijke processen. Met concrete successen in het veld laten we beleidsmakers zien dat het beter en mooier kan dan met bijvoorbeeld alleen het ophogen van een dijk.

De Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers doet niets af aan de zwaarwegende belangen van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Maar de kracht van water laat zich slechts tot op zekere hoogte beteugelen door technische ingrepen. Ook is de maatschappelijke weerstand tegen nog hogere en bredere dijken groter dan tegen een natuurgebied waar water de ruimte krijgt. Dat vraagt om keuzes en afwegingen.

De Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers is in het omvangrijke Europese LIFE IP-project Deltanatuur aan de slag gegaan met het breder uitdragen van de klimaatbuffer-

benadering in het beleid voor waterveiligheid en klimaatadaptatie. We willen dat vanzelfsprekend wordt om niet tégen het water te werken maar juist mét, waardoor meerdere maatschappelijke doelen worden gehaald: ruimte, natuur, beleving. Dat betekent vaak ons verhaal vertellen en laten zien dat het werkt door samen met andere partijen mooie projecten te ontwikkelen. Tijdens het 8e Nationaal Deltacongres in Leeuwarden was de coalitie prominent aanwezig. Met een stand, optreden in een film en een presentatie over de doorstart werden de 1600 deelnemers aan het Deltacongres geïnformeerd.

Op het Deltacongres tekenden alle 28 partners, waaronder ook de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers, een symbolische samenwerkingsverklaring voor het project LIFE IP Deltanatuur. Dit Europese fonds ondersteunt diverse initiatieven op het gebied van klimaatbuffers, grote wateren en bouwen met natuur. Een forse bijdrage gaat naar de coalitie die zo een doorstart kan maken met geld voor een programmabureau, communicatie, lobby en oriënterende studies voor nieuwe klimaatbuffers.

Grote karekiet

De grote karekiet maakt onderdeel uit van het Actieplan Bedreigde Vogels van Vogelbescherming. De soort staat op het punt van verdwijnen in Nederland. Er is acuut actie nodig om dit te voorkomen. De Loosdrechtse Plassen is één van de laatste bolwerken waar de grote karekiet broedt. Maar ook hier staat de populatie zwaar onder druk. Enkele jaren geleden zijn we gestart met een reddingsplan. Veel organisaties hebben meegeholpen zoals het Recreatieschap Midden-Nederland, Natuurmonumenten Vechtplassen, Waternet en particuliere eigenaren in Loosdrecht. Het project werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de leden van Vogelbescherming en het Prins Bernard Cultuur Fonds. Door het gericht nemen van habitattherstelmaatregelen is het aantal broedparen in de Loosdrechtse Plassen niet verder afgenomen. Na jaren van achteruitgang is dat goed nieuws, want het laat zien

dat we maatregelen kunnen nemen die werken, zoals het herstel van rietkragen door het verwijderen van bomen en struiken en het plaatsen van rasters tegen vraat door grauwe ganzen.

In 2016 zijn zeven grote karekieten uit de Loosdrechtse Plassen voorzien van een geolocator om erachter te komen waar de Nederlandse grote karekieten precies overwinteren en welke routes ze volgen, zodat we met onze BirdLife partners indien mogelijk internationale bescherming kunnen opzetten. In 2017 zijn in de Loosdrechtse Plassen vier grote karekieten met geolocator teruggevangen. De chips van de geolocators zijn in 2017 uitgelezen en de gegevens geanalyseerd. Hieruit is gebleken dat de grote karekieten in het grensgebied van Guinee en Mali (West-Afrika) overwinteren en dat op de heen- en/of terugreis tussenstops zijn gemaakt in Zuid-Frankrijk, Spanje (zuid- en oostkust) en Marokko. Het aantal en de locatie van de tussenstops varieert per individu.

De eerste positieve resultaten uit dit project zijn aanleiding om het reddingsplan verder uit te breiden naar het andere bolwerk in Nederland: de Noordelijke Randmeren (Drontermeer, Ketelmeer, Zwarte Meer en Vossemeer). Hiermee is Vogelbescherming samen met partners in 2017 aan de slag gegaan. Zo is een inventarisatie uitgevoerd van kansen en bedreigingen in deze gebieden. De verwachting is dat we ook hier de grote karekiet kunnen laten toenemen door behoud en herstel van zijn leefgebied. In 2018 wordt dit project verder uitgewerkt en wordt samenwerking gezocht met andere initiatieven in het gebied. Op de Landelijke Dag van Sovon is het project door Vogelbescherming aan vele belangstellenden gepresenteerd.

Roerdomp

De roerdomp is een van de elf soorten uit het Actieplan Bedreigde Vogels en krijgt daarom extra aandacht in ons beschermingswerk. Samen met Natuurmonumenten ziet Vogelbescherming kans om in De Wieden een stuk verdroogd rietland opnieuw in te richten om daarmee een impuls te geven aan het gebied voor (broedende) roerdampen. In 2016 kregen we het goede nieuws dat de

Stichting Zabawas financieel wil bijdragen aan dit project. Ook Natuurmonumenten neemt een deel van de kosten voor haar rekening. Het resterende bedrag komt uit donaties van leden van Vogelbescherming, waaronder een grote gift. Goed nieuws voor de roerdomp dus. In 2017 zijn de werkzaamheden uitgevoerd.

Bij het Drontermeer werd nieuw rietmoeras grotendeels in lijn met de adviezen van Vogelbescherming aangelegd én beheerd. Dat leidde in 2017 tot een broedgeval van de roerdomp, een mooi succes voor het beschermingswerk.

Uitbreiding luchthaven Lelystad

De uitbreiding van de luchthaven bij Lelystad brengt grote risico's met zich mee voor de vogels in en rond de Oostvaardersplassen en andere natuurgebieden in de regio. De kans op aanvaringen met vliegtuigen is groot en vormt daarmee ook een belangrijk veiligheidsrisico. Die risico's zijn volgens Vogelbescherming te gemakkelijk terzijde geschoven bij de besluitvorming rond de uitbreiding van de luchthaven. In 2017 heeft de Raad van State het beroep van Vogelbescherming tegen het bestemmingsplan van de gemeente Lelystad voor de uitbreiding van de luchthaven ongegrond verklaard. Na de zomer werd duidelijk dat er grote fouten waren gemaakt in de milieueffectrapportage voor de routes van de vliegtuigen vanuit Lelystad boven Overijssel, Gelderland en Friesland. Hierdoor kwam er maatschappelijk en politieke kritiek op de luchthavenplannen. Vogelbescherming heeft in de debatten daarover actief de risico's van de uitbreiding voor vogels en vliegveiligheid ingebracht, wat veel aandacht in de pers en het politieke debat kreeg. Verdere besluitvorming over Lelystad Airport vindt in het voorjaar 2018 plaats.

Vogelbescherming blijft de ontwikkelingen op de luchthaven kritisch volgen en aandringen op adequaat onderzoek.

3.4.3 Ondersteuning van WetlandWachten en vrijwilligers van vogel- en natuurorganisaties

De vrijwillige en zeer deskundige WetlandWachten van Vogelbescherming (zo'n 85 in

getal) volgen ontwikkelingen in 'hun' gebied en rapporteren daar jaarlijks over. Acute bedreigingen signaleren ze meteen en gaan dan gelijk over tot actie. Vogelbescherming ondersteunt ze bij hun werkzaamheden. Een aantal voorbeelden uit 2017:

Visdieven houtribsluizen Lelystad

Dankzij de oplettendheid van onder meer de WetlandWacht werd een ernstig maai-incident bij Rijkswaterstaat aan de kaak gesteld. Op twee pieren van de Houtribsluizen bij Lelystad broeden al jaren visdieven. Afgelopen zomer werd geconstateerd dat ten gevolge van maaiwerkzaamheden door Rijkswaterstaat jonge visdieven zijn gedood. Rijkswaterstaat neemt maatregelen om herhaling te voorkomen. En mede dankzij de volhardende inzet van de WetlandWacht heeft Rijkswaterstaat toegezegd te onderzoeken of ze de lokale situatie voor de broedende visdieven structureel kunnen verbeteren door in samenspraak met Landschapsbeheer Flevoland het nabij gelegen eiland beter geschikt te maken als broedgebied en mogelijk een visdiefvlot te realiseren.

Strandreservaat Texel gerealiseerd

Dankzij de inzet van de WetlandWacht, de vogelwerkgroep en de opbrengst van de Texel Big Day zijn delen van het strand nabij de vuurtoren afgezet en voorzien van informatieborden speciaal voor strandbroeders. Doel van het strandreservaat is dat de broedende vogels minder vaak verstoord worden door recreanten. Strandbroeders als de dwergstern, strandplevier en bontbekplevier hebben het moeilijk op de drukbezochte Waddeneilanden, want mensen zijn zich vaak niet bewust dat ze stranden en nesten kunnen verstoren.

Kitesurfen

Vogelbescherming heeft samen met een aantal WetlandWachten de problemen rondom kitesurflocaties aan de kaak gesteld. Uit het veld kwamen berichten dat de handhaving van kitesurfvoorwaarden in Flevoland ernstig tekort schoot op meerdere locaties. Zo bleek dat er in strijd werd gehandeld met de vergunningvoorschriften van de natuurvergunning voor de nieuwe kitesurflocatie bij de Houtribsluizen in het Markermeer. Ook

kwam naar voren dat in de praktijk aan geen enkele vergunningsvoorwaarde werd voldaan bij de kitesurfzone bij de camping Veluwe Strandbad. Deze twee gevallen in betrekkelijk korte tijd duiden op meer structurele problemen. Vogelbescherming heeft de Omgevingsdienst van de provincie Flevoland verzocht handhavend op te treden tegen deze overtreding van de Wet natuurbescherming.

3.5 Natuurlijke kustontwikkeling en bescherming intergetijdengebieden

3.5.1 Belangrijke afname knelpunten voor vogels in Waddenzee en Delta

3.5.1.1 Waddenzee

Actieplan Broedvogels Waddenzee

De Waddenzee is voor veel trekvogels een belangrijke tussenstop of een belangrijk overwinteringsgebied; een essentiële schakel in de Oost-Atlantische trekroute. De kenmerkende biotopen van het Waddengebied zijn óók het broedgebied van veel bijzondere vogelsoorten. Door verschillende oorzaken – vaak gerelateerd aan menselijke activiteiten – neemt een groot deel van de broedvogelpopulaties in het Waddengebied af.

Om die trend te keren hebben de drie Waddenzeelanden een plan opgesteld (Breeding Birds in Trouble: A Framework for an Action Plan). Het Programma Naar een Rijke Waddenzee (PRW) werkte in 2017 op verzoek van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit aan een toepassing van dit actieplan in Nederland. Vogelbescherming is een actieve partner van PRW.

Het Nederlandse Actieplan Broedvogels Waddenzee richt zich op concrete maatregelen, toegepast op de lokale situatie. Het is een praktisch uitvoeringsplan, dat beheerders en andere betrokken partijen in het Nederlandse Waddengebied een pakket aan lokale maatregelen biedt om direct mee aan de slag te kunnen.

Het actieplan geeft inzicht in de knelpunten en mogelijke maatregelen om populaties te herstellen en weer naar een gezond niveau

te brengen. De ambitie is daarmee in sommige gevallen hoger dan de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen, waardoor er dus ook aanvullende maatregelen nodig zijn. Bovendien zijn in het actieplan vogelsoorten opgenomen die onder druk staan en geen Natura 2000-aanwijzing als broedvogel hebben, maar waar het Waddengebied wél een belangrijk broedgebied voor vormt. Oplossingen die het actieplan aandraagt voor de beschreven knelpunten zijn gebiedsmaatregelen zoals optimalisatie van beheer, het inrichten van nieuwe leefgebieden en het tegengaan van verstoring en predatie. Vanaf 2018 zal de uitvoering van het actieplan van start kunnen gaan.

Deelname Coalitie Wadden Natuurlijk

In 2017 werkte Vogelbescherming binnen de Coalitie Wadden Natuurlijk (CWN) aan een 'goed beheer' van de Waddenzee. Onderdeel daarvan was het inzichtelijk maken van de gehele beheeropgave en de rol van de coalitiepartners en de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Infrastructuur en Waterstaat. De CWN heeft gewerkt aan het gezamenlijk Waddenappèl: naar een verrijkend en samenhangend waddenbeheer.

Het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen is door de partners als een belangrijk voorbeeld aangemerkt van goed beheer en het stimuleren van trots bij bewoners, politiek en publiek. Via dit programma kunnen de coalitiepartners nu ook laten zien dat goed beheer werkt. De noodzaak én het succes van de geleiding van Waddenbezoekers door vrijwilligers in vogelrijke plekken is bijvoorbeeld veel duidelijker. Geniet van vogels, maar verstoor ze niet, is daarbij steeds de boodschap. In 2017 is gewerkt aan het opzetten van een vervolgfase van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, waarbij we opschalen en verbreden, op weg naar gezonde vogelpopulaties in het Waddengebied en goede mogelijkheden om daarvan te genieten.

Duurzame visserij

Via de werkgroep Visserij van de CWN werkt Vogelbescherming mee aan verduurzaming van de visserij en aan gesloten gebieden in

de Waddenzee. De verwachting is dat ecologische effecten dan sneller zichtbaar worden en de handhaving eenvoudiger is.

In 2017 is gewerkt aan de voorbereiding van het sluiten van gebieden voor mosselvisserij per 2018. Opnieuw wordt naar verwachting in 2018 een stuk gesloten, zodat dan ruim 36% van de mosselbanken die permanent onder water liggen, gesloten zijn voor visserij. Ook met garnalenvissers zijn afspraken gemaakt over het verduurzamen van de visserij en het instellen van gesloten gebieden.

Deelname Programma naar een Rijke Waddenzee en het Wadden Sea Flyway Initiative

Het Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW) werkt aan natuurherstel in de Waddenzee. Vele partijen zetten zich via PRW in voor de Wadden, zoals het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat, de Coalitie Wadden Natuurlijk, de drie Waddenprovincies en gebruikers van het Waddengebied. Vogelbescherming werkt binnen PRW via de 'strategie Vogels' aan een goede bescherming van vogelpopulaties in het Waddengebied en aan de samenwerking met andere gebieden langs de trekroute.

Het Wadden Sea Flyway Initiative is een internationaal samenwerkingsverband waarbij partijen betrokken zijn uit de drie Waddenzeelanden en uit andere plekken langs de Oost-Atlantische vogeltrekroute.

Simultaantelling

In 2017 is het onderzoek naar de gezondheid van trekvogelpopulaties langs de Oost-Atlantische vliegroute voortgezet. Doel van het onderzoek is inzicht te krijgen in trekvogelpopulaties langs de gehele trekroute. Dat maakt duidelijk wáár een vogelsoort het beste geholpen kan worden. In 2017 vond in het kader van dit onderzoek weer een grote simultaantelling plaats, van de Waddenzee tot aan Zuid-Afrika.

Deze grootschalige tellingen worden georganiseerd door het Programma naar een Rijke Waddenzee en gecoördineerd door Sovon. Dit gebeurt in samenwerking met Vogelbescherming, BirdLife International, Wetlands International en het Wereld

Natuur Fonds. De telling brengt in beeld hoe het gaat met trekvogelpopulaties, waar belangrijke overwinteringsplekken liggen en wat knelpunten zijn. Zulke informatie is hard nodig, want daarmee kunnen we kwetsbare vogels als de kanoetstrandloper, lepelaar, scholekster en groenpootruiter beter en gericht beschermen.

In Europa bestaat al een lange traditie van vogels tellen door vrijwilligers voor wetenschappelijke en beleidsmatige doeleinden. Maar in Afrika bestaat die traditie nog niet. Daar is de telling zorgvuldig in de steigers gezet. De afgelopen jaren zijn er telprotocollen gemaakt en vogelaars opgeleid. Ook zijn veldgidsen, verrekijkers en telescopen onder de tellers verspreid. Er zijn al veel steekproeftellingen uitgevoerd. Omdat het tellen van de uitgestrekte Afrikaanse wadplaten een zeer grote inspanning vergt, worden de nationale teams in een aantal landen aangevuld met enkele experts uit Europa.

In vier weken tijd telden 1.500 vogelliefhebbers in 30 landen vele miljoenen watervogels. Deze groot opgezette telling langs de hele Oost-Atlantische trekroute was bijzonder. Het is pas de tweede keer dat gelijktijdig alle vogels op de trekroute van de Waddenzee tot aan Zuid-Afrika werden geteld. Bij de eerste telling in 2014 werden er bijna 15 miljoen vogels waargenomen langs de hele route. Voor Werelderfgoed Waddenzee was de wrange constatering dat het een zwakke schakel is in de internationale trekroute van vogels. Het kwam erop neer dat trekvogels die afhankelijk waren van de Waddenzee, het slecht deden. Vooral vogels die in de Waddengebied broeden, blijken kwetsbaar. In 2018 wordt de analyse van de telling afgerond, zie ook paragraaf 5.5.1.

Vogelbescherming en het Programma Rijke Waddenzee willen deze simultaantelling in de toekomst elke drie jaar houden. Zo worden de cijfers steeds betrouwbaarder en kunnen we vogels effectiever beschermen. Deze aanpak wordt ondersteund door BirdLife International en Wetlands International.

3.5.1.2 Delta

Droomfondsproject Haringvliet

Sinds 2015 werkt een coalitie van zes natuurorganisaties (Wereld Natuur Fonds, Vogelbescherming, Natuurmonumenten, ARK Natuurontwikkeling, Sportvisserij Nederland en Staatsbosbeheer) aan het project Haringvliet: naar een dynamische Delta.

Een financiële bijdrage van € 13,5 miljoen uit het Droomfonds van de Nationale Postcode Loterij biedt de mogelijkheid het Haringvliet een impuls te geven. Met gerichte maatregelen voor herstel van de deltanatuur en ontwikkeling van natuurbeleving, in lijn met Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, sorteren de natuurorganisaties voor op de opening van de Haringvlietssluis in 2018. Het Haringvliet wordt zo weer een internationaal knooppunt voor trekvogels en -vissen. Hiervan profiteren visarend, zeearend, talloze steltlopers, strandbroeders en andere trekvogels.

Vogelbescherming en de andere organisaties zorgen er ook voor dat mensen de (nieuwe) natuur beter kunnen beleven.

Bezoekers in het gebied kunnen het draagvlak voor bestaande voorzieningen in de regio verbeteren. We hopen dat het besef dat passende natuurrecreatie bijdraagt aan een economisch perspectief ook leidt tot meer draagvlak voor natuur.

Er zijn zes deelprojecten: natuurontwikkeling, ontwikkeling duurzame recreatie, herintroductie steur, herintroductie schelpdierbanken, duurzame visserij en monitoring vogel- en vispopulaties. Vogelbescherming is trekker van het deelproject Recreatie en verantwoordelijk voor de ontwikkeling van een vogelobservatorium 'nieuwe stijl', dat vogels kijkt onder de aandacht van een breed publiek moet brengen. Vogelbescherming adviseert verder over vogelecologie in de andere deelprojecten en heeft ook de verantwoordelijkheid voor de inventarisatie van vogelwaarden in het Haringvliet.

Na twee jaar is de positieve impact van het Droomfondsproject op de regio goed merkbaar. Uit een enquête blijkt dat een ruime meerderheid van de bewoners van de eilanden positief staat ten opzichte van het project. Steeds meer partijen haken aan bij de

Landschapstafel, een coalitie die investeert in natuur en recreatiemogelijkheden en bestaat uit Droomfondsproject, gemeenten en diverse partijen uit het maatschappelijk middenveld. Een nieuwe recreatievisie van de gemeente Goeree-Overflakkee bepleit het belang van de bijzondere natuur als basis voor haar recreatieve sector. Men pleit zelfs voor een toename van het areaal natuur op het eiland.

De Waterbus vervoerde in 2017 een kwart meer mensen naar het Haringvliet dan in 2016 en het doel is om vanaf 2018 de bereikbaarheid over water structureel te maken. Staatsbosbeheer herontwikkelde in het kader van het Droomfondsproject tientallen hectaren natuur ten behoeve van water- maar ook weidevogels.

Daarnaast werd een bijzonder speeltoestel in de vorm van een steur geopend waarbij kinderen en hun ouders uitleg krijgen over het belang van de Deltanatuur. Tevens verscheen een uitgebreide vogelanalyse over het Haringvliet.

Verder stond 2017 vooral in het teken van voorbereidingen. Ontwerpen zijn gemaakt en vergunningen aangevraagd voor de nieuwe natuur, de wandelroutes, het bijzondere vogelobservatorium en een vogelboulevard met vogelkijkhutten bij de Ventjagersplaten. Na het broedseizoen in 2018 worden de meeste investeringen gerealiseerd. Op dat moment vindt ook de feestelijke opening plaats van de Kier van de Haringvlietssluis.

Westerschelde

Vogelbescherming heeft zich ook in 2017 weer hard gemaakt voor het realiseren van het noodzakelijk natuurherstel in het Westerschelde-estuarium. Het gebied is van essentieel belang voor honderdduizenden broed- en trekvogels. Een mooie mijlpaal is de definitieve bevestiging van de Hoge Raad dat de onteigening van de Hedwigepolder rechtmatig was. Dit betekent dat de ontpoldering nu eindelijk echt kan worden uitgevoerd en het proces niet langer wordt vertraagd. De verwachting is dat de start van de ontpoldering nu kan aanvangen in 2018 en in 2020 zal zijn afgerond. Andere natuurherstelmaatregelen en plannen in het estuarium houden we nauwlettend en kritisch in de gaten, onder andere door het indienen van

zienswijzen op nieuwe besluiten en actieve deelname aan de Schelderaad. Verder verkennen we actief samen met andere natuurorganisaties nieuwe samenwerkingsverbanden en beschermingskansen voor de Westerschelde.

Rapport 'Deltagebied: nationaal en internationaal topgebied voor vogels'

Om onze beschermingsacties en middelen in de Delta gericht en effectief in te kunnen zetten hebben we de informatie over het belang van het gebied voor vogelsoorten inzichtelijker gemaakt. In opdracht van Vogelbescherming en met steun van de provincie Zeeland is in 2017 het rapport 'Deltagebied: nationaal en internationaal topgebied voor vogels' gepresenteerd op de Kennisdag Vogels Zuidwestelijke Delta. Met dit rapport is bestaande fragmentarische kennis over vogels in het gebied gebundeld tot een duidelijk samenvattend overzicht van het internationale belang van de delta voor kustvogels, prioritaire knelpunten en de gewenste beschermingsmaatregelen. Het rapport toont onder meer aan dat de aantallen vogels sinds de voltooiing van de Deltawerken sterk zijn achteruitgegaan en maakt eens te meer de noodzaak van beschermingsmaatregelen duidelijk.

Deelname Coalitie Delta Natuurlijk

Vogelbescherming maakt deel uit van de Coalitie Delta Natuurlijk (CDN). Samen met de coalitiepartners van de CDN volgen we nauwgezet de plannen van overheden met grote invloed op de Deltanatuur. In 2017 hebben we ons opnieuw ingezet voor een meer natuurvriendelijke Rijksstructuurvisie Grevelingen Krammer Volkerak. Ons doel is deze wateren weer een beperkt getij te geven met winst voor natuur, mits dat verantwoord mogelijk is. Verder zijn we onder andere in actie gekomen tegen het opheffen van het droneverbod boven de Deltawateren en tegen de verdieping van een maatwerkgeul in de Westerschelde.

3.5.2 Inspiratie voor bezoekers en professionals door het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

3.5.2.1 Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

De Waddenzee is als gevolg van een viertal knelpunten nog steeds een van de zwakke schakels in de East Atlantic Flyway – de Oost-Atlantische route die veel trekvogels volgen. Het gaat om:

- Een gebrek aan geschikte broed- en rustplekken in de nabijheid van voldoende voedsel door onder andere klimaatverandering, het stijgen van de zeespiegel, het vastleggen van de kustlijn.
- Een gebrek aan rust tijdens het broeden, foerageren en rusten door een toenemende recreatiedruk.
- Een gebrek aan goede broed- en foerageerplekken op het natte wad en in het agrarische gebied door onder andere visserij en de intensivering van de landbouw en melkveehouderij.
- Te weinig afstemming en uitwisseling met andere gebieden langs de trekroute, die ook onderdeel zijn van het ecosysteem van de vogels in ons Waddengebied en waarvoor het wegnemen van knelpunten dus ook van belang is.

Om voor de bovenstaande problematiek een oplossing te bieden is in 2013 het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen geïnitieerd met een tweeledig doel:

- RUST voor Vogels: door creëren van geschikte broed-, foerageer- en rustplekken voor vogels
- RUIMTE voor Mensen: door verbeteren zichtbaarheid van vogels, bewustwording en genieten van vogels en waddennatuur.

Vogelbescherming heeft met de partners van de Coalitie Wadden Natuurlijk het programma kunnen uitvoeren. De financiering werd verzorgd door het Waddenfonds, Zabawas, Stichting Bettie Wiegman Fonds, de Sterngroep, de provincies Noord-Holland en Friesland en de leden van Vogelbescherming. We kunnen nu al zeggen dat de vruchten van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen geplukt worden en dat het concept staat als een huis:

- Op meerdere plekken (Klutenplas, Bantpolder, Holwerterwestpolder en Balgzandpolder) is broedgebied hersteld. Er is een nieuw vogeleiland aangelegd op de Punt van Reide en in de Kroon's Polders. We ontwikkelen samen met Rijkswaterstaat een geheel nieuw eiland bij Den Oever. Met de bouw van een prachtig Waddenbelevingspunt in de haven van Den Oever is eind 2017 weer een deelproject succesvol afgerond.
- Op de Razende Bol, Richel, Boschplaat en Engelsmanplaat heeft geleiding van recreanten naar niet verstorende plekken en gastheerschap vorm gekregen. Het concept heeft een breed draagvlak en biedt voordelen aan vogels en bezoekers.
- Een heel scala aan communicatiemiddelen is in het Waddengebied breed uitgezet, waarvan de wadvogelherkenningskaarten wel het grootste succes zijn: één miljoen mensen kregen zo informatie over vogels en de bescherming van vogels. Ook ondernemers zijn enthousiast over de opgeleverde producten. In het buitenland worden onze animatiefilmpjes ook gebruikt.
- Op andere plekken in het Waddengebied wordt intussen dezelfde benadering gekozen, zoals in de Holwerteroostpolder, Utopia, Buitenheim en Fuegelpolle.

3.5.2.2 Wij & Wadvogels

Omdat we nog lang niet klaar zijn met het herstel en de ontwikkeling van leefgebieden voor vogels in het Waddengebied, zijn Vogelbescherming en partners in 2017 aan de slag gegaan met het vervolg op Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Onder de nieuwe naam Wij & Wadvogels schalen we op en verbreden we onze inzet, nu ook met educatie, voorlichting, onderzoek en kennisuitwisseling met andere gebieden langs de trekroute van 'onze' wadvogels.

De basis voor de maatregelen uit Wij & Wadvogels zijn:

- het Actieplan Broedvogels (zie paragraaf 3.5.1.1);
- een analyse van kansen en knelpunten voor zogeheten hoogwatervluchtplaatsen in het Waddengebied;

- langjarig ecologisch onderzoek, zoals het Metawadproject van NIOZ/RUG.

Het concept Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen wordt ook buiten het Waddengebied goed ontvangen. Zo heeft de Provincie Zeeland Vogelbescherming verzocht om het concept – natuurherstel in combinatie met verantwoorde genietmogelijkheden – ook in te voeren in de Delta. De financiering hiervoor komt via het LIFE IP-project, dat Vogelbescherming samen met de Nederlandse overheid en andere natuurorganisaties indiende bij de EU. De uitvoering hiervan ging in 2017 van start. Het eerste resultaat is binnen, een basisstudie naar knelpunten en kansen voor vogels in de Delta.

Ook het Droomfonds Haringvliet-project in Zuid-Holland heeft geprofiteerd van het gedachtegoed van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, zie daarvoor paragraaf 3.5.1.2.

4 Meer natuur in de stad

4.1 Huidige situatie en context

Vogelbescherming werkt hard aan een beter leefbare stad voor vogels en mensen. Iedereen kan hieraan meehelpen door in de eigen tuin of op het eigen balkon een bijdrage te leveren aan een vogelvriendelijke stad. Vogels gelden daarbij als een graadmeter voor de kwaliteit van de leefomgeving. Gaat het goed met de vogels in een stad, dan gaat het goed met het groen in de stedelijke omgeving. Dat werkt ook weer omgekeerd: mensen die in een groene omgeving wonen, voelen zich niet alleen gezonder, uit onderzoek blijkt dat ze dat ook daadwerkelijk zijn. Helaas gaat het niet altijd goed met vogels in de stad. Veel gebouwen zijn te netjes afgewerkt om nog een nestplek te vinden. Dat schaadt vooral soorten waarvoor de bebouwde omgeving hun belangrijkste leefgebied is. Sinds ruim tien jaar zet Vogelbescherming zich ervoor in om daar wat aan te

doen. Mede dankzij dit stadsvogelprogramma vond er een kentering plaats: vogels in steden en dorpen mogen zich in een toenemende belangstelling verheugen.

4.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Onderzoeksprogramma's ondervangen kennishiaten over stadsvogels
- Nestgelegenheid bieden is standaard bij nieuwbouw en renovatie
- Vogelbescherming heeft een goed functionerend netwerk van vrijwillige Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten
- De samenwerking met gemeenten en bedrijven is versterkt. Beschermingsmaatregelen voor vogels zijn opgenomen in standaardprocedures voor duurzaamheid

- Opzetten van een langlopend citizen science-jaarrondtelproject voor stads-natuur dat leidt tot betere bescherming van stadsvogels

4.3 Speerpunten en activiteiten 2017

- Meten van vogelpopulaties en het delen van kennis
- Samenwerken met gemeenten, bedrijven en andere partijen
- Netwerk vrijwillige Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen

4.4 Meten van vogelpopulaties en het delen van kennis

Onderzoek Meetnet Urbane Soorten

Monitoring is de basis van bescherming. Op initiatief van Vogelbescherming is Sovon in 2007 gestart met het Meetnet Urbane Soorten (MUS), dat zorgt voor gegevens over verspreiding en trends van vogels in de bebouwde kom.

In 2017, het elfde jaar van MUS, zijn ruim 640 postcodegebieden geteld. Dat is ruim 16% van alle Nederlandse postcodegebieden, een omvangrijke steekproef dus. Dit jaar zijn 172 verschillende vogelsoorten waargenomen (hoogste aantal ooit).

MUS is een laagdrempelige methode die nieuwe tellers kennis kan laten maken met vogelinventarisatie. Iedereen die de vogelsoorten in zijn eigen omgeving kent op zicht en geluid, kan meedoen. Het meetnet is gestart om de broedvogelstand te monitoren, maar sinds dit jaar kunnen ook wintervogels worden geteld. Sinds 2017 biedt MUS tellers de mogelijkheid om gegevens al 'in het veld' (lees: de straat) digitaal in te voeren.

De top-10 meest algemene stadsvogels in Nederland in 2017:

1. Kauw
2. Merel
3. Houtduif
4. Gierzwaluw
5. Huismus
6. Koolmees
7. Spreeuw
8. Zwarte kraai
9. Ekster
10. Turkse tortel

In vergelijking tot alle Nederlandse vogels valt op dat in het stedelijk gebied relatief meer vogelsoorten achteruitgaan dan vooruitgaan. Terwijl voor sommige soorten de bebouwde kom juist een belangrijk, zo niet hét belangrijkste leefgebied is. De achtergronden van de ontwikkelingen zijn nog lang niet altijd bekend, onderzoek naar vogels in de stad raakte pas relatief recent in zwang.

Tuintelling: meer dan 10.000 tellers

Vogelbescherming is met zes andere natuurorganisaties initiatiefnemer van de Jaarrond Tuintelling, een citizen science-project.

Behalve dat we via deze tuintellers veel meer gegevens krijgen over biodiversiteit in een stedelijke omgeving, nodigt deze tuintelling ook uit om de eigen omgeving natuurvriendelijker in te richten of te onderhouden. Na 2,5 jaar staat de teller op meer dan 10.000 tuintellers! Dit prachtige aantal zorgde ervoor dat meer dan 150.000 tellingen werden ingevoerd. Intussen zijn meer dan 3.000 verschillende planten- en diersoorten gemeld.

Al deze tellingen leveren interessante gegevens op over stadsnatuur. De looptijd van het project is nog te kort om trends te benoemen, maar er zijn al wel interessante inzichten over patronen in het seizoensverloop van soorten. Door het grote aantal deelnemers is de telling ook geschikt om effecten te monitoren van vogelziektes, zoals het Usutu-virus.

Maar de tuintelling is meer dan alleen tellen. Ons oogmerk is om de tellers en belangstellenden te stimuleren hun tuinen (nog meer) natuurvriendelijk in te richten. Het project Tuinreservaten van VARA's Vroege Vogels is in dit kader onderdeel geworden van de Jaarrond Tuintelling. Inmiddels hebben ruim 700 mensen aangegeven een heus tuinreservaat te bezitten.

Verder bezit de Tuintelling een eigen community in de vorm van een tijdschrift waar tuin- en telervaringen, tips en foto's gedeeld kunnen worden. In 2017 werden er ruim 70.000 berichten geplaatst en meer dan 170.000 likes uitgedeeld.

Aan media-aandacht geen gebrek in 2017: de Spinnentelling in september had een speciaal item op het NOS Journaal van 20.00

uur en het Jeugdjournaal. Het voorjaars-evenement 'Van kroeg tot kraamkamer' over diergedrag in de tuin kwam in april uitgebreid aan bod in RTL's Koffietijd. We organiseerden het samen met de Dierenbescherming.

Vogelbescherming maakte ook in 2017 enthousiaste deelnemers aan de Nationale Tuinvogeltelling (zie 6.4.2.1) attent op de mogelijkheid aan dit project deel te nemen.

International Conference on Metropolitan Planning and Ecology

Op 23 maart 2017 organiseerde Vogelbescherming, in nauwe samenwerking met de gemeente Almere, the International Conference on Metropolitan Planning and Ecology. De verworvenheden en successen van 10 jaar vogels beschermen in de stad vormden een belangrijk thema. Verder hebben wij ons verdiept in de stad van de toekomst én ons laten inspireren door mensen van naam en faam op het gebied van duurzame stedenbouw. Internationaal en nationaal gerenommeerde sprekers deelden hun kennis en visie, onder meer Patricia Zurita (CEO Birdlife International), Ken Yeang (Architect uit Maleisië) en Leen Verbeek (Commissaris van de Koning van Flevoland).

Voorbereidingen Jaar van de Huiszwaluw

Vogelbescherming en Sovon kiezen ieder jaar een vogelsoort om meer aandacht aan te geven. 2018 is uitgeroepen tot Jaar van de Huiszwaluw. Om goed beslagen ten ijs te komen is in 2017 een voorstudie verricht. Uit die studie blijkt onder andere dat de landelijke aantallen broedparen van de huiszwaluw de afgelopen 50 jaar sterk zijn afgenomen. Sinds de laatste eeuwwisseling vertonen de aantallen enig herstel, hier en daar lijkt de soort ook weer terug te keren. De oorzaken voor de afname op de lange termijn zijn niet geheel duidelijk, maar hangen waarschijnlijk samen met de afname van voedsel en een gebrek aan geschikte nestlocaties. Het is ook onduidelijk wat er achter het recente herstel zit en hoe dat verder is te stimuleren. Dat gaan we in 2018 onderzoeken, samen met vrijwilligers. Doel hier-

van is om te komen tot duidelijke aanknopingspunten voor een betere bescherming van deze prachtige zwaluwen. Daarnaast brengen we de charme van een kolonie aan huis of schuur naar voren.

4.5 Samenwerken met gemeenten, bedrijven en andere partijen

4.5.1 Samenwerking met gemeenten

Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg

Er wordt volop gebouwd en gerenoveerd in Nederland. Dat vraagt om oplettendheid, maar schept ook kansen om het vogelvriendelijk bouwen onder de aandacht te brengen.

In 2016 hebben wij met de Zoogdiervereniging een project opgezet om in Tilburg goede voorbeelden te creëren. In 2017 hebben we dit initiatief kunnen verbreden naar de andere steden uit de zogenaamde B5, te weten Breda, Eindhoven, Helmond en 's-Hertogenbosch. Met financiële steun van de provincie Noord-Brabant kunnen we – samen met de gemeenten, bouwbedrijven, architecten, woningcorporaties en projectontwikkelaars – vogel- en vleermuisvriendelijk laten bouwen en renoveren. In elke stad worden onze Stadsvogeladviseurs en andere vrijwilligers betrokken. Door deze nieuwe krachtenbundeling komen er de komende jaren enkele duizenden nieuwe nestplekken beschikbaar voor huismus, gierzwaluw, huiszwaluw en vleermuizen. Als we het project in 2022 afronden, hopen we dat in deze vijf steden standaard natuurinclusief wordt gebouwd. De start van het project in september heeft veel aandacht opgeleverd, niet alleen in regionale maar ook landelijke media.

Zwolle

Met de Brabantse steden als goed voorbeeld is ook in de gemeente Zwolle het initiatief ontstaan om het natuurinclusief bouwen te promoten. Dat gebeurt in nauwe samenwerking met de Stichting Avifauna Zwolle waarin onze Stadsvogeladviseur Jan van Dijk een grote rol speelt. De provincie Overijssel steunt het initiatief.

Amersfoort

In 2017 hebben we met de Zoogdiervereniging en de gemeente Amersfoort een brochure afgerond over hoe particulieren bij nieuwbouw of grote verbouwingen rekening kunnen houden met vogels en vleermuizen.

Operatie Steenbreek

In een groeiend aantal gemeenten wordt gewerkt aan de Operatie Steenbreek. Eind 2017 waren er 69 gemeenten aangesloten. Het doel is om tuinen groener te maken en daarmee de opvang van water te verbeteren en de biodiversiteit te vergroten. Vogelbescherming is kennispartner van Operatie Steenbreek. Vooral via onze stedelijke vrijwilligers kan Vogelbescherming de aandacht voor tuinvogels promoten.

Natuurinclusief bouwen

Natuurinclusief bouwen is een van de speerpunten van Vogelbescherming. In 2017 heeft Vogelbescherming door lobbywerk en publiciteit de aandacht hiervoor flink weten te vergroten. Met natuurinclusief bouwen bedoelen we dat er bij nieuwbouw (of renovatie) al in een vroeg stadium aandacht is voor nestgelegenheid. Vogelbescherming is in 2017 regelmatig gevraagd voor interviews over natuurinclusief bouwen, zoals in het magazine Vitale Groene Stad (gericht op gemeenten).

Mede door dit soort (media)aandacht zijn er in 2017 in verschillende (grote) gemeenten zoals Utrecht, Amsterdam en Rotterdam moties over natuurinclusief bouwen aangenomen. Vogelbescherming heeft het initiatief genomen voor diverse voorbeeldprojecten. Bovendien waren we met onze partner Vivara Pro met een stand en lezing aanwezig op de tweedaagse beurs 'Dag van de Openbare Ruimte' om het natuurinclusief bouwen verder te promoten.

Ook zijn we gestart met een volledige 'verbouwing' van de website www.checklist-groenbouwen.nl. Op de nieuwe site willen we met praktische voorbeelden laten zien dat natuurinclusief bouwen eenvoudig is en niet veel hoeft te kosten.

4.5.2 Samenwerking met bedrijven en andere partijen

Vogelvriendelijke golfbanen

Vogelbescherming en de Nederlandse Golffederatie hebben hun samenwerking voortgezet in 2017. Op 23 november werd de eerste van een serie workshops georganiseerd voor golfbaanbeheerders. Aan de hand van het eerder verschenen rapport *Vogels en Golfbanen*, een leidraad voor vogelvriendelijk golfbaanbeheer, worden deelnemers geschoold.

Groen Vogeldak

Op dinsdag 5 september is het eerste 'Groen Vogeldak' onthuld in Amsterdam. Platte daken bieden een enorm potentieel om meer groene ruimte in de stad te creëren en daarmee het leefgebied van vogels uit te breiden en te verbeteren. In samenwerking met Vogelbescherming en Vivara Pro heeft Sempergreen het 'Groen Vogeldak' ontwikkeld. Het is beplant met 25 verschillende inheemse grassen, wilde bloemen en kruiden. Een soort rijke weide op het dak. Daarbij worden in iedere 40 m2 vogeldak een kwikstaarten/roodstaarten-nestkast en een hollenbroedernestkast verwerkt en is er een waterbad voor vogels. Daarnaast wordt er een insectenhotel op het vogeldak geplaatst. Zo biedt het groene vogeldak voedsel, nestgelegenheid en is het ook een veilig toevluchtsoord voor vogels. Sempergreen steunt het werk van Vogelbescherming door 1 euro per verkochte vierkante meter vogeldak aan Vogelbescherming te doneren. Dubbel voordeel voor de vogels dus! Zo zorgen we er gezamenlijk voor dat vogels in de stad kunnen leven en overleven en dragen we bij aan een duurzame leefomgeving.

Intratuin

In 2017 is de samenwerking met marktleider Intratuin versterkt. Er zijn afspraken gemaakt om de komende jaren op verschillende onderdelen samen te werken. Denk hierbij aan promotie van de Nationale Tuinvogeltelling door Intratuin en het promoten van nestkasten en vogelvriendelijke planten in de winkels.

De Stroomversnelling

In 2015 ging het project De Stroomversnelling van start in Nederland. Het houdt in dat op termijn honderdduizenden woningen energieneutraal worden gemaakt door nieuwe gevels en daken te plaatsen over de bestaande woning, als een soort theemuts. Alle woningen krijgen meerdere kunstmatige nestplaatsen voor gierzwaluw en huis-mus, ook waar geen vogels zijn aangetroffen. Vogelbescherming is geen deelnemer van De Stroomversnelling, maar was er ook in 2017 samen met de Zoogdiervereniging bij betrokken voor advies.

Vogelbescherming had eerder een bezwaarschrift ingediend ten aanzien van de hiervoor verleende ontheffing van toen nog de Flora- en faunawet. De eerste pilots van dit project gaven namelijk helaas nog niet de gewenste uitkomst. Bij te veel woningen werden niet standaard nestplaatsen aangebracht. Door dit bezwaarschrift en een constructief-kritische aanpak hebben we bereikt dat de opvolger van de ontheffingen – een gedragscode op basis van de Wet natuurbescherming – voor vogels sterk is verbeterd. Eind 2017 heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de gedragscode goedgekeurd. Vogelbescherming houdt de naleving goed in de gaten.

4.6 Netwerk Stadsvogeladviseurs en Tuinvogelconsulenten ondersteunen

4.6.1 Stadsvogeladviseurs

Verspreid over heel Nederland waren in 2017 55 vrijwillige Stadsvogeladviseurs actief. Zij enthousiasmeerden, informeerden en adviseerden verschillende partijen in de stad over hoe vogels te beschermen. Er werden verschillende bijeenkomsten georganiseerd voor de Stadsvogeladviseurs (soms samen

met de Tuinvogelconsulenten, en ook een keer samen met de Tuinambassadeurs van de KNNV), zowel in Zeist als op locatie, om het netwerk te versterken, en om hen te informeren over zaken die in de stedelijke natuurbescherming spelen.

Mooie resultaten werden onder andere geboekt in Den Helder, waar de Stadsvogeladviseur voor elkaar kreeg dat de gemeente actief beleid gaat voeren om nestgelegenheid voor vogels te stimuleren.

In Utrecht hoorde een van de Stadsvogeladviseurs dat een grote woningcorporatie een bouwproject in de nieuwe wijk Veemarkt heeft. Samen met de projectleider kwam het tot een plan voor het inbouwen van gierzwaluwneststenen. Ook een andere bouwer op hetzelfde bouwveld bleek enthousiast. Na eerdere bouwers van dezelfde nieuwbouwwijk ervan overtuigd te hebben, zijn er nu zes projecten met neststenen. Mogelijk volgen er in 2018 nog meer.

4.6.2 Tuinvogelconsulenten

Al negen jaar heeft Vogelbescherming een netwerk van Tuinvogelconsulenten. Zij helpen bij het vogelvriendelijk maken van tuinen. Het aantal Tuinvogelconsulenten schommelde in 2017 rond de 100. In 2017 zijn er in totaal 240 tuinadviezen uitgebracht. In 2016 waren dit er nog 95. De flinke toename in de tuinadviezen is te verklaren door de in 2016 en 2017 ingezette acties zoals nieuw promotiemateriaal en meer aandacht op onze website en in de media. De Tuinvogelconsulenten geven ook lezingen en in 2017 hebben we actief de samenwerking gezocht met tuincentra. Daarnaast benaderen Tuinvogelconsulenten regelmatig de (lokale/regionale) pers, wat resulteert in aandacht voor vogels beschermen in de eigen omgeving.

5 Grenzeloze natuurbescherming

5.1 Huidige situatie en context

Vogels zijn grenzeloos. Veel Nederlandse broedvogels zijn maar enkele maanden per jaar in Nederland. Na het broedseizoen vertrekken ze naar het zuiden. Ook broedvogels uit het noorden komen naar Nederland. Deels om hier te overwinteren, maar voor veel vogels is Nederland slechts een tussenstop op hun reis naar de Afrikaanse zon. Deze trekvogels overleven alleen als de *hele* trekroute veilig is. Dat is nog (lang) niet het geval. Om die reden kijkt Vogelbescherming ook nadrukkelijk over de grenzen. Samen met BirdLife partners langs de Oost-Atlantische trekroute werkt Vogelbescherming aan de bescherming van trekvogels. In Nederland betekent dat extra aandacht voor de Waddenzee en de Delta (zie daarvoor ook hoofdstuk 3).

Behalve voor trekvogels in ons deel van de wereld spant Vogelbescherming zich internationaal ook in voor goede natuurbescherming in Indonesië en het Caribische gebied. Verder werken we aan een wereldwijd programma voor stadsvogels. In alles wat Vogelbescherming doet, gaat het om een leefbare wereld voor vogels én voor mensen.

5.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- BirdLife International wordt een steeds sterkere organisatie die wereldwijd opkomt voor vogels en natuur
- Dankzij steun van Vogelbescherming ontwikkelen BirdLife partners in Marokko, Burkina Faso, de Dutch Caribbean en

Indonesië zich tot krachtige zelfstandige natuurbeschermingsorganisaties

- Nauwe samenwerking van BirdLife partners en andere organisaties langs de Oost-Atlantische trekroute zorgt ervoor dat trekvogels en hun leefgebieden goed worden beschermd
- Vogelbescherming is een drijvende kracht achter het internationale BirdLife-programma voor stadsvogels (i.o.)

5.3 Speerpunten en activiteiten 2017

Bescherming van trekvogels

- Actieve bijdrage aan het trekvogelprogramma van BirdLife International
- Zuid-Europa en Noord-Afrika: herstel zoutpannen voor trekvogels
- Sahel-regio: natuurinclusief landgebruik, projecten en lobby
- Deelname aan de Migratory Landbird Study Group
- Steltloperonderzoek leerstoel Theunis Piersma

Ondersteuning van BirdLife partners

- West-Afrikaanse kustgebieden
- GREPOM (Marokko)
- NATURAMA (Burkina Faso)
- Burung Indonesia (Indonesië)
- DCNA (Caribisch gebied)
- Partner Support Programme van BirdLife

Stadsvogels internationaal

- Vogelbescherming werkt mee aan het internationale BirdLife-programma voor stadsvogels (i.o.) via de BirdLife International Group on Urban Birds (BIG UB)

Bijdragen aan het bestuur van BirdLife International

5.4 Bescherming van trekvogels

5.4.1 Actieve bijdrage aan het trekvogelprogramma van BirdLife International

Vogelbescherming speelt een belangrijke rol bij de ontwikkeling van het Global Flyways Programme van BirdLife International. Via deelname aan de begeleidingscommissie

stelt Vogelbescherming kennis en ervaring beschikbaar. Daarnaast coördineert Vogelbescherming samen met andere partners de ontwikkeling van een ambitieus programma voor de bescherming van trekvogels die gebruik maken van de Oost-Atlantische trekroute. Onder de noemer van het Partnership for Migratory Birds of the East Atlantic Flyway stimuleren we de samenwerking en afstemming. In 2017 hebben we gezamenlijk doorwrochte plannen opgesteld en daarvoor fondsen geworven. Daarnaast hebben we andere (grote) partners van BirdLife – Denemarken, Frankrijk en Spanje – voor dit trekvogelprogramma weten te interesseren wat de slagkracht verder kan vergroten.

5.4.2 Zuid-Europa en Noord-Afrika: herstel zoutpannen voor trekvogels

Nederlandse trekvogels zijn tijdens hun reis naar het zuiden afhankelijk van plaatsen waar ze kunnen rusten en eten. Zoutpannen in Zuidwest-Europa en Noord-Afrika zijn van die rustplaatsen voor soorten als kluut, lepelaar en rosse grutto. Op veel plaatsen worden zoutpannen bedreigd: de productie van zout is niet meer winstgevend, waardoor in onbruik geraakte pannen dichtgroeien met planten en struiken. Onwetende toeristen of lokale recreanten verstoren vogels en op sommige plekken dreigen jacht, stroperij en het rapen van eieren de vogelstand ernstig aan te tasten. Vogelbescherming is enkele jaren geleden een project gestart met BirdLife partners in Spanje, Portugal, Marokko en Tunesië. Leden hebben ruimshartig bijgedragen aan dit project. Doel is de zoutpannen te behouden voor vogels en mensen door herstelmaatregelen en duurzaam economisch gebruik. In Spanje, Marokko en Tunesië zijn partners voortvarend bezig om de zoutpannen te reactiveren en werken daarvoor samen met lokale bedrijven en/of autoriteiten die ook in het project investeren, in combinatie met voorlichtings- en educatieprojecten. Onze vierde partner, in Portugal, liep vertraging op door een reorganisatie, maar ging al wel het gesprek aan met drie eigenaars van zoutpannen.

5.4.3 Sahel-regio: natuurinclusief landgebruik, projecten en lobby

In 2017 hebben we voortgebouwd op de successen van Living on the Edge. In Lac Higa, een Living on the Edge-site in Burkina Faso, kon NATURAMA met financiering van de Turing Foundation doorgaan. Intussen zijn er 20.000 bomen geplant en wordt er gewerkt aan het natuurlijker inrichten van het gebied. Ook stimuleert NATURAMA de bevolking ter plekke om zich in te zetten voor duurzame landbouw.

Het actieplan dat NATURAMA samen met de bevolking, de overheid en andere ngo's in gang zette om 'landvogels' te beschermen, wordt in de eerste kwartaal van 2018 afgerond.

In Mauritanië heeft Vogelbescherming in 2016 een nieuw project ontwikkeld met BirdLife partner

Nature Mauritanië in Lac de Mâl, mede gefinancierd door de leden van Vogelbescherming, The Giving Circle of Amsterdam en de ASN Foundation. Doel was om het gedegradeerde landschap rond het meer te herstellen. Helaas was 2017 veel te droog om bomen te kunnen planten. Wel zijn er 4.000 bomen van vier vogelvriendelijke soorten gekweekt in een boomkwekerij die daar succesvol opgericht is.

Zowel in Lac de Mâl als in Lac Higa werken onze BirdLife partners samen met bewoners waarbij zij hen niet alleen stimuleren om de natuur te beschermen, maar ook duurzame alternatieven bieden voor hun voedselproductie. Op beide locaties worden de vogels gemonitord met hulp van lokale vogelaars.

Naast deze projecten is er impact nodig op landschapsschaal om trekkende landvogels als de zomertortel en gekraagde roodstaart te beschermen. BirdLife kan het niet alleen. Daarom werkt Vogelbescherming met de West-Afrikaanse partners actief aan het beïnvloeden van initiatieven voor vergroening en landschapsherstel. Dat gebeurde in 2017 met succes tijdens een bijeenkomst op de Filippijnen van de Convention of Migratory Species (CMS). De deelnemers omhelsden een verklaring rondom biodiver-

siteitsherstel in West-Afrika. Ons langetermijndoel hierbij is de volledige implementatie van het Actieplan voor Trekkende Landvogels (AEMLAP) door de landen die zijn aangesloten bij de CMS.

Er is nog een andere goede manier om onze succesvolle voorbeeldprojecten verder op te schalen: samen met onze West-Afrikaanse partners heeft Vogelbescherming een belangrijke stap gezet in het ontwikkelen van de mogelijkheid voor bewoners om inkomsten te genereren uit boomproducten. In de droge Sahel groeit de zeepbesboom, een voorkeursboom voor trekkende landvogels. Van de noten produceren vrouwen een mooie olie voor zeep en voedsel. Een perfecte combinatie, want bewoners zijn daarvoor erg gemotiveerd om deze boom terug te brengen in het landschap. Eind 2016 heeft Vogelbescherming met NATURAMA een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de markt voor olie van deze bomen. In 2017 organiseerde NATURAMA workshops over het belang van de zeepbesboom. Het opkweken van 10.000 bomen, waaronder zeepbesbomen en andere vogelvriendelijke soorten, is al begonnen in lokale kwekerijen.

Een andere oliehoudende noot groeit aan de shea-boom. Om deze bomen beter te laten renderen, zijn er meer insecten nodig die de bomen kunnen bestuiven. En de struiken en bomen die voor de bestuivende insecten zorgen, zijn wél interessant voor vogels. Dus als die worden aangeplant, krijgt de bevolking meer opbrengsten en krijgen vogels een plek om te overleven. Vogelbescherming voert samen met BirdLife International en NATURAMA een nader onderzoek uit naar hoe deze bestuiving precies werkt. Ook testen we met duizenden boeren een beheerplan dat ervoor moet zorgen dat monotone landschappen weer geschikt worden gemaakt voor 'bestuivers' en vogels. Deze aanpak – Trees, Bees and Birds geheten – is sinds oktober 2017 de basis voor de richtlijnen voor biodiversiteit van de Global Shea Alliance. Zo delen we onze ideeën en inspanningen met andere organisaties en vergroten we de impact van ons werk.

Begin 2018 kwam het verheugende bericht dat de Nationale Postcode Loterij een groot shea-project van Vogelbescherming in samenwerking met ICCO steunt. Zie paragraaf 6.6.8.1.

5.4.4 Deelname Migrant Landbird Study Group

In de Migrant Landbird Study Group (MLSG) vertegenwoordigt Vogelbescherming het belang van bescherming van langs de Afrikaans-Europese trekroute trekkende landvogels. Samen met een groep enthousiaste onderzoekers uit Europa en Afrika brengen we het schaarse onderzoek dat aan landvogels plaatsvindt bij elkaar, met een focus op West-Afrika. Deze studiegroep draagt zo bij aan de uitvoering van het Actieplan voor trekkende landvogels (AEMLAP). In 2017 hebben we Dr. Sam Ivande uit Nigeria ondersteund om deel te nemen aan de bijeenkomst van de European Ornithological Union in Finland.

5.4.5 Steltloperonderzoek / leerstoel Theunis Piersma

Sinds 2012 ondersteunen Vogelbescherming en het Wereld Natuur Fonds de leerstoel Trekvoegecologie van Theunis Piersma. Beide organisaties gaan daar mee door tot en met 2020, zo werd in 2017 besloten. Het onderzoek van Piersma en zijn onderzoeksgroep is van grote betekenis voor de bescherming van trekvogels. Het geeft inzicht in waar zich de belangrijkste problemen voor trekvogels voordoen. In 2017 werd Piersma benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw voor zijn maatschappelijk relevant wetenschappelijke werk. In 2017, voor het derde jaar op rij, organiseerden de onderzoekers van Piersma opnieuw expeditie naar Zuid-Europa, Noord-Afrika en West-Afrika. Het doel was zoveel mogelijk grutto's met kleurringen af te lezen om zo beter inzicht in het trekgedrag van grutto's te krijgen. De Groningse onderzoekers werden tijdens hun reis vergezeld door Afrikaanse grutto-onderzoekers en dragen zo ook actief bij aan de ontwikkeling van onderzoekscapaciteit.

5.5 Ondersteuning BirdLife Partners

5.5.1 West-Afrikaanse kustgebieden

Sinds 2010 steunt Vogelbescherming de bescherming van trekvogels in de kustzone van West-Afrika. Dat gebeurt dankzij hulp van de MAVA Foundation en in samenwerking met onder andere het Wadden Sea Flyway Initiative (WSFI) en het Arctic Migratory Bird Initiative (AMBI). Vogelbescherming zorgde eerder voor een deel van de benodigde cofinanciering voor dit project dankzij steun van haar leden.

Het Coastal Migratory Birds 2-project (CMB 2) richt zich op de kustzone van West-Afrika in Mauritanië, Senegal en Guinee-Bissau. Voor trekvogels zijn dat heel belangrijke landen. Onze belangrijkste doelen met het project zijn:

- Sterke en onafhankelijke partners die in eigen land leidend zijn op het gebied van natuurbescherming.
- Duidelijke verbetering in het beheer en landgebruik in drie belangrijke gebieden in Mauritanië, Senegal en Guinee-Bissau.
- Versterking van de internationale samenwerking voor het behoud van trekkustvogels.

Mede door deze aanpak verwacht Vogelbescherming een verbetering van de situatie voor trekkende kustvogels zoals grutto's, lepelaar en kanoet. Onze BirdLife partners voeren beschermingsprogramma's uit in goed uitgekozen plekken (Aftout es Saheli in Mauritanië, Basse Casamance in Senegal en de Bijagós Archipel in Guinee-Bissau), waar ze samen met de lokale bevolking werken aan duurzame oplossingen die goed zijn zowel voor de mensen als voor de vogels. Het is hierbij de ambitie dat de Bijagós Archipel de status van Werelderfgoed krijgt. Hiervoor werken we samen met onder andere AMBI en WSFI.

Door CMB 2 versterkt Vogelbescherming BirdLife-partners uit de genoemde landen. Maar ook andere organisaties worden uitgenodigd om deel te nemen aan de projecten en bijeenkomsten om kennis te delen. Zo vergroten we de impact van onze activiteiten.

In 2016 is het Nature Mauritanie gelukt om aan de strenge eisen te voldoen om BirdLife-partner te worden, mede dankzij de steun van Vogelbescherming. In 2017 gaf Nature Mauritanie deze positieve stap een krachtig vervolg. Zij wisten eigen fondsen te werven en gingen een samenwerking aan met IUCN. Vogelbescherming kon het in 2017 ook iets extra's doen voor deze partner. Zo kon Nature Mauritanie computers, software en bureaumeubilair aanschaffen en kregen de medewerkers een training op het gebied van de Engelse taal.

In januari 2017 vond opnieuw een totaaltelling van watervogels plaats langs de kust van de gehele Oost-Atlantische trekroute, mede gesteund door Vogelbescherming. Er vonden tellingen plaats in alle 22 landen langs de Atlantische kust van Afrika. Een rapport met de resultaten van de tellingen verschijnt in 2018. Het is nu al duidelijk dat de cijfers vergelijkbaar zijn aan de telling uit 2014. De grote achteruitgang van trekkende watervogels is daarmee bevestigd. Duidelijk is ook dat er geen verdere verslechtering plaatsvond.

5.5.2 GREPOM (Marokko)

In 2017 zette de Marokkaanse BirdLife partner GREPOM belangrijke stappen. Door het invoeren van een versterkingsplan is de organisatie nu stabiel en hard op weg om in 2018 volledig BirdLife partner te worden. Vogelbescherming ondersteunt deze ontwikkeling samen met partners uit Spanje, Engeland en het BirdLife-secretariaat voor Afrika. Vogelbescherming heeft er daarnaast voor gezorgd dat de Tunesische BirdLife partner, AAO, een actieve rol kon en wilde spelen in de hulp aan GREPOM. GREPOM zet zich intussen actief in bij het opstellen van zowel internationale als nationale actieplannen en zal een rol kunnen spelen in het uitvoering daarvan. Verder werkt de organisatie aan een nieuwe Rode Lijst van vogels in Marokko.

Belangrijke mijlpalen in 2017 waren:

- de verdubbeling van het Nederlandse geld om de zoutpannen in Larache te beschermen;

- de ontdekking van nieuwe nesten van de heremietibis buiten de bestaande, goed beschermde kolonie, waardoor deze vogel meer overlevingskansen heeft.

5.5.3 NATURAMA (Burkina Faso)

In 2017 hebben we NATURAMA, BirdLife Burkina Faso, geholpen om zich te blijven ontwikkelen als krachtige natuurbeschermingsorganisatie. Dat doen we op basis van de gestructureerde aanpak van BirdLife, het Quality Assurance System. NATURAMA ontwikkelt zich vooral positief op communicatiegebied en het in gang zetten van projecten (zie 5.4.3). We zijn samen aan het verkennen hoe NATURAMA andere Franstalige partners in West-Afrika actiever kan steunen.

5.5.4 Burung Indonesia (Indonesië)

Vogelbescherming ondersteunt Burung Indonesia (BirdLife in Indonesië) bij de bescherming van de bossen in de Wallacea-regio, een regio met extreem hoge biodiversiteit. Op Sulawesi werkt Burung samen met lokale boeren waardoor hun cacao meer oplevert. In ruil voor deze steun zetten de boeren en hun dorpen zich in voor de bescherming van het nabij gelegen zeer vogelrijke bos.

Op een vergelijkbare manier werken Burung en dorpsbewoners op Flores samen om de handel in kemirinoten te laten bijdragen aan de bescherming van bossen. Bij de samenwerking met de dorpen is er ook veel aandacht voor voorlichting over natuur. Hiervoor worden ook de geschonken tweedehands kijkers van het Kijkers-voor-Kijkers-programma gebruikt. Verder richt Burung zich op het stopzetten van de illegale vangst van en handel in endemische papegaaiensoorten in Wallacea. Hiervoor werken ze samen met de BirdLife-partners in Zuidoost-Azië.

Vogelbescherming steunt Burung ook bij het versterken van de eigen organisatie op het gebied van communicatie en fondswerving. Behalve Vogelbescherming geven ook de RSPB (BirdLife in het Verenigd Koninkrijk) en NABU (BirdLife in Duitsland) steun aan Burung. Vanwege de hoge aantallen

soorten, waaronder veel soorten die alleen in Indonesië voorkomen, en de grote bedreiging van vogels en hun leefgebieden, kan Burung alle hulp goed gebruiken. De drie Europese partners en Burung werken nauw samen om ervoor te zorgen dat alle steun zo effectief mogelijk wordt ingezet. In 2017 is Burung begonnen met het werven van leden. Met speciale bijeenkomsten op Sulawesi en in Bogor zijn de eerste 400 leden nu geworven. Een verdere groei is voorzien in 2018.

5.5.5 DCNA (Nederlands Caribisch gebied)

2017 was helaas een teleurstellend jaar in de samenwerking met onze partner in de Dutch Caribbean. In 2016 werd een samenwerkingsovereenkomst ondertekend tussen de Dutch Caribbean Nature Alliance (DCNA) en BirdLife International. Het doel van die overeenkomst was om de status van DCNA als 'affiliate new-style' bij BirdLife definitief te maken. Op basis van deze overeenkomst moest medio 2017 een aantal formele stappen worden doorlopen en assessments worden gedaan. Helaas haperde de voortgang van de afgesproken toetredingsactiviteiten als gevolg van discussies binnen DCNA over de gewenste strategie en organisatievorm van het samenwerkingsverband in de komende jaren. De opgelopen vertraging is inmiddels zodanig dat het beoogde moment van definitieve toetreding, BirdLife's World Congres in België, medio september 2018, in ieder geval niet meer gehaald kan worden.

BirdLife International heeft in december 2017 besloten het hele proces van 'affiliation' van DCNA voorlopig te bevriezen, in overleg met Vogelbescherming en het Americas Partnership Secretariat (het BirdLife kantoor voor Noord-, Zuid- en Midden-Amerika). Pas als DCNA weer een stabiele, goed functionerende en effectief opererende netwerkorganisatie is, wordt opnieuw over toetreding besloten. Vogelbescherming blijft onze Caribische partner bijstaan met raad en daad om een vorm te vinden waarin DCNA haar belangrijke bijdrage aan het (vogel)beschermingswerk in het Caribisch deel van ons Koninkrijk kan voortzetten, waar mogelijk nog krachtiger dan voorheen.

5.5.6 Partner Support Programme van BirdLife

Vogelbescherming heeft in 2015 een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling en implementatie van het Quality Assurance System (QAS). Met dit systeem worden alle 120 BirdLife partners tegen het licht gehouden. Partners gebruiken het ook als basis om te groeien en verder te professionaliseren. Vogelbescherming nam in 2017 deel aan de discussies over de verbetering van het systeem op basis van de eerste ervaringen en fungeert als buddy om enkele partners in Noord- en West-Afrika, Indonesië en het Caribisch gebied te helpen met het gebruik van QAS voor hun eigen evaluatie.

5.6 Stadsvogels internationaal

Wereldwijd woont 50% van de mensen in steden en in veel landen groeit het stedelijk gebied sterk. Daarmee wordt ook het belang van de stad voor vogels en natuur groter. Maar er is nog een andere reden waarom Vogelbescherming zich met stadsvogels bezig houdt: door mensen meer te betrekken bij de vogels in hun directe omgeving vergroten we draagvlak voor de bescherming van alle vogels. Vogelbescherming heeft in het verleden om deze redenen de internationale werkgroep BirdLife International Group on Urban Birds opgericht (BIG UB). Deze werkgroep houdt zich wereldwijd bezig met een betere bescherming van stadsvogels. De leden wisselen onderling belangrijke kennis en ideeën uit over de mogelijkheden om in eigen land activiteiten voor stadsvogels en publiek te organiseren. Dat gebeurde ook in 2017.

5.7 Bijdragen aan het bestuur van BirdLife

De directeur-bestuurder van Vogelbescherming, Fred Wouters, was in 2017 lid van het wereldbestuur van BirdLife International. 2018 is het laatste jaar dat hij deel kan nemen aan het wereldbestuur, na een periode tien jaar. Daarnaast is hij lid van het bestuur van BirdLife Europe & Central Asia. Beide besturen controleren en adviseren het dagelijkse bestuur en bureau van BirdLife.

6 Actieve samenleving voor vogels en natuur & een sterke basis

6.1 Huidige situatie en context

Vogelbescherming wil zoveel mogelijk mensen bereiken en hen betrekken bij vogels, vogels beschermen en Vogelbescherming. We willen enerzijds mensen (leden en niet-leden) op een positieve manier in contact brengen met vogels en natuur en anderzijds ze concrete handelingsperspectieven bieden om zich daarvoor in te zetten. Daarmee verbindt Vogelbescherming mensen om samen kansen te creëren voor vogels en natuur. Zo dragen we bij aan een leefbare wereld. Hiervoor gebruiken we een breed palet aan communicatiemiddelen. Vogelbescherming wil iedereen die zich betrokken

toont 'op maat' bedienen met informatie die voor hem of haar de moeite waard is. Zo levert Vogelbescherming een bijdrage aan een band die langer duurt dan een enkel contactmoment.

6.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Verbreding van de basis van Vogelbescherming, vergroten van het aantal 'contactmomenten' met leden en potentiële leden.
- Groei van het aantal leden.

- Verhogen van de inkomsten om beschermingsmaatregelen te kunnen uitvoeren.
- Bredere inzet en groei van het aantal vrijwilligers.
- Een stabiel jeugdprogramma.
- Goed samenwerken met landelijke soortwerkgroepen en vogelwerkgroepen.

6.3 Speerpunten en activiteiten 2017

- Activeren samenleving
 - Mensen in contact brengen met vogels en natuur.
 - Handelingsperspectief vogels en natuur.
- Relatieprogramma
- Fondswerving
- Eigen Media
- Pers en publiciteit
- Winkel
- Servicecentrum

6.4 Activeren samenleving

6.4.1 Mensen in contact brengen met vogels en natuur

6.4.1.1 Vogelweek

De Nationale Vogelweek wordt georganiseerd om mensen in contact te brengen met de rijkdom van de Nederlandse natuur en met vogels. In 2017 organiseerden we de Vogelweek voor de zesde keer. Vogelbescherming vindt de Vogelweek een belangrijk middel om draagvlak te creëren voor natuurbescherming bij het brede publiek. Vooral mensen die normaal misschien niet snel op vogelexcursie zouden gaan, proberen we te enthousiasmeren. Wie met eigen ogen heeft ervaren hoe rijk en bijzonder onze natuur is, ziet in waarom bescherming nodig is.

Deskundige gidsen van vogelwerkgroepen, boswachters, collega-natuurbeschermers en andere vrijwilligers organiseren (vaak gratis) activiteiten in het hele land. Dankzij hun inzet kunnen we van de Vogelweek een groot en landelijk evenement maken.

Dat de formule werkt, blijkt uit het feit dat twee derde van de deelnemers tijdens de excursie een vogel ziet die hij of zij nog nooit eerder zag. Meer dan 90% van de deelnemers raadt de excursies aan bij vrienden of bekenden. Het gemiddelde waarderingscijfer is een 8,5. In 2017 hebben 155 gidsen 286 activiteiten georganiseerd. Bijna 7.000 mensen deden mee. Als aftrap van de Vogelweek was er een Big Day op Texel: een fondsenwervend evenement waarbij teams van fanatieke vogelaars zoveel mogelijk soorten in één dag proberen te zien. Door de deelnemende teams is in totaal meer dan € 7.500 opgehaald voor de bescherming van strandbroeders op Texel.

6.4.1.2 Excursies

Vogels kijken is leuk om te doen: je bent lekker buiten, geniet van de natuur en de vogels en het is heerlijk ontspannend. Vogelbescherming is de eerste die toe zal geven dat vogels herkennen niet altijd gemakkelijk is. Vooral voor beginners is het aanpotten. Vogelbescherming laat mensen graag met behulp van deskundige en enthousiaste gidsen kennis maken met vogels. Onze gidsen zijn vrijwilligers die in hun eigen favoriete gebieden excursies leiden. Sommigen zijn gespecialiseerd in één bepaald gebied, anderen in bepaalde soortgroepen. In 2017 hebben bijna 40 vrijwillige excursieleiders 185 excursies georganiseerd waaraan 1.175 mensen mee deden. De excursies zijn zonder uitzondering in no-time volgeboekt.

6.4.1.3 Beleef de Lente

Het elfde seizoen van Beleef de Lente in 2016 werd zeer goed gewaardeerd door de kijkers.

Honderdduizenden mensen bezochten in totaal bijna 3 miljoen keer de totaal vernieuwde website, waardeerden Beleef de Lente met een 7,9 gemiddeld en bleven gemiddeld 6,30 minuten op de site, ongekend lang voor een online bezoek. Op de site kwamen 18% nieuwe bezoekers.

De vaste kijkers vonden op veel punten de nieuwe Beleef de Lente-website geen verbetering. Op basis van de klachten en de evaluatie achteraf hebben we voor 2018 maatregelen getroffen waardoor we verwachten dat deze kou uit de lucht is.

In 2017 hadden we 10 vogelsoorten voor de webcam. Begin juni plaatsten we een webcam bij een nest van een kleine karekiet met daarin een koekoeksei, wat als een zeer positieve verrassing werd ervaren door veel kijkers en veel extra kijkers en publiciteit opleverde. Het was een wereldwijde primeur: de eerste koekoek ooit voor een webcam.

De tien best bekeken filmpjes zijn tussen de 9.500 en 17.000 keer aangeklikt (per filmpje). De vijf best bekeken weblogs zijn tussen de 7.000 en 12.000 keer aangeklikt, met een uitschieter van 21.000 ('Junispektakel: koekoeksjong voor de camera'). De quiz is bijna 60.000 keer gespeeld.

Beleef de Lente is belangrijk voor het bereik van de Facebook-pagina van Vogelbescherming; de beste scorende berichten van Beleef de Lente bereikten in 2017 ruim 500.000 mensen en werden vaker geliked en gedeeld. Via een betaalde Facebook-campagne gericht op nieuwe doelgroepen (mensen 25-50 jaar en jonge gezinnen) werden in totaal 750.713 mensen bereikt.

Beleef de Lente heeft als doel (nieuwe) bezoekers kennis te laten maken met vogels en Vogelbescherming en binding te creëren. Zo'n 2.200 kijkers registreerden zich in 2017 als nieuwe abonnee van de nieuwsbrief, waardoor het totale bereik nu rond de 17.000 abonnees ligt. Daarnaast genereren we ook inkomsten met Beleef de Lente. We wisten in 2017 zo'n 100 actieleden vast te leggen en verdienden via de webshop € 5.400 met aan Beleef de Lente-gerelateerde verkopen. Achter de schermen speelden zo'n 70 vrijwilligers een cruciale rol om dit online evenement mogelijk te maken.

Beleef de Lente was in 2017 veel in de publiciteit. De samenwerking met VARA's Vroege Vogels (radio en tv) leverde veel kijkers op. Daarnaast kwam Beleef de Lente vaak terug in landelijke en regionale media, online en offline. Wat goed werkte, was het meesturen van filmclips met de persberichten. Die werden vaak overgenomen. De media-aandacht is goed voor de naamsbekendheid van en het goede gevoel over Vogelbescherming. De waarde van deze publiciteit is

moeilijk in geld uit te drukken, maar zou omgerekend in advertentiewaarden enkele tonnen bedragen.

6.4.1.4 Jeugdprogramma

Het jeugdprogramma van Vogelbescherming richt zich vooral op kinderen in de basisschoolleeftijd.

Met educatieve projecten zoals Beleef de Lente In de klas, de Tuinvogeltelling voor Scholen en vogelvriendelijke schoolpleinen maken we leerkrachten en leerlingen in het basisonderwijs enthousiast voor vogels en natuur. Het bij Beleef de Lente en Tuinvogeltelling horende en overvloedig aanwezige lesmateriaal is geschikt voor alle groepen in het primair onderwijs en gratis te downloaden. Via enkele online advertenties werden leerkrachten geattendeerd op Beleef de Lente In de klas.

Door de integratie van Beleef de Lente In de klas in de Beleef de Lente-website is het niet mogelijk de bezoekerscijfers te vergelijken met voorgaande jaren. De Beleef de Lente In de klas-pagina werd zo'n 23.000 keer bezocht en het lesmateriaal werd ruim 800 maal gedownload. Naar schatting kwamen ruim 18.000 schoolkinderen in aanraking met het wel en wee van de broedvogels.

In 2017 hebben we nieuw educatief materiaal ontwikkeld, onder andere met als thema 'vogels op het schoolplein'. Ook hebben we in samenwerking met onder andere het IVN een handleiding ontwikkeld voor leerkrachten en drie trainingen gegeven aan vrijwilligers die als gastdocent les willen geven aan klassen in het basisonderwijs.

Vogelbescherming organiseerde voor de derde maal een Tuinvogeltelling voor Scholen. Hiervoor werden door scholen 259 tellingen ingestuurd, waardoor we uitgaan van een bereik van ruim 6.000 schoolkinderen.

Naast het schoolprogramma bedienen we 'individuele' kinderen via het Juniorlidmaatschap. Zij helpen mee aan het beschermen van vogels en krijgen 5x per jaar het vrolijke en gewaardeerde natuur- en vogelmagazine Vogels Junior, waarmee we ze willen inspireren zich voor vogels en natuur in te zetten. In 2017 bleef het aantal Juniorleden stabiel op

2.000. Op de website van Vogelbescherming bieden we individuele kinderen verder kleurplaten en materiaal voor spreekbeurten/werkstukken aan. In 2017 hebben we gewerkt aan het vernieuwen daarvan. Begin 2018 is het materiaal gereed en komt het online.

6.4.1.5 Euro Birdwatch

Ook in 2017 vond een Euro Birdwatch plaats, feitelijk een megavogel(trek)telling, zoals gebruikelijk op de eerste zaterdag van oktober. Ook dit jaar namen 41 landen deel aan de telling. In ons land is in 2017 op bijna 150 telposten geteld. De duizenden vogelaars die in Nederland meedoen aan deze telling, trekken al voor zonsopgang naar buiten, om zoveel mogelijk vogels te kunnen zien. Het was relatief slecht weer voor trekvogels om op pad te gaan, dus werden er minder dan gemiddelde aantallen geteld in Nederland. In totaal werden in Nederland 246.189 vogels vastgesteld, verspreid over 199 soorten (ter vergelijking: in 2016 resp. 552.455 vogels en hetzelfde aantal soorten). De spreeuw werd het meest geteld. Bijzonder waren verder relatief grote aantallen aalscholvers en goudplevieren. In heel Europa deden overigens zo'n 22.000 tellers mee, die gezamenlijk ruim 950 activiteiten organiseerden waarbij 4.062.210 vogels werden geteld. Dergelijke grote aantallen doen het doorgaans goed bij de pers, dus ook in 2017 was er veel (vooral lokale/regionale) persaandacht voor het evenement.

6.4.1.6 Online Vogelcursus

In 2017 is gewerkt aan een nieuwe gemakkelijk te beheren en uit te breiden gratis online Vogelcursus. Zo kunnen beginnende vogelkijkers hun vogelkennis opvizzelen. Vogelbescherming is hiervoor de samenwerking aangegaan met Nico de Haan en Camilla Dreef, onze twee ambassadeurs. De proefversie is in 2017 getest op een groep lezers van onze nieuwsbrief Vogels Digitaal. Zij waren positief over de opzet en enkele kritiekpunten zijn verwerkt. In 2018 wordt de cursus gelanceerd.

6.4.1.7 Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

Vogelbescherming coördineert in het Waddengebied het programma Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Met dit programma brengen we grote groepen in contact met vogels en natuur, via onder meer de website www.beleefdewaddennatuur.nl, de populaire vogelkijkaarten (sinds de start zijn er 1 miljoen verspreid onder recreanten) en filmpjes die op de veerboten naar de Waddeneilanden worden vertoond. Ook kwam de veerboot naar Texel in het teken van vogels te staan.

6.4.2 Handelingsperspectief vogels en natuur

6.4.2.1 Nationale Tuinvogeltelling

De Nationale Tuinvogeltelling levert een jaarlijkse momentopname van hoe vogels onze wintertuinen gebruiken. In het weekend van 28 en 29 januari 2017 stuurden 61.299 mensen maar liefst 46.227 tuinvogeltellingen in.

Deze telling geeft Vogelbescherming niet alleen veel informatie over hoe vogels onze tuinen gebruiken, maar levert ook veel media-aandacht op. Bijna alle landelijke, provinciale en lokale radio en tv doen verslag van het evenement.

Voorafgaand aan de telling ontvingen bijna 35.000 mensen een aantal keer per maand praktische tips via e-mail: over het herkennen van tuinvogels, hoe je het beste kunt voeren, resultaten van voorgaande jaren en tips voor de telling zelf. Het vogelvriendelijk inrichten van je tuin of balkon is een van de pijlers bij de Tuinvogeltelling.

6.4.2.2 Elke tuin een vogeltuin

Op tal van manieren probeert Vogelbescherming mensen met tuin of balkon aan te zetten tot een natuurvriendelijke of vogelvriendelijke inrichting. Dat doen we elk jaar via onze website, nieuwsbrieven (Vogels Digitaal en de Seizoensmailing), magazines (o.a. Vogels Dichterbij; oplage in 2017: 35.000), via vrijwilligers (o.a. Tuinvogelconsulenten), door een evenement als de Nationale Tuinvogeltelling, onze Jaarrond Tuintelling en het samenwerken met

bedrijven en via het zoeken van 'vrije publiciteit'.

Een mooi succes van 2017 was de samenwerking met Landleven. Vogelbescherming verzorgde een groot deel van de inhoud voor een aantrekkelijke speciale editie van het blad, waardoor we veel nieuwe mensen konden bereiken met tips over hoe je zelf iets voor vogels kunt doen in je eigen omgeving. In 2017 is verder nog gewerkt aan een gratis online tuinadvies op maat, dat in 2018 wordt gelanceerd als onderdeel van een campagne om mensen op een laagdrempelige wijze met Vogelbescherming in contact te brengen.

6.4.2.3 Vrijwilligersbeleid

Vogelbescherming biedt de mogelijkheid om zich als vrijwilliger in te zetten voor vogels. Vogelbescherming zou niet kunnen bestaan op de huidige wijze zonder het werk van de vele vrijwilligers. De taken die vrijwilligers op zich nemen zijn divers: van excursies leiden tot deelname aan onze Raad van Toezicht en Ledenraad, promotionele activiteiten, deskundige verkoop in de winkel en het monitoren van wetlands om zo relevante ontwikkelingen en mogelijke bedreigingen te signaleren en waar mogelijk in te grijpen. Elke vrijwilliger heeft een eigen contactpersoon vanuit Vogelbescherming die zorgt voor de begeleiding. Sommige vrijwilligers hebben meerdere functies.

Vogelbescherming vindt het belangrijk dat haar vrijwilligers een goede relatie met de organisatie hebben. Ieder jaar organiseren we daarom een uitje voor alle vrijwilligers. In april 2017 kwamen bijna honderd Vogelbescherming-vrijwilligers naar de Blauwe Kamer bij Rhenen voor een gezellig en informatief uitje. Zie verder paragraaf 8.5.2.

6.4.2.4 Vogelwerkgroepen

Vogelbescherming hecht aan een goede band met vogelwerkgroepen in Nederland. Meer dan 250 groepen krijgen maandelijks van Vogelbescherming per e-mail nieuws over Vogelbescherming en vogels beschermen. Hier wordt door de vogelwerkgroepen positief op gereageerd en het is daarmee een belangrijk contactmoment met de vogelwerkgroepen.

Vogelbescherming biedt op allerlei vlakken (juridisch, financieel, ecologisch of in praktische zin) ondersteuning aan vogelwerkgroepen. In 2017 kwamen er bij benadering maandelijks ongeveer dertig van dergelijke verzoeken binnen en is er aanvullend op het IJsvogelfonds voor bijna € 7.000 bijgedragen aan projecten of activiteiten van dertien vogelwerkgroepen. Het ging onder andere om het (mede) mogelijk maken van de jubileumactiviteiten van Vogelwerkgroep De IJsselstreek, een bijdrage aan een nieuwe stand van de Vogelwacht en de griffiekosten voor de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland in een procedure rond schadebestrijding van smienten.

Tientallen vogelwerkgroepen hebben in 2017 meegedaan aan de Nationale Tuinvogeltelling, de Euro Bird Watch en de Nationale Vogelweek en er is plaatselijk/regionaal met succes aandacht voor gevraagd in de pers.

6.4.2.5. IJsvogelfonds

Ook in 2017 hadden vogelwerkgroepen en andere vrijwillige vogelbeschermers de mogelijkheid om hun projecten te verwezenlijken door middel van een bijdrage van het IJsvogelfonds. Het IJsvogelfonds is een speciaal initiatief van Vogelbescherming en de Nationale Postcode Loterij. Vogelwerkgroepen kunnen er twee keer per jaar (verspreid over twee inzendtermijnen) projectvoorstellen indienen, ten aanzien van projecten waarvoor de benodigde financiële ruimte ontbreekt. Deze aanvragen worden vervolgens door een drietal medewerkers van Vogelbescherming beoordeeld. Het fonds draagt daarmee bij aan concrete beschermingsprojecten op lokaal niveau. Voor het fonds was in 2017 weer een bedrag van € 20.000 beschikbaar. In 2017 kwamen bij het IJsvogelfonds 29 projectvoorstellen waarvan er 20 (al dan niet deels) zijn gehonoreerd. Op de website van Vogelbescherming staat een volledig overzicht:

6.4.2.6 Red de Rijk Weide

Via de campagne Red de Rijke Weide bieden we grote groepen in de samenleving handelingsperspectief door de beschikbaarheid van weidevogelvriendelijke zuivel te stimuleren. Op die manier dragen consumenten

rechtstreeks bij aan de bescherming van weidevogels. Zie paragraaf 2.4.1.

6.5 Relatieprogramma

6.5.1 Nieuwe groepen betrekken

In 2017 zijn relatieprogramma's uit de voorgaande jaren voortgezet en uitgebreid, als onderdeel van onze klantcontactstrategie. Een van deze programma's is het werven van actieleiden. Zij gaan voor (meestal) zes maanden een lidmaatschap aan, dat daarna vanzelf ophoudt. In 2017 hebben we ruim 6.000 actieleiden kunnen inschrijven. Een deel daarvan is afkomstig van leden die de mogelijkheid hebben gekregen iemand een actielidmaatschap cadeau te geven. Veel actieleiden worden regulier lid van Vogelbescherming. Dit vragen we zowel via e-mail als via telemarketing.

Een nieuwe vorm van actielidmaatschap is er voor Juniorleden met het eerste jaar een gereduceerd tarief (€ 8). De werving hiervan gebeurt vaak onder de huidige leden van Vogelbescherming. Hierdoor kregen we zo'n 250 nieuwe Juniorleden. Deze kennismakingsactie wordt voortgezet in 2018.

Via digitale nieuwsbrieven voor verschillende doelgroepen proberen we in contact te blijven met onze relaties. We krijgen steeds meer nieuwe inschrijvers voor deze nieuwsbrieven.

In 2017 is het uiterlijk van de nieuwsbrieven bijgewerkt conform de nieuwe huisstijl. Daarbij hebben we meteen een gemakkelijke uitwisselbaarheid van content mogelijk gemaakt. Bovendien zijn er nieuwe standaardelementen toegevoegd die bijdragen aan ledenwerving en verkopen in winkel en webshop.

In 2017 lag de focus voor werving van nieuwe inschrijvers vooral op Vogels Digitaal. Vogels Digitaal heeft inmiddels ruim 161.000 lezers. Gezien het feit dat we mensen uitschrijven die meer nummers achter elkaar niet openen, is dit een mooi resultaat. De Seizoensmailing is nauwelijks separaat aangeboden, de oplage is daardoor redelijk constant gebleven met ruim 23.000 lezers. De Red de Rijke Weide-nieuwsbrief telt ruim

31.000 ontvangers en de Beleef de Lente-nieuwsbrief groeide naar 17.500. De nieuwsbrief van de Tuinvogeltelling is in de laatste maanden van 2017 met ruim 16% gegroeid naar ruim 43.000 abonnees.

38% van de ontvangers van Vogels Digitaal is lid (in 2016: 29%), bij de overige uitgaven ligt dat percentage tussen de 25 en 34%. Het percentage bij Vogels Digitaal is het resultaat van een sterke focus in de werving, ook onder leden. De groei per nieuwsbrief is netto, met andere woorden: de uitstroom is vaak meer dan ruim gecompenseerd.

Ruim 35.000 mensen bestelden dit jaar het gratis magazine Vogels Dichterbij. Dat tijdschrift biedt veel mogelijkheden om zelf iets voor vogels te doen in de eigen tuin. De bestelling wordt sinds eind 2016 opgevolgd met een korte serie e-mails, waaruit ook een 'net promoter score' (NPS) voortvloeit. De vraag daarbij is hoe waarschijnlijk het is dat je bekenden aanraadt dit magazine ook te bestellen. Deze NPS-score is 63, wat een goede score is te noemen. Inmiddels meten we ook de tevredenheid over het welkomstpakket onder nieuwe leden (NPS=64) en van mensen die een Tuinadvies hebben aangevraagd en ontvangen (NPS=82). Mooie cijfers, maar we blijven streven naar verbeteringen.

Waar mogelijk stemt Vogelbescherming aanbiedingen en inhoud af op interesseprofielen van lezers. Die interesses vragen we regelmatig uit in onze nieuwsbrieven, zodat we relevant blijven en we nieuwe groepen kunnen vasthouden. Dit proces volgen we kritisch. Een van de conclusies is dat lezers van onze digitale nieuwsbrieven eerder iets bestellen in onze webshop dan relaties zonder een nieuwsbrief-abonnement.

6.5.2 Actiemails

In 2017 is een aantal grote e-mailingen verzonden in het kader van ons relatieprogramma. Aanknopingspunten waren de Meimaand-Kijkermaand, waarbij mensen een gratis excursie tijdens de Vogelweek kunnen doen en met korting optiek kunnen kopen en de Nationale Tuinvogeltelling, waarbij we de (regionale) gegevens van de telling uit het vorige seizoen hebben ingezet in de werving. In de adressenselectie zijn we

kritischer geweest dan vorig jaar: kwaliteit voor kwantiteit.

Op logische wijze hebben we via deze e-mailings ook verbanden kunnen leggen naar andere mogelijkheden om Vogelbescherming te steunen (lidmaatschap, magazine en producten). Dit leidde vervolgens tot nieuwe kansen in de verrijking van de klantgegevens en voor de ledenwerving. In dit programma nemen we ook ex-leden mee, met als doel deze groep mogelijk opnieuw te interesseren voor een (actie)lidmaatschap van Vogelbescherming of op andere manieren te verbinden met onze Vereniging.

6.5.3 Klantcontactstrategie

In 2016 is een start gemaakt met het opstellen van een klantcontactstrategie. Doel daarvan is groepen in onze achterban zo gericht mogelijk te kunnen benaderen met een voor hen relevant aanbod. Daarbij wordt vanuit verschillende disciplines bij Vogelbescherming steeds nagedacht over wat relaties die contact met ons hebben gezocht, nog meer zou kunnen interesseren. Deze acties worden vervolgens uitgewerkt en ingevoerd.

In 2017 konden we de ingezette acties alleen op een laag pitje voorzetten, gezien de inzet voor het inregelen van een nieuwe database.

Wel is een aantal verbeteringen doorgevoerd in de communicatie met onze relaties. Zo hebben we van meer leden een e-mailadres ontvangen, zodat we meer op maat en goedkoper kunnen communiceren. Daarnaast bieden we leden sinds mei 2017 de mogelijkheid om hun contributie met Ideal te betalen. Verder vond er een test plaats met als doel mensen zo gericht mogelijk te kunnen benaderen met wervende telefoontjes. We hebben daarbij nog meer nadruk gelegd op de kwaliteit van het gesprek en dit ook gemonitord met enquêtes.

Ook konden we via een nieuw e-mailingproces heel gericht mensen benaderen die mogelijk geïnteresseerd zijn in een tuinadvies van onze Tuinvogelconsulenten.

6.5.4 Ledenwerving

Leden bieden Vogelbescherming een stevige basis. Dankzij onze leden kunnen we beschermingsprojecten mogelijk maken en ons met gezag roeren in het maatschappelijk debat. Het aantal leden steeg in 2017 licht ten opzichte van het vorige jaar; een heel mooi succes in een tijdsgewricht waarin het niet meer vanzelfsprekend is om ergens lid van te zijn. De investeringen in ledenwerving van Vogelbescherming werpen vruchten af. In 2018 blijft ledenwerving een hoge prioriteit hebben.

	Nieuw in 2017	Stand 01-01-2017	Stand 31-12-2017
Jeugdleden	-173	2.204	2.031
Vaste donateurs	-122	2.587	2.465
Volwassenen:			
· 65+	-1.543	13.160	11.617
· Lid voor het Leven	-15	1.083	1.068
· Gewoon lid	988	119.815	120.803
· Actieleiden	2.159	1.226	3.385
· Periodieke schenking	202	812	1.014
Totaal Volwassenen	1.791	136.096	137.887
Eindtotaal	1.496	140.887	142.383

6.5.5 Ledenbehoud

Vogelbescherming blijkt in staat kennis over en interesses van onze leden in te zetten in de communicatie. De inhoud van de berichten past steeds beter bij de beleving van de ontvanger. Hoewel niet hard aantoonbaar, hebben we sterk de indruk dat deze aanpak bijdraagt aan de stevige daling in het aantal leden dat Vogelbescherming verlaat.

6.6 Fondswerving

6.6.1 Fondswervingstrategie

Om onze ambities voor het behoud van vogels en natuur waar te maken, is een fondswervingsstrategie voor een lange termijn noodzakelijk. Heel belangrijk blijft daarin de steun van onze leden. De jaarlijkse contributie vormt de basis voor het werk van Vogelbescherming. Dankzij de gegroeide aandacht van Vogelbescherming voor specifieke projecten zijn er meer mogelijkheden voor het werven van bijdragen van institutionele fondsen én van 'middle donors' (mensen die flink boven het gemiddelde doneren) én van 'major donors' (mensen die zeer hoge bedragen doneren). Zo mikken we op verschillende bronnen van inkomsten om vogels te kunnen blijven beschermen.

6.6.2. Fondswerving onder leden

In 2017 vroegen we selecties van onze leden en donateurs een aantal keren om een extra bijdrage. We gaan daar zoveel mogelijk terughoudend mee om. Sommige leden dragen ruim bij via hun contributie en wensen geen aanvullende verzoeken te ontvangen, anderen vinden het juist plezierig om een extra bijdrage aan specifieke projecten te kunnen leveren. Het aantal leden dat we aanschrijven wisselt sterk per project. We zijn erg blij met de ruimhartige donaties. Onze inzet voor de grote karekiet, vogels van het boerenland en de internationale campagne om illegale jacht een halt toe te roepen waren in 2017 de thema's voor de verzoeken om een extra gift. De ambitieuze plannen om de grote karekiet voor ons land te behouden passen in het meeromvattende Actieplan bedreigde vogels – zie 7.5. Ruim

5.000 leden hebben zich met een ruimhartige donatie aan dit plan verbonden. Ook bleken veel leden extra begaan met trekvogels die te lijden hebben onder illegale jacht. Dankzij in totaal meer dan 15.000 donaties kan Vogelbescherming voor deze soorten nu veel meer maatregelen nemen.

6.6.3 Grote giften

Het aantal grote giften dat Vogelbescherming ontvangt van haar leden nam opnieuw toe. In 2017 ontvingen wij 70 giften van € 1.000 of meer, tegenover 50 in 2016. Veel gevers reageerden op het actieplan van Vogelbescherming voor de grote karekiet en doneerden forse bedragen voor de doelstelling 'naar 400 paar in 8 jaar'. De resultaten van de maatregelen die we uitvoerden in het Vechtplassengebied waren zó positief dat allerlei andere partijen aanhaakten en het project een grote vlucht nam. Ook rond de Noordelijke Randmeren wordt het broedgebied van de grote karekiet nu verbeterd. Een van de leden besloot vanaf 2017 een periodieke schenking te doen voor de strandplevier. Deze kwetsbare soort kan nu rekenen op een jaarlijkse grote gift. Met deze en andere donaties willen we in 2018 het broedgebied van de strandplevier verbeteren. De provincie Zeeland werkt mee om een geschikte locatie te vinden voor onze plannen.

Aandacht was er ook voor ons internationale werk. De oproep om de strijd tegen de illegale jacht op trekvogels te steunen, leidde tot enkele grote giften. Een van onze leden vergiste zich en maakte € 1.000 over in plaats van € 100. Toen dat uitkwam, mocht Vogelbescherming toch het volledige bedrag houden.

Veel leden besloten extra te geven voor grutto, kievit en andere vogels van het boerenland. Met een klein groepje grote gevers bezochten we de Ronde Hoep, een polder in het weidevogelgebied Amstelland. We waren te gast bij weidevogelboer Wes Korrel. Verder kunnen we dankzij bijdragen van verschillende grote gevers in de Bovenkerker Polder, ook in Amstelland, een 'weidevogelboulevard' aanleggen. Langs een bestaand fietspad komen kilometers krui-

denrijk grasland voor de vogels, met informatieborden en een uitkijkpunt voor de bezoekers van het gebied.

Een nieuwe ontwikkeling is dat Vogelbescherming om weidevogels te redden samenwerkt met particuliere investeerders. Zij kopen grond in belangrijke weidevogelgebieden, zodat de percelen worden veiliggesteld voor de toekomst. De boer die de grond gebruikt, moet voldoen aan strenge voorwaarden ten gunste van de vogels. Zelf wordt Vogelbescherming geen grondeigenaar. Eind 2017 werden de eerste 20 ha aangekocht in de Groningse Onnerpolder.

Wie een grote gift overweegt, komt via www.vogelbescherming.nl/gift eenvoudig met ons in contact. Met de wensen van de gever als vertrekpunt gaan we samen op zoek naar een project dat daarbij aansluit. Wie geïnteresseerd is in een investering in weidevogelgrond kan bij dezelfde contactpersoon terecht voor informatie.

6.6.4 Nalatenschappen

In 2017 waren er minder inkomsten uit nalatenschappen te noteren in vergelijking tot het jaar ervoor. Het aantal nalatenschappen waarin Vogelbescherming erfgenaam of legataris was 46. Dat is min of meer gelijk aan vorig jaar en het 10-jarig gemiddelde. Het totaalbedrag van inkomsten uit nalatenschappen bedroeg echter € 893.000, wat neerkomt op 62% van het gemiddelde bedrag van € 1.450.000.

In 2017 is er regelmatig in het blad Vogels en in digitale nieuwsbrieven aandacht gevraagd voor het steunen van Vogelbescherming via een nalatenschap. Dat heeft geleid tot 45 aanvragen van de informatiebrochure over nalaten aan Vogelbescherming. Gedurende het jaar zijn vijftien persoonlijke gesprekken gevoerd met verschillende leden die serieus overwogen om ons te benoemen in hun testament. Ook heeft Vogelbescherming van zeventien mensen te horen gekregen dat wij als erfgenaam of met een legaat in hun testament zijn of zullen worden genoemd. De mogelijkheid om Vogelbescherming als executeur in een testament te benoemen voldoet in de behoefte van een aantal leden.

Inmiddels is Vogelbescherming in 27 testamenten aangewezen als executeur, waarvan 5 testamenten gepasseerd zijn in 2017. Om te laten zien wat Vogelbescherming doet, is ook in 2017 weer een aantal speciale excursies georganiseerd voor leden die notarieel schenken of ons in hun testament willen benoemen of dat al hebben gedaan.

6.6.5 Notariële schenkingen

Leden kunnen een maximaal fiscaal voordeel halen op hun bijdrage aan Vogelbescherming door lidmaatschap en extra donaties te regelen via een periodieke schenking voor vijf jaar of langer. Doordat de belasting 'meebetaalt' kunnen gevers bruto meer geven, terwijl het netto (na fiscale aftrek) niet meer kost. Eind 2016 was het aantal schenkingen 845. Aan het einde van 2017 hadden 1.119 leden een schenking afgesloten, een groei van 32%. De jaarlijkse toezegging bedroeg aan het einde van het jaar 2017 € 215.500, een groei van 26% ten opzicht van het einde van het vorige jaar.

Het aantal nieuwe schenkingen (inclusief verlengingen) in het verslagjaar bedroeg 316, met een gemiddeld bedrag van € 164,50. De verlaging van het gemiddelde bedrag van nieuwe schenkingen zet door omdat de periodieke schenking minder 'exclusief' gebruikt wordt voor grote donaties en steeds meer voor contributiebetalingen vanaf € 50. Bij de werving van schenkingen hanteert Vogelbescherming in principe een minimum van € 50 per jaar. Via www.vogelbescherming.nl/schenken is alle informatie en het formulier voor het afsluiten van een periodieke schenking te vinden.

6.6.6. Extra bijdragen leden - niet-leden

Vogelbescherming mag zich verheugen in een zeer trouwe achterban. Bovendien is meer dan de helft bereid om op vrijwillige basis meer contributie te betalen dan het minimum. Dat geeft de vereniging een bijzonder stevige basis voor haar werk. Daarnaast doen leden extra giften voor specifieke projecten. Die extra giften zetten we steeds meer in als cofinanciering bij (internationale) fondsaanvragen voor belangrijke grote projecten. Die stellen dat als voorwaarde voor

toekenning. Zo kan het ledengeld dus binnen zo'n project verdubbeld en soms zelfs vertienvoudigd worden, zoals eerder bij fondswervingen voor moerasvogels, kievit-onderzoek en de bescherming van weidevogels. Verder gebruiken leden en niet-leden allerlei gelegenheden zoals verjaardag, jubileum of afscheid, om een eigen inzamelingsactie voor Vogelbescherming op poten te zetten.

6.6.7 Samenwerking met bedrijven

De Friesland Zorgverzekeraar

Vogelbescherming heeft zich in 2014 aangesloten bij het Groen & Fit Collectief dat De Friesland Zorgverzekeraar aanbiedt samen met een aantal provinciale landschappen en de Waddenvereniging. Het collectief inspireert het buiten actief bezig zijn en zo te werken aan de eigen vitaliteit en aan een vitale samenleving. Leden ontvangen 8% korting op hun premie en nog een aantal andere voordelen. Via het Groen & Fit Collectief ontvangen wij namens de deelnemers een bijdrage voor het project Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. In totaal ontving Vogelbescherming op deze wijze ongeveer € 3.000.

Vogel- en natuurreizen

Vogelbescherming werkt samen met een aantal reisorganisaties. Inezia Tours, BirdingBreaks, Stichting Vogelreizen, Blue Elephant en SNP zijn 'reispartner' van Vogelbescherming.

Voor de samenwerking en de vermelding van hun reizen op de site van Vogelbescherming doneren deze reisorganisaties een jaarlijks bedrag. Ook Delta Safari en Fogol hebben een partnerschap met Vogelbescherming. De reisorganisaties bieden gespecialiseerde vogelreizen aan die Vogelbescherming graag bij leden onder de aandacht brengt.

Inezia Tours organiseerde wederom een aantal ledenreizen naar Duitsland die zeer geschikt zijn als kennismaking met vogel- en natuurreizen. Deze reizen worden zeer gewaardeerd en behoren inmiddels tot het standaardaanbod van onze ledenreizen. In 2017 is ook voor het derde jaar een ledenreis naar Spitsbergen vertrokken met in

totaal 110 deelnemers, bijna allemaal lid van Vogelbescherming. Uit de reacties bleek dat deze reis wederom indrukwekkend is geweest. In 2019 staat deze reis weer op het programma.

Vogelbescherming heeft mee kunnen delen in de opbrengst van de ledenreizen. Inezia Tours heeft over de afgelopen 3 jaar ruim € 92.500 kunnen bijdragen aan het werk van Vogelbescherming. Eind 2017 kregen wij een cheque voor dit bedrag.

Een overzicht van alle ledenreizen staat op www.vogelbescherming.nl/ledenreizen. Het reisaanbod van al onze partners is te vinden via www.vogelbescherming.nl/reizen.

CJ Wildbird Foods (Vivara)

Vogelbescherming en CJ Wildbird Foods werken al vele jaren intensief samen om Nederlandse dorpen en steden vogelvriendelijker te maken. Veel vogelproducten met het logo van Vogelbescherming, brengen bij duizenden mensen vogelplezier, zorgen voor vogelvriendelijke tuinen en balkons en zorgen bovendien voor een grotere zichtbaarheid van Vogelbescherming. Met ieder gekocht artikel steunt de consument het werk van Vogelbescherming. CJ Wildbird Foods ontwikkelt bovendien Vogelbescherming-merkartikelen, zoals nestkasten, vogelvoer en voedersilo's. Naast een financiële bijdrage profiteert Vogelbescherming ook van marketing- en communicatiemogelijkheden van CJ Wildbird Foods.

Kite Optics

De populaire Buizerd-, Zwaluw-, Arend- en Valk-verrekijkers en de Havik-telescopen van Vogelbescherming worden door Kite Optics ontwikkeld. Elke verkochte kijker brengt een extra bedrag in het laatje voor Vogelbescherming om vogels te beschermen. Met deze kwaliteitskijkers bieden we duizenden liefhebbers en leden jarenlang vogelplezier. Ook Bever distribueert een selectie van deze verrekijkers.

Technolyt

De Stern-, IJsvogel- en Kievit-verrekijkers van Vogelbescherming worden door Technolyt bv ontwikkeld. Deze verrekijkers spreken vooral beginnende vogelliefhebbers

aan die een goede ijker zoeken met een aantrekkelijke prijs, maar wel van Vogelbescherming-kwaliteit. Elke verkochte kijker genereert een extra financiële bijdrage aan Vogelbescherming. Ook bij Bever kan men terecht voor verrekijkers van het Vogelbescherming-merk.

Kosmos Uitgevers

Kosmos Uitgevers (voorheen Tirion Natuur), het boekenfonds van VBK Media, is al jarenlang een vaste boekenpartner van Vogelbescherming. Vogelboeken van hoge kwaliteit dragen ons verenigingslogo en iedereen die zo'n boek aanschaft, steunt zo het werk van Vogelbescherming. Kosmos en Vogelbescherming ontwikkelen ook samen vogelboeken, zoals herkenningsgidsen.

Bever

Behalve in onze eigen winkel en in de webwinkel van Vogelbescherming zijn de verrekijkers van ons huismerk bij Bever te koop. Zo kunnen onze leden dicht bij huis een kwaliteitskijker van Vogelbescherming testen en aanschaffen. Voor Bever is ons merk een unieke aanvulling op het uitgebreide assortiment outdoor artikelen. De samenwerking is al actief sinds 2007.

Bekking & Blitz

In 2017 is de samenwerking met uitgeverij Bekking & Blitz verder uitgebouwd. Er worden samen diverse kwaliteitsproducten ontwikkeld zoals wenskaarten, notitieboekjes en andere stationary-artikelen. Deze producten van Vogelbescherming zijn verkrijgbaar in de betere boekhandels, museumwinkels en (kantoor)vakhandels. Voor Vogelbescherming levert dit extra zichtbaarheid op bij een breder publiek en extra inkomsten uit royalty's. Bovendien biedt Vogelbescherming deze nieuwe producten voor de leden aan in onze winkel en webshop.

Monier

Monier is de grootste dakpannenproducent van Europa. Het bedrijf heeft eerder samen met Vogelbescherming de Vogelvide ontwikkeld: de duurzaamste oplossing voor meer nestgelegenheid voor huismussen in hellende daken van huizen. In 2016 en 2017

is door Monier een efficiëntere productiemethode ontwikkeld, die daardoor ook voor Vogelbescherming een extra bijdrage per strekkende meter oplevert. Naar verwachting wordt de nieuwe vogelvide medio 2018 op de markt geïntroduceerd.

6.6.8 Nationale Postcode Loterij en institutionele fondsen / overheden

6.6.8.1 Nationale Postcode Loterij

'Birds, Bees and Business', dat is het motto waaronder ontwikkelingsorganisatie ICCO en Vogelbescherming aan de slag gaan met natuurherstel én betere inkomens voor vrouwen in Burkina Faso. Tijdens het Goed Geld Gala van de Nationale Postcode Loterij op 15 februari 2018 werd bekend dat de loterij dit gezamenlijke project met ruim € 2,8 miljoen mogelijk gaat maken. Naast Vogelbescherming ontvingen maar liefst 111 goede doelen een bijdrage. In totaal € 357 miljoen, een recordbedrag. Dit geld werd bijeengebracht door de 2,9 miljoen deelnemers aan de Loterij. Veel bijdragen waren er voor speciale projecten waaronder Birds, Bees en Business. In Nederland werd met ruim 5 miljoen voor de Waddenvereniging bijgedragen aan de realisatie van de vismigratierivier tussen Waddenzee en IJsselmeer. In het zuidelijkste puntje van Limburg kan de Stichting Ark werken aan natuurherstel van de Gulp. Tijdens het Goed Geld Gala ontving Vogelbescherming ook € 1,8 miljoen van de Nationale Postcode Loterij voor haar regulier werk. Dankzij deze bijdrage kan Vogelbescherming veel extra werk doen in Nederland en daarbuiten. Ons weidevogelboeren-netwerk, het beschermingswerk in de Waddenzee, de speciale projecten voor zeldzame soorten als bescherming tapuit en bescherming grote karekiet waren nooit zo succesvol geweest zonder deze steun van de Nationale Postcode Loterij.

6.6.8.2 Institutionele fondsen / overheden

Prins Bernhard Cultuurfonds

Het Prins Bernhard Cultuurfonds deed in 2017 een toezegging van € 10.000 voor bescherming van de tapuit in Noord-Holland. Het Prins Bernhard Cultuurfonds

steunt ook het project 'Jaar van de huiszwaluw' met een bijdrage van € 35.000.

Ars Donandi

Via Ars Donandi ontvingen wij een donatie van het Tringa fonds: € 2.500 voor geolocators. Hiermee kunnen we waardevolle informatie verzamelen over de leefgewoontes van de grote karekiet.

AmstelNatuurZuivel

Het gezamenlijke project voor Amstel-NatuurZuivel wordt door verschillende partners ondersteund. Dankzij de steun van de gemeenten Amsterdam, Amstelveen, Ouder-Amstel en het Amstelveenfonds, Vroegop-Ruhe en de Provincie Noord-Holland kan het weidevogelkerngebied een nieuwe impuls krijgen en wordt er gezamenlijk gewerkt aan een duurzame toekomst voor boeren en weidevogels.

Voorstel voor Interreg

Met vier verschillende Birdlife-partners is bij de EU onder Interreg een aanvraag ingediend voor nieuwe financiële dragers van weidevogellandschappen. Voorbeelden als AmstelNatuurZuivel worden daarin verder uitgewerkt. Kennis en kunde worden gedeeld tussen de verschillende pilots en landen. Denemarken, Duitsland, België en Nederland slaan hiermee de landen ineen. In 2018 wordt de vervolgstap gezet richting Interreg.

Voorstel voor Waddenfonds

Na de succesvolle afronding van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen, werken de verschillende partners samen met het Waddenfonds aan het opzetten van een vervolgproject Wij en Wadvogels dat begin 2018 wordt ingediend onder het investeringskader van het Waddenfonds. Vogelbescherming zal het project wederom trekken.

Provincie Noord-Brabant

De Provincie Noord-Brabant steunt een groot stadsvogelproject 'de B5' in de vijf grote steden van Noord-Brabant. In deze steden wordt de komende jaren gewerkt aan duurzaam bouwen en stadsvogelvriendelijk bouwen. Verschillende partijen werken samen om bij renovatie en nieuwbouw stadsvogels

en vleermuizen een plek te geven. Het project wordt uitgevoerd door Vogelbescherming en de Zoogdierenvereniging.

Gemeente Zwolle en stichting Bouwstenen voor Dierbescherming

De gemeente Zwolle en stichting Bouwstenen voor Dierbescherming steunen een gezamenlijk project van Vogelbescherming en de zoogdierveniging om in Zwolle aan de slag te gaan met duurzaam bouwen en natuurinclusieve renovatie.

BPD Cultuurfonds

Het BPD Cultuurfonds steunde de ontwikkeling van een bijzonder vogelbelevingspunt in het Haringvliet.

Stern Groep

De Stern Groep steunde in 2017 Vogelbescherming in het herstel van broedeilandjes voor sterns in de Veluwe Randmeren.

Overig

De Barbara Eveline Keuning Stichting doneerde € 7.000 ten behoeve van de weidevogels en eenzelfde bedrag voor ons stadsvogelwerk. De Stichting Jaap van Duijn Vogelfonds gaf € 2.500 voor het opstellen en actualiseren van stadsvogel-factsheets en ook het Dinamo Fonds kende € 1.000 toe voor dat doel. Een particuliere stichting gaf € 11.000 voor het verbeteren van het gratis lesmateriaal op onze website Beleef de Lente Junior. Verder ontvingen wij van diverse (familie)stichtingen donaties die wij naar eigen inzicht mochten besteden.

6.6.9 Advertenties

Sinds halverwege 2014 heeft Vogelbescherming haar advertentieverkoop uitbesteed. Passende advertenties worden geplaatst in het magazine Vogels, op de website van Beleef de Lente en in enkele nieuwsbrieven. Netto leverde dat vorig jaar € 50.900 op ten behoeve van de vereniging.

6.7 Eigen Media

6.7.1 Tijdschrift Vogels

Zoals gebruikelijk verschenen er ook in 2017 vijf nummer van ons ledentijdschrift Vogels, in een oplage van 150.000. Nog steeds is Vogels het belangrijkste communicatiemiddel met onze leden en achterban. Via Vogels worden zij geïnformeerd over onze activiteiten en prioriteiten en wordt men bediend met achtergrondartikelen en mooie vogelverhalen. De hoogwaardige en royale inzet van foto's speelt daarbij steeds een belangrijke rol.

Ook dit jaar vonden er vanuit Marketing en via Vogels weer meerdere succesvolle fondswervingen plaats. Het tijdschrift speelt daarbij een essentiële rol evenals bij de nog steeds toenemende verkoop van producten via de vaste winkelpagina's. In 2017 werd gestart met de rubriek 'Gouden Lijst', waarbij leden die op een bijzondere manier Vogelbescherming een warm hart toedragen, in het zonnetje worden gezet. Hiermee willen we ook andere leden stimuleren om een extra gift te doen of zich bijzonder in te zetten voor de vereniging. Ook onze ledenreizen zijn in toenemende mate succesvol. In Vogels wordt sinds in 2017 hier stevast een hele pagina aan gewijd, wat z'n vruchten afwerpt.

Het zomernummer stond geheel in het teken van stadsvogels. In deze editie veel aandacht voor wat gemeenten en de bouwwereld voor deze groep vogels doet. Ook werden de schijnwerpers gezet op onze Tuinvogelconsulenten en Stadsvogeladviseurs. Ook was er veel aandacht voor wat men in eigen tuin kan doen.

In 2017 werd een schrijfwedstrijd georganiseerd onder de leden. De uitdaging was om in 350 woorden de meest ultieme vogelbeleving te beschrijven. Er waren 359 inzendingen, wat de verwachting ruimschoots overtrof.

6.7.2 Website www.vogelbescherming.nl

Na de lancering van de nieuwe website in september 2016 stond 2017 vooral in het teken van het testen, meten en verbeteren van de website en het verhogen van het aantal zogeheten conversies: gebruikers die iets

bestellen of doen op de website. Het succes van de website wordt voor een deel afgemeten aan deze indicatoren: lid worden, het aanmelden voor de nieuwsbrief Vogels digitaal, de aanvraag van het magazine Vogels Dichterbij en de aankoop van een product in de webshop via vogelbescherming.nl.

Maar bij het meten van succes kijken we niet alleen naar kwantitatieve gegevens, maar ook naar kwalitatieve, zoals de ervaring van de bezoekers. In het voorjaar is via een beknopte online enquête gepeild hoe de bezoekers de website ervaren. 85% van de respondenten gaf aan het doel van het bezoek aan de website bereikt te hebben. De overige respondenten hadden vooral moeite om een antwoord op een hele specifieke vraag over een vogel te vinden, de weg te vinden binnen beleefdelente.nl of gaven geen serieus antwoord. Intussen hebben we een speciale button waarmee mensen een reactie kwijt kunnen of een vraag kunnen stellen en hebben we meer gedetailleerde informatie toegevoegd aan onze online vogelgids. Ook is in 2017 de navigatie van de Beleef de Lente-website aangepast. De klanttevredenheid is gemeten met de vraag 'zou u onze website aanbevelen bij familie en vrienden?' 44% van de respondenten reageerde met een score van 9-10 en 43% met een 7-8, een superscore. Het verbeteren en actualiseren van de content is een continue proces; zo bevat de vogelgids inmiddels 321 vogelsoorten met vaak meerdere geluiden en herkenningstekeningen per soort. De gids werd per direct geüpdatet toen de nieuwe Rode Lijst van Broedvogels eind november verscheen.

Prestaties en mijlpalen

Het aantal unieke bezoekers (gebruikers) is in 2017 gestegen met ruim 14% naar 1.841.951.

Deze stijging komt vooral doordat Beleef de Lente in 2017 onderdeel is geworden van de website vogelbescherming.nl.

Er zijn veel mensen die iets bestellen/aanvragen, lid worden of doneren, weer meer dan in 2016. Gebruikers komen direct via het webadres, via sociale media, Google of de nieuwsbrieven op de website terecht.

Van alle verkopen in de webshop heeft het verkeer vanaf de Vogelbescherming-website voor 46% bijgedragen (10.533 van de 22.905 transacties) aan de verkoop. In vergelijking met het jaar daarvoor is de bijdrage van

vogelbescherming.nl aan de webshoptransacties met ruim 30% verhoogd.

De meest bezochte onderdelen van de website zijn de vogelgids, actueel, winkel en mijn tuin.

Aantallen gebruikers websites Vogelbescherming

Website	Gebruikers in 2017
vogelbescherming.nl	1.841.951
beleefdelente.nl	655.491
tuinvogeltelling.nl	206.217
redderijkeweide.nl	66.730
vogelweek.nl	54.414

6.7.3 Sociale media

Via sociale media leggen we contact met mensen die in vogels, vogels beschermen of Vogelbescherming zijn geïnteresseerd. Dat zijn leden en niet-leden, 'lichtgroen' of meer inhoudelijk ingevoerd.

Platforms en accounts hebben hun eigen karakter. Vogelbescherming heeft een behoorlijk succes met haar sociale media-accounts. De betrokken medewerkers bemensen deze accounts naast hun dagelijkse werkzaamheden. Vooralsnog zijn er geen mogelijkheden medewerkers in dienst te nemen die zich louter met sociale media/webcare bezig houden. Voor campagnes en speciale acties maakt Vogelbescherming op Facebook regelmatig gebruik van betaalde berichten.

De corporate Facebook-pagina (en Pinterest) gebruikt Vogelbescherming om mensen op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met vogels en Vogelbescherming. Beleving staat daarbij voorop, bijvoorbeeld met het plaatsen van mooie of bijzondere foto's en filmpjes. 'Likers' kunnen ook zelf foto's op ons Facebook-prikbord plaatsen en vragen stellen aan Vogelbescherming. Een en ander valt goed bij de 'vrienden'. Had Vogelbescherming eind 2016 zo'n 100.000 'likers', eind 2017 is het aantal gegroeid naar 115.000. Omdat mensen de berichten ook 'delen' is het uiteindelijke bereik een veelvoud van dit aantal. Belangrijk gegeven daarbij is dat doordat we veel

interactie hebben met onze vrienden we ook op veel tijdlijnen blijven verschijnen. Het beste bericht met video was in 2017

'beschuit met ijsjes', een opname van de eerste jonge ijsvogels voor de Beleef de Lente-camera. Ruim 563.000 mensen hebben er naar gekeken. Het beste bericht met foto was onze oproep om geen ballonnen op te laten op Koningsdag vanwege de milieuvervuiling. Dat bericht is door ruim 438.000 mensen gezien.

Naast de algemene Facebook-pagina bleek een pagina voor meer gespecialiseerde vogelliefhebbers (zoals leden van vogelwerkgroepen) levensvatbaar: gemiddeld wordt een bericht door zo'n 3.000 mensen gezien; we zijn gegroeid van 2.600 (eind 2015) naar ruim 5.200 likers eind 2017. Het beste bericht van 2017 werd ruim 103.000 keer gezien (ging om een korte video 'Zeearend adopteert buizerd').

Vogelbescherming zet Twitter in voor het verspreiden van nieuwsfeiten, persberichten (journalisten gebruiken het medium veel), weetjes en leuke foto's: we zorgen zo voor binding met onze online achterban en het activeren van die achterban, bijvoorbeeld door een oproep om een petitie te ondertekenen. Natuurlijk worden er ook vragen van volgers beantwoord en gaan we in op reacties. Maandelijks krijgen honderdduizenden mensen een bericht van Vogelbescherming in hun tijdlijn te zien. In 2017 groeiden we van ongeveer 21.500 naar zo'n

25.500 volgers. Het aantal interacties met volgers – likes & retweets – is enorm toegenomen in 2017. Het beste bericht was een oproep af te zien van vuurwerk met een bereik van meer dan 100.000 mensen. Ook berichten over de onwenselijkheid van het oplaten van ballonnen, het gebruik van Roundup, het onnodige gebruik van bladblazers en onze oppositie tegen de uitbreiding van Lelystad Airport scoorden goed.

6.8 Pers en publiciteit

6.8.1 Pers

Vogelbescherming heeft veel belang bij 'vrije publiciteit'. Daarmee kan Vogelbescherming bereikte resultaten laten zien, de druk op beslissers opvoeren, kennis overdragen over vogels en hun leefgebied en mede daardoor ook draagvlak voor vogels en vogelbescherming creëren.

In 2017 kwam Vogelbescherming ook weer veelvuldig in het nieuws, zowel in kranten en tijdschriften, als op radio en televisie en online. Vogelbescherming verstuurde in 2017 zo'n 35 persberichten en wist 15 opiniestukken (opiniestukken en in kranten) geplaatst te krijgen. Wekelijks berichtten we via naturetoday.nl over actualiteiten in de vogelwereld.

De Nationale Tuinvogeltelling en Beleef de Lente zijn de twee grootste evenementen wat betreft persaandacht. Beide evenementen deden het ook in 2017 goed in de media. Beleef de Lente kreeg wekelijks aandacht bij VARA's Vroege Vogels radio en tv. Vooral de webcam bij het koekoeksnest, een wereldwijde primeur, kreeg veel aandacht. Zie verder paragraaf 6.4.1.3.

De Nationale Tuinvogeltelling haalde opnieuw veel pers – het is een instituut geworden en van onschatbare waarde voor Vogelbescherming.

Een van de belangrijkste onderwerpen in 2017 was de achteruitgang van de biodiversiteit op het platteland. Daarover kregen we veel vragen en zorgden we zelf ook voor publiciteit. Ook veel publiciteit genereerde de nieuwe Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. Hetzelfde gold voor de plannen om Lelystad Airport uit te breiden, waar

Vogelbescherming tegen is. In de nazomer verscheen een rapport van BirdLife over illegale jacht op vogels. Voor Nederland had Vogelbescherming de cijfers verzameld. Het rapport kreeg veel aandacht in de pers, vooral door het hoge aantal roofvogels dat illegaal gedood wordt in ons land. Verder kwam Vogelbescherming in de media aan de hand van een brede waaier aan onderwerpen, zoals de bescherming van ganzen en smienten, het Haringvliet, activiteiten in de Waddenzee, het IJsselmeer en de plannen van het kabinet rondom weidevogels.

6.8.2 Nieuwssites en blogs

De steeds grotere rol van online publicaties heeft ook gevolgen voor het perswerk. Waar we voorheen sneller geneigd waren een persbericht uit te sturen, kijken we nu kritischer naar hoe en waarheen we nieuws sturen. Regelmatig kiezen voor het plaatsen van een nieuwsbericht op de eigen site of de nieuwswebsite www.naturetoday.nl, die we vervolgens onder de aandacht brengen via onze sociale media-kanalen. Deze manier van werken pakt goed uit: onze berichten worden geregeld overgenomen door de nieuwswebsites.

6.8.3 Uitdragen positionering

Organisaties met een helder profiel en een duidelijke positionering zijn over het algemeen succesvoller dan organisaties die dat missen. Vogelbescherming heeft daarom in haar Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 veel aandacht besteed aan de kernvraag waarom wij ons inzetten voor vogels en natuur en hoe wij dat doen. Het waarom staat onder meer verwoord in onze visie: *Vogelbescherming Nederland wil een wereld met een rijke verscheidenheid aan vogels en natuur*. Dat doen we door:

- Mensen te verbinden en samen te werken aan een optimale bescherming van vogels en natuur.
- Te inspireren met wetenschap en succesvolle voorbeelden.
- Internationaal te opereren.
- Duurzame verbeteringen tot stand te brengen.

Dit 'waarom' en 'hoe' zit volledig ingebakken in onze manier van werken. In de communicatie hebben we in 2017 hiervan zoveel als mogelijk laten zien aan de buitenwereld, vanuit de overtuiging dat 'waarom we het doen' en 'hoe we werken' aanmoedigen zijn voor velen om zich eveneens in te zetten voor vogels en natuur.

Om meer mensen kennis te laten maken met Vogelbescherming en waar we voor staan is in 2017 gewerkt aan nieuwe laagdrempelige online middelen die daarvoor kunnen zorgen. In 2018 bieden we als eerste middel een gratis online tuinadvies op maat aan.

6.9 Winkel

6.9.1 Winkel in Zeist

De winkelomzet bedroeg in 2017 € 1.7 miljoen (excl. btw). De winkel in Zeist combineert een uitgebalanceerd assortiment met vakkundige voorlichting en een hoog serviceniveau. Met speciale dank ook aan het enthousiaste vrijwilligersteam. Onze missie is dat elke vogelliefhebber een geschikte verrekijker of telescoop kan uitkiezen en het beste advies krijgt over vogels in de tuin. De Meimaand Kijkermaand genereert een gezellige topdrukte. In 2017 zijn de voorbereidingen getroffen voor een verbouwing in 2018.

6.9.2 Webshop en postorder

Naast telefonische bestellingen en ingestuurde bestelkaarten, wisten duizenden vogelliefhebbers in 2017 onze webshop te vinden. De omzet 'webshop en postorder' bedroeg € 974.100 (excl. btw). Dat is 15% hoger dan in 2016. Vogelbescherming ontvangt een financiële fee over de gerealiseerde omzet, van CJ Wildbird Foods waaraan de webshopactiviteiten zijn uitbesteed. In 2017 zijn voorbereidingen getroffen voor de vernieuwing van de webshop, om relaties beter te kunnen bedienen en aan te sluiten op de corporate website van Vogelbescherming. Deze nieuwe webshop gaat in januari 2018 live.

6.9.3 Kijkers-voor-Kijkers

In 2017 is Kijkers-voor-Kijkers, het donatieprogramma voor verrekijkers en telescopen, verder uitgebreid. Inmiddels hebben meer dan 1.000 gedoneerde verrekijkers en telescopen een nieuwe bestemming gevonden bij natuurbeschermers in ontwikkelingslanden. Er zijn door leden vorig jaar meer dan 2.500 stuks gedoneerd.

Ons enthousiaste vrijwilligersteam ontfermt zich over de gedoneerde kijkers, lapt ze (waar nodig) op en maakt ze verzendklaar voor vertrek naar een nieuwe bestemming. Vogelbescherming bezorgt ze bij BirdLife partners waar optiek hard nodig is, maar waar het geld ontbreekt. Het is ons gelukt om verrekijkers langs de hele Flyway uit te delen om capaciteit te versterken, ook in landen waar wij minder actief zijn zoals Angola, Algerije, Kameroen, Equatoriaal-Guinea en Togo, maar ook in Senegal en Mauritanië. Wij geven ook kijkers aan een instituut in Nigeria voor de studenten van de ornithologische opleiding. Ook buiten Afrika profiteerden BirdLife-partners van ons donatieprogramma, zoals in Macedonië en Nepal.

6.10 Servicecentrum

6.10.1 Vogel- en verenigingsvragen

Het Servicecentrum van Vogelbescherming handelt alle vogel- en verenigingsvragen af. Het aantal 'vogelvragen' dat telefonisch of per e-mail binnenkomt, is ten opzichte van 2016 weer gestegen. We verwerken nu dagelijks bijna 100 vragen en daar komen de sociale media-vragen nog bij, van verschillende accounts bij elkaar genomen zijn dat er ook zo'n 50 per dag. De diversiteit is enorm, variërend van vragen over tuininrichting, welke vogel er op een foto staat, tot juridische vragen over de bescherming van vogels. Regelmatig wordt gevraagd naar het beschermingswerk van de vereniging. Bijvoorbeeld waarom we de bescherming van weidevogels aanpakken zoals we dat doen. Dat levert geregeld leuke discussies op.

Tijdens het weekend van de Nationale Tuinvogeltelling in januari 2017 zat net als voor-

gaande jaren een uitgebreid team van medewerkers en vrijwilligers klaar om vragen te beantwoorden. Ook nu weer waren er naast technische vragen ook enthousiaste verhalen van de tellers. De site van de Jaarrond Tuintelling functioneert intussen uitstekend en daarover komen steeds minder vragen binnen.

De Ledenadministratie heeft in 2017 weer hard gewerkt om lidmaatschappen foutloos te administreren en de wensen van onze leden vast te leggen.

6.10.2 Klachten

Het Servicecentrum zorgt voor de afhandeling van klachten. 2017 was een jaar met minder klachten dan in 2016, namelijk 60. Er waren 11 klachten met betrekking tot beleidskeuzes of standpunten van Vogelbescherming waaronder iemand die het niet eens is met ons jachtstandpunt. Er waren 16 klachten over telemarketinggesprekken en eveneens 16 klachten over fondswervende verzoeken. 7 klachten hadden betrekking op geleverde service. De 10 overige klachten waren zeer divers van aard en hadden geen relatie met ons beschermingswerk, maar waren administratief van aard.

7 Weten en delen

7.1 Huidige situatie en context

Van de ruim 10.000 vogelsoorten worden er wereldwijd ongeveer 1.200 bedreigd. Dat staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een mondiale bedreiging van de biodiversiteit. De vernietiging van natuurlijke rijkdommen maakt de wereld minder leefbaar. Vogelbescherming wil door de bescherming van vogels en hun leefgebied bijdragen aan het behoud van biodiversiteit en een leefbare wereld, waarbij we de nadruk leggen op een 'ecologisch duurzame omgang' met natuur en landschap. Die brede wens vraagt om focus: waar zijn we het hardst nodig als het gaat om bescherming van vogels en waar kunnen we verschil maken – al komt Vogelbescherming op voor alle in het wild levende vogels. Voor een prioritering en praktische aanpak is wetenschappelijke kennis essentieel. Nodig zijn gegevens over de stand van een populatie, over wat een achteruitgang veroorzaakt en welke maatregelen effectief zijn om daar iets aan te doen.

Vervolgens delen wij deze kennis en inzichten op tal van manieren met professionals en een breder publiek. Door zo te inspireren met kennis over het beschermen van vogels probeert Vogelbescherming een zo groot mogelijk effect te sorteren.

7.2 Langetermijndoelen Vogelbescherming

- Vroegtijdig inzicht in de stand van vogelpopulaties en de oorzaken van veranderingen.
- Inzicht in de efficiëntie van beschermingsmaatregelen.
- Vogelbescherming speelt een belangrijke rol in het verspreiden van wetenschappelijk onderbouwde gegevens over het beschermen van vogels.

7.3 Speerpunten 2017

- Nieuwe Rode Lijst
- Actieplan bedreigde vogels
- Werken op basis van conservation evidence
- Kennismanagement Vogelbescherming
- Participatie in het Centre for Avian Population Studies
- Doorontwikkeling aanpak project Kwaliteit voor Natuur
- Ontwikkeling juridisch kenniscentrum
- Wetenschappelijke begeleidingscommissie
- Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland

7.4 Vervolg Actieplan bedreigde vogels

Najaar 2017 publiceerde de Nederlandse regering een nieuwe Rode lijst van bedreigde broedvogels (Staatscourant 30 november 2017). Op de nieuwe lijst staan 87 soorten, dat is 44% van alle vogels die in ons land broeden (196). Het aantal vogels in de gevaarzone is ten opzichte van de vorige Rode lijst uit 2004 toegenomen met 9 soorten, waaronder 'gewone soorten' zoals wulp en torenvalk. De Rode lijst laat zien dat zich een drama in Nederland voltrekt, vooral in het landelijk gebied, waar de geïndustrialiseerde landbouw ervoor zorgt dat er weinig tot niets van de natuur overblijft.

Tegelijk blijkt ook dat beschermen werkt. Een soort als de purperreiger is door gerichte bescherming van de lijst af. Duidelijk is dat soortgerichte bescherming alleen niet meer werkt. Algemene maatregelen om milieu en natuur te verbeteren zijn nodig: minder gif, minder mest, hoger waterpeil, meer natuurlijke dynamiek etc.

De Rode lijst werd samengesteld op basis van een rapport van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Vogelbescherming gebruikt deze Rode lijst en het Sovon-rapport om werkzaamheden te prioriteren en om partijen te voorzien van kennis over hoe de achteruitgang van vogelpopulaties kan worden aangepakt. Anticiperend op deze nieuwe lijst publiceerde Vogelbescherming in 2015 het Actieplan Bedreigde Vogels. In 2018 volgt

een boek over bedreigde vogels in Nederland, geschreven aan de hand van de landschappen waar hun leefgebied zich in bevindt.

In 2017 verscheen ook een nieuwe 'Rode lijst' voor vogels die in Nederland overwinteren of ons land aandoen als doortrekker. Sovon onderzocht daarvoor in opdracht van Vogelbescherming 263 vogelsoorten die Nederland aandoen als wintergast of doortrekker. Uit deze lijst blijkt dat vooral vogels die broeden op de toendra en bij ons overwinteren het zwaar hebben. Het gaat daarbij om soorten als kuifduiker, paarse strandloper en steenloper, maar ook roofvogels als ruigpootbuijzerd en blauwe kiekendief en zangvogels waaronder strandleeuwerik en frater. Vogelbescherming zal de lijst gebruiken voor haar beschermingswerk.

7.5 Actieplan bedreigde vogels

De toekomst van diverse soorten van de Rode lijst van de Nederlandse broedvogels is allerm minst zeker, inspanningen van de overheid en natuurbeschermingsorganisaties in de laatste decennia ten spijt. Onder deze bedreigde soorten bevinden zich veel voor Nederland kenmerkende vogels. Vogelbescherming heeft zich ten doel gesteld om op basis van de laatste wetenschappelijke inzichten een extra inspanning te leveren. In 2015 publiceerde Vogelbescherming daarom een Actieplan bedreigde vogels. Het actieplan gaat uit van elf soorten. Als die goed beschermd worden, profiteren daarvan ook vele andere soorten. Vogelbescherming heeft net als voorgaande jaren in 2017 een reeks maatregelen genomen om het actieplan gestalte te geven, grotendeels binnen bestaande programma's. Het gaat om het werven van fondsen om maatregelen te kunnen initiëren, het laten verrichten van aanvullend onderzoek, het starten van voorbeeldprojecten en het verspreiden van kennis over wat werkt bij de bescherming van deze soorten.

Een belangrijk instrument in het delen van kennis over vogels uit het actieplan zijn 'themedagen'. Vogelbescherming brengt beheerders, wetenschappers, vrijwilligers en beleidsmedewerkers bij elkaar om kennis en

ervaringen uit te wisselen. Naar aanleiding van zulke dagen starten geregeld nieuwe beschermingsprojecten waarbij de inrichting van gebieden voor vogels wordt verbeterd. Eerdere edities gingen over velduil en blauwe kiekendief, tapuit, sterns en moerasvogels (roerdomp, porseleinhoen en grote karekiet) en strandbroeders (strandplevier, bontbekplevier, dwergstern).

In juni 2017 organiseerde Vogelbescherming met de VBNE (Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren) en Sovon Vogelonderzoek Nederland een themadag over de kwartelkoning, een van de soorten van het actieplan.

Verdere verspreiding van kennis over vogels uit het actieplan vindt plaats door praktische brochures voor professionals. Zo heeft Vogelbescherming in 2017 de brochure *Kansen scheppen voor de kwartelkoning* geproduceerd en verspreid, in opdracht van de VBNE en in samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland. De brochures hebben ook tot doel om het draagvlak voor bescherming te vergroten.

7.6 Werken op basis van conservation evidence

Behalve signaleren dat het slecht gaat met vogelsoorten is het herkennen van oorzaken en het nemen van beschermingsmaatregelen die bewezen werken van groot belang voor organisaties op het gebied van natuurbeheer en soortbeschermingswerk. Naar aanleiding van een eerder uitgevoerde verkenning is daarover in 2017 enkele malen gesproken met het platform 'Ontwikkeling+Beheer Natuurkwaliteit' (OBN - een samenwerkingsverband van terreinbeheerders en onderzoeksinstituten). Beoogd wordt OBN een centrale rol te laten vervullen in de totstandkoming van een Nederlands 'Conservation Evidence Management-programma'. Medio juni 2017 is samen met OBN een discussiebijeenkomst georganiseerd over nut, noodzaak en gewenste vormgeving van evidence based werken in het natuurbeheer. De vraag die centraal stond was: 'Hoe beoordelen we de evidentie en toepasbaarheid van (OBN-)onderzoeks-

resultaten voor herstel- en beheermaatregelen voor verbetering van (gebiedsspecifieke) natuurkwaliteit?' Op basis van de resultaten van die bijeenkomst is OBN gestart met een interne verkenning over hoe Conservation Evidence Management nadrukkelijker kan worden doorgevoerd in de bestaande activiteiten.

7.7 Participatie in het Centre for Avian Population Studies

Sinds enkele jaren werkt Vogelbescherming samen met vier andere partijen om onderzoek te stimuleren naar de oorzaken van veranderingen in onze vogelpopulaties. Daartoe werd in 2014 het Centre for Avian Population Studies (www.avianpopulationstudies.org) opgericht.

In 2017 is niet alleen gewerkt aan lopende onderzoeken naar onder meer effecten van systemische pesticiden op insecten en vogels en de populatieontwikkeling van de scholekster, maar ook aan nieuwe projecten en projectaanvragen. Een deel van de nieuwe initiatieven is afkomstig van de (nog in ontwikkeling zijnde) Onderzoeksagenda van Vogelbescherming. Het gaat onder meer om:

- de integrale populatiemonitoring voor de Zuidwestelijke Delta;
- een projectplan voor de analyse van ringgegevens van huismussen in het stedelijk gebied;
- een onderzoek naar de achteruitgang van de kleine zwaan;
- een methodiek voor het vaststellen en vergelijken ('benchmarken') van vogelpopulaties op regionale en lokale schaal.

In de zomer van 2017 verscheen een door Vogelbescherming geïnitieerde inventarisatie van beschikbare metadatabestanden over drukfactoren voor vogelpopulaties.

7.8 Doorontwikkeling aanpak Kwaliteit voor Natuur

De nieuwe Rode lijst van Nederlandse broedvogels laat zien dat het er allerm minst rooskleurig voor staat. Naast vele schaarse soorten doet ook een groot aantal 'gewone' soorten het slecht. Als we dit naast recente

berichten leggen over nestjonge koolmezen met gebroken poten door kalkgebrek en de achteruitgang van insecten, kunnen we concluderen dat er iets grondig mis is met de kwaliteit van de natuur en dus met het leefgebied van onze vogels.

In 2017 heeft Vogelbescherming gewerkt aan een verdere theoretische onderbouwing van een gewenste 'basis- of minimumkwaliteit' van de natuur in Nederland. In 2018 verschijnt over dit onderwerp in het vakblad De Levende Natuur een artikel.

Daarnaast zetten we via onze beschermingsprogramma's (hoofdstuk 2, 3 en 4) in op het uitdragen en realiseren van deze natuurlijke basiskwaliteit van de leefomgeving. Enkele voorbeelden zijn:

- het streven naar een extra 'ster' in het Beter Leven Keurmerk van de Dierenbescherming, ook biodiversiteit is dan een uitgangspunt is bij de productie van levensmiddelen;
- de 'Rode Lijst van doortrekkende en overwinterende vogels', die Sovon opstelde in opdracht van Vogelbescherming (zie 7.4);
- het uitgebreide programma van Vogelbescherming om grote groepen mensen te bewegen hun natuurvriendelijk in te richten (zie 6.4.2.2.).

Vogelbescherming heeft het initiatief om te komen tot een 'Deltaplan Biodiversiteit' van harte ondersteund, zie paragraaf 2.6.3 en www.nern.nl/deltaplan-biodiversiteitsherstel.

7.9 Wetenschappelijke begeleidingscommissie

In 2017 kwam de wetenschappelijke begeleidingscommissie van Vogelbescherming tweemaal bijeen. Tijdens de maart-bijeenkomst lag de focus op het internationale programma van Vogelbescherming. Veel aandacht ging daarbij uit naar onze samenwerking met partijen in West-Afrika, meer specifiek de inzet om te komen tot een vervolg van het project Living on the Edge, en een daarmee samenhangend project rondom sheabomen (zie 5.4.3). Ook onze bijdrage aan het East-African Flyway Initiative van BirdLife International werd die bijeenkomst uitvoerig besproken.

Tijdens de decemberbijeenkomst boog de commissie zich over PARTRIDGE, het internationale herstelprogramma voor de patrijs en andere akkervogels waar Vogelbescherming in participeert (zie 2.5.2). Ook het project 'Meer IJsselmeer' (3.4.2) werd van inhoudelijk commentaar voorzien. Ten slotte werd er diepgaand gediscussieerd over een landelijk onderzoek dat Vogelbescherming wil entameren naar de systeem-ecologische oorzaken van de toenemende impact van predatoren op vogelpopulaties. Een beter begrip van de achterliggende mechanismen die predatie van grond-broedende vogels momenteel tot een serieus probleem maakt, is dringend gewenst om te kunnen werken aan structurele oplossingen voor de langere termijn.

De commissie bestond in 2017 uit de volgende externe deskundigen: Meinte Engelman (Provincie Friesland), Eddy Wymenga (Altenburg & Wymenga), Ruurd Noordhuis (Deltares), Christiaan Both (Rijksuniversiteit Groningen), Maarten Loonen (Rijksuniversiteit Groningen), Arnold van den Burg (Biosphere Science Foundation), Julia Stahl (Sovon) en Yvonne Verkuil (Rijksuniversiteit Groningen).

7.10 Kennismanagement Vogelbescherming

Vogelbescherming heeft als science based-natuurbeschermingsorganisatie groot belang bij een betere en meer duurzame ontsluiting van de bij beschermingswerk benodigde kennisbronnen. In dat verband is er in 2017 gezocht naar een (nieuw) digitaal registratie- en zoekstelsel, ook geschikt voor multimedia en gecombineerd met zoeken in kennisbanken van andere organisaties via het web. Eind 2017 is getest met een applicatie die zich elders ruimschoots heeft bewezen. Het nieuwe kennismanagementsysteem zal in 2018 worden ingevoerd.

7.11 Ontwikkeling juridisch kenniscentrum

Vogelbescherming wil in 2020 een goed georganiseerd juridisch kenniscentrum presenteren rondom de bescherming van vogels

en hun leefgebieden. Het (online) kenniscentrum maakt de aanwezige kennis over relevante wet- en regelgeving en de toepassing daarvan beter toegankelijk. Via deze kennis kunnen we overheden en bedrijven nog meer aansporen bij te dragen aan het beschermen van vogels. Ook bieden we burgers een mogelijkheid om op basis van deze kennis andere partijen aan te spreken op hun verantwoordelijkheden. De ontwikkeling van het juridisch kenniscentrum bestaat uit het verzamelen, herzien en ontsluiten van actuele basisinformatie over de vigerende natuurwetgeving en jurisprudentie via onze website. Die informatie is te vinden in onze online Vogelgids en het online onderdeel 'Vogels en de Wet' onder het kopje 'Bescherming'. De teksten zijn in 2017 geactualiseerd in verband met de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming per 1 januari 2017.

In 2017 hebben we naast diverse andere in dit Jaarverslag genoemde projecten samen met Sovon het 'Jaar van de Koekoek' georganiseerd. Doel hiervan was aandacht vragen bij een breder publiek voor deze bijzondere vogel waar het niet goed mee gaat en het bundelen van alle beschikbare kennis over hoe we de koekoek zo effectief mogelijk kunnen beschermen, evenals het in kaart brengen van wat we nog niet weten en hoe dat te verhelpen.

7.12 Samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland

Vogelbescherming en Sovon werken al decennialang nauw met elkaar samen. Sovon verzorgt onder meer betrouwbare cijfers over de vogelstand, dankzij vele vrijwillige vogeltellers en een professionele, wetenschappelijke organisatie. Vogelbescherming hecht grote waarde aan deze samenwerking, omdat deze ons in staat stelt onze belangenbehartiging te baseren op objectieve gegevens. Daarnaast vormt de grote groep vrijwillige tellers (ruim 10.000!) het meest omvangrijke voorbeeld van citizen science in Nederland. Het toont aan dat er een groot maatschappelijk draagvlak is voor het in kaart brengen van vogels, als onderdeel van de kwaliteit van onze leefomgeving. In 2017 ging het werk aan de nieuwe Vogel-atlas voor Nederland onverminderd door – Vogelbescherming ondersteunt het project financieel. In 2018 volgt de publicatie. Vogelbescherming en Sovon werken ook met goede resultaten samen rond jaarlijkse evenementen zoals de Nationale Tuinvogeltelling en de Nationale Vogelweek, het project rondom de Jaarrond Tuintelling en de Landelijke Dag, het grootste ornithologische evenement van Nederland.

8 Organisatie

8.1 Vereniging

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, meestal ingekort tot Vogelbescherming Nederland of alleen Vogelbescherming, werd opgericht op 1 januari 1899 en zetelt in Zeist. Vogelbescherming heeft een ANBI-status en is een door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) erkende organisatie. Het CBF beoordeelt het bestuur en beleid van goededoelenorganisaties, hoe zij geld werven en besteden en daarover verantwoording afleggen. Daarnaast is Vogelbescherming lid van de branchevereniging voor goede doelen: Goede Doelen Nederland.

Vogelbescherming legt in haar Jaarverslag financiële en beleidsverantwoording af, waarbij zij rekening houdt met de richtlijnen van Goede Doelen Nederland, de Richtlijn Jaarverslaglegging 650 voor fondsenwervende instellingen (RJ650) en de richtlijnen van het CBF, waarin principes van de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen opgenomen zijn.

Scheiding tussen bestuur, uitvoering en toezicht

Om de verantwoordelijkheid van het besturen en het toezichthouden goed te scheiden, werkt Vogelbescherming volgens een Raad van Toezichtmodel.

Het bestuur van de Vereniging ligt in handen van het Bestuur (directeur-bestuurder), waarbij voor een aantal in de statuten vastgelegde onderwerpen voorafgaande goedkeuring van de Raad van Toezicht nodig is. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het Bestuur en op de algemene gang van zaken binnen de organisatie. Daarnaast heeft de Raad van Toezicht een adviserende functie. Een Auditcommissie, bestaande uit drie leden van de Raad van Toezicht, adviseert de Raad van Toezicht over de jaarrekening, begroting, risicobeheersing en belangrijke kapitaalinvesteringen van de Vereniging. De Raad van Toezicht en het Bestuur leggen verantwoording af aan de Ledenraad.

8.2 Bestuur

8.2.1 Bestuur en Managementteam

Het Bestuur van Vogelbescherming wordt gevormd door de directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder heeft de algemene leiding over de Vereniging en vertegenwoordigt de Vereniging. De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor het beleid en de uitvoering daarvan en laat zich hierin bijstaan door het Managementteam (MT), bestaande uit de afdelingshoofden Bedrijfsvoering, Bescherming en Communicatie. Het Bestuur en MT bespreken drie tot vier keer per maand de inhoudelijke, strategische, organisatorische en operationele onderwerpen. Dit overleg wordt voorgezeten door de directeur-bestuurder.

De directeur-bestuurder vervult binnen het werkveld van de Vereniging geen (on)bezoldigde nevenfuncties ter vermijding van belangenverstrengeling. Hij vertegenwoordigt Vogelbescherming in het partnership van BirdLife International, als lid van de Global Council (tot en met 2017) en de European and Central Asian Committee. Hij vertegenwoordigt Vogelbescherming naar politiek en bestuurders, in overleg en onderhandelingsituaties met overheden en maatschappelijke organisaties. De directeur-bestuurder wordt beloond volgens het bezoldigingsbesluit zoals dat door het Raad van Toezicht is vastgesteld. Dit bezoldigingsbesluit volgt de richtlijn van Goede Doelen Nederland. De feitelijke weergave is opgenomen in de Jaarrekening volgens richtlijnen van het CBF. Vogelbescherming kent geen vaste onkostenvergoeding. Onkosten worden vergoed op basis van gemaakte kosten, voor zover deze vallen onder de diverse regelingen (regeling reizen en verblijfkosten dienstreizen, regeling telefoonkosten, regeling studiekosten en faciliteiten per functiegroep).

8.2.2 Samenstelling Bestuur en Managementteam per 31 december 2017

Bestuur

Directeur-bestuurder
De heer A.J.M. Wouters
Nevenfunctie(s): geen

Managementteam

Hoofd afdeling Bedrijfsvoering
De heer G. van der Laan
Nevenfunctie(s): geen
Hoofd afdeling Bescherming
De heer R. Kwak
Nevenfunctie(s): geen
Hoofd afdeling Communicatie
De heer C. de Pater
Nevenfunctie(s):
Voorzitter van de Stichting Gelukkig Ouder
Worden

8.3 Raad van Toezicht

8.3.1 Inleiding en werkwijze

De Raad van Toezicht telde in 2017 negen onbezoldigde leden. Leden van de Raad van Toezicht worden op voordracht van de Raad van Toezicht door de Ledenraad benoemd voor een periode van vier jaar. Aansluitend kunnen zij voor een tweede termijn van vier jaar benoemd worden. Voorafgaand aan een voordracht tot herbenoeming vindt een evaluatiegesprek plaats met de voorzitter. De leden van de Raad van Toezicht zijn lid van Vogelbescherming en dienen de doelstelling van de Vereniging te onderschrijven. In 2017 zijn de heren Dijkers en Ernens voor een tweede termijn van vier jaar benoemd. De Raad van Toezicht kent een reguliere vergaderingscyclus van vijf bijeenkomsten per jaar. Daarnaast kunnen 'buitengewone' vergaderingen rond een thema of problematiek ingelast worden. In 2017 heeft geen extra vergadering plaatsgevonden. De vergaderingen van de Raad van Toezicht worden voorgezeten door de voorzitter van de Raad van Toezicht, door de vicevoorzitter of door een Raad van Toezicht-lid dat door de vergadering alleen voor die vergadering wordt aangewezen en worden door de directeur-bestuurder bijgewoond. Minimaal tweemaal per jaar vergadert de Raad van Toezicht zonder de directeur-bestuurder.

8.3.2 Verslag van de Raad van Toezicht

Bestuursverslag en jaarrekening 2016

Het Bestuursverslag en de jaarrekening over 2016 zijn goedgekeurd. Vaststelling van de jaarrekening geschiedt door de Ledenraad, vaststelling van het Bestuursverslag geschiedt door het Bestuur.

Managementrapportages

De periodieke managementrapportages op het gebied van financiën, personeel en bedrijfsvoering werden besproken.

Risicomanagement

Het risicodossier en de daarvan afgeleide risicorapportage zijn besproken. Dit geeft inzicht in de effectiviteit van de risicobeheersingsmaatregelen.

Ondernemingsraad

Jaarlijks vindt overleg plaats tussen de Ondernemingsraad van Vogelbescherming en een delegatie van de Raad van Toezicht, waarbij de Ondernemingsraad (OR) spreekt over belangrijke ontwikkelingen binnen de Vereniging en dan vooral de onderwerpen die het personeel aangaan. Dit gesprek vindt plaats in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. Het gesprek is bedoeld om de Raad van Toezicht inzicht te geven in wat er leeft bij medewerkers en voor de OR om eventuele zorgen die bij medewerkers leven met de Raad van Toezicht te delen. Ook kan de Raad van Toezicht de OR adviseren over vraagstukken van algemene aard. Dit jaar ging het gesprek over de midterm review van het Strategisch Meerjarenplan.

Zelfevaluatie Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft het eigen functioneren geëvalueerd aan de hand van een vragenlijst, waarvan de uitkomsten in een besloten bijeenkomst zijn besproken. De overall conclusie is dat de Raad van Toezicht goed functioneert in zijn rol als toezichthoudend orgaan. Enkele aandachtspunten worden in 2018 opgepakt, zoals de aanwezigheid van Raad van Toezichtleden bij vergaderingen, en de terugkoppeling vanuit de tijdelijke commissies van de Raad van Toezicht.

Successie Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft nagedacht over de invulling van de drie te verwachten vacatures in de Raad van Toezicht in 2018.

Organisatieontwikkeling

De Raad van Toezicht heeft de directeur-bestuurder geadviseerd op het gebied van organisatieontwikkeling.

Actuele zaken, stand van zaken van projecten en presentaties

De Raad van Toezicht wordt in de vergaderingen op de hoogte gebracht van actuele zaken zoals de weidevogelproblematiek en de stand van zaken van projecten. Naast deze onderwerpen heeft de Raad van Toezicht presentaties gekregen door medewerkers van het bureau over de inzet van Vogelbescherming bij de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen, het Kennisprogramma en programma Kwaliteit voor Natuur, het programma Internationaal, en een presentatie door professor Piersma over de bijzondere leerstoel trekvoegecologie, die mede door Vogelbescherming wordt gefinancierd.

Beoordeling directeur-bestuurder

Jaarlijks voeren de voorzitter en de vicevoorzitter van de Raad van Toezicht een beoordelingsgesprek met de directeur-bestuurder. Hierin wordt teruggekeken naar het beleid van 2017 en wordt de doelstelling voor het nieuwe jaar besproken. De verhouding tussen Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder bij Vogelbescherming kenmerkt zich door openheid en een constructieve samenwerking. De directeur-bestuurder voorziet de Raad van Toezicht van voldoende informatie om zijn toezichthoudende taak goed te kunnen uitvoeren, neemt de Raad van Toezicht mee in de verschillende processen en nodigt deze uit mee te denken en te adviseren. De Raad van Toezicht onderschrijft de rolverdeling dat de directeur-bestuurder de organisatie bestuurt en zij dit controleert, maar ziet het ook als taak om de directeur-bestuurder gevraagd en ongevraagd te adviseren en zo nodig met raad en daad bij te staan.

Jaarplan en begroting 2018

Het jaarplan 2018 en de begroting 2018, gebaseerd op het lopende Strategisch Meerdere jarenplan, zijn goedgekeurd. Vervolgens is dit door het Bestuur vastgesteld.

8.3.3 Functies en nevenfuncties per 31 december 2017

Voorzitter

De heer H. Scheffers

Benoemd: december 2016 - Herkiesbaar: december 2020

Functie: voormalig CFO SHV Holdings, thans gepensioneerd

Nevenfuncties:

- Vice-voorzitter Raad van Commissarissen Flint Holding

Overige leden

De heer J.A. Bikker (lid Auditcommissie)

Benoemd: april 2012 - Herkozen: april 2016 - Aftredend: april 2020

Functie: Emeritus hoogleraar Banking and Financial Regulation, Universiteit Utrecht; senior onderzoeker De Nederlandsche Bank

Nevenfuncties:

- Lid Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.

De heer C.N. de Boer (vicevoorzitter)

Benoemd: juni 2010 - Herkozen: juni 2014 - Aftredend: juni 2018

Functie: voormalig directeur Externe Zaken, regiodirecteur Natuurmonumenten, thans gepensioneerd

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Commissarissen Drinkwaterbedrijf Dunea (voormalig Duinwaterbedrijf Zuid-Holland)
- Lid Raad van Toezicht FREE (Foundation for Restoring European Ecosystems)
- Bestuurslid Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
- Voorzitter Klankbordgroep Goois Natuurreservaat

De heer C.E. Dijkers (lid Auditcommissie)

Benoemd: mei 2013 - Herkiesbaar: mei 2017

Functie: Manager Governance Risk & Compliance, Menzis

Nevenfuncties:

- Penningmeester Stichting Stedenband Veenendaal-Olomouc

De heer E.A.W. Ernens

Benoemd: mei 2013 - Herkiesbaar: mei 2017

Functie: Commercial Manager, SABA

Dinxperlo

Nevenfuncties:

- Docent sales en marketing ISBW en DOC
- Lid Onderwijsadviesraad CE deeltijd Hogeschool van Amsterdam
- Assessor EVC-trajecten Hogeschool van Amsterdam
- Gecommitteerde Hogeschool van Amsterdam

De heer J.D.W. Kievit

Benoemd: april 2012 - Herkozen: april 2016 - Aftredend: april 2020

Functie: senior projectleider Natura 2000, gebiedsontwikkeling en ecologie, provincie Utrecht

Nevenfuncties:

- Lid van diverse werkgroepen op het gebied van natuur- en landschapsbescherming

Mevrouw S.G. van der Lecq (voorzitter Auditcommissie)

Benoemd: januari 2011 - Herkozen: januari 2015 - Aftredend: januari 2018

Functie: deeltijdhoogleraar Pensioenmarkten, Vrije Universiteit Amsterdam.

Nevenfuncties:

- Kroonlid, Sociaal-Economische Raad (SER)
- Lid Raad van Commissarissen, Syntus Achmea Real Estate & Finance
- Lid Raad van Commissarissen, Triodos Bank
- Lid Raad van Commissarissen, Arriva Nederland
- Voorzitter Raad van Toezicht, Stichting Robeco Pensioenfonds
- Voorzitter Raad van Toezicht, Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Zoetwarenindustrie
- Voorzitter Redactieraad, Netspar
- Academic member, Occupational Pensions Stakeholder Group, EIOPA

- Voorzitter bestuur, Stichting KPMG Deferred Payments (KDP)
- Voorzitter bestuur, Stichting Certificering Opleiding Ondernemingsraden (SCOOR)
- Lid Adviescommissie Beloningsregeling Directeuren

Mevrouw I. Tilders

Benoemd: mei 2014 - Herkiesbaar: mei 2018

Functie: Directeur Foundations of Success Europe (FOS)

Nevenfuncties: geen

Mevrouw M.B. Vos

Benoemd: januari 2011 - Herkozen: januari 2015 - Aftredend: januari 2018

Functie: eigen bedrijf 'Verbinden Met Visie' (advies en beleid voor duurzaamheid).

Nevenfuncties:

- Lid Eerste Kamer voor GroenLinks
- Voorzitter Sociaal Werk Nederland (voorheen Mogroep Welzijn & Maatschappelijke dienstverlening)
- Voorzitter Federatie Landbouw en Zorg
- Lid Raad van Toezicht Buurtzorg Nederland
- Lid Bestuur MKB Nederland (uit hoofde voorzitterschap Sociaal Werk Nederland)
- Voorzitter bestuur Deltaplan Dementie

8.3.4 Auditcommissie

De Raad van Toezicht kent een vaste commissie, de Auditcommissie. De Auditcommissie bestaat uit drie leden van de Raad van Toezicht. Mevrouw Van der Lecq vervult de voorzittersfunctie, de andere twee leden zijn de heren Bikker en Dijkers. De Auditcommissie is belast met het toezichthouden op de financiële gang van zaken binnen de Vereniging in het algemeen en verder met de toetsing van de werking van de administratieve organisatie en alle daarin besloten maatregelen van interne controle. Daarnaast besteedt de Auditcommissie aandacht aan de risicobeheersing en het opvolgen van actuele ontwikkelingen in de regelgeving. De Auditcommissie vergadert eens per kwartaal, maar kan indien gewenst ook tussentijds een vergadering beleggen. In 2017 heeft geen extra vergadering plaatsgevonden. De vergaderingen worden bijgewoond door de

directeur-bestuurder en het hoofd Bedrijfsvoering.

8.3.5 Onderwerpen Auditcommissie

Jaarrekening 2016 en accountantsverslag 2016 (in aanwezigheid van de accountant)

De Auditcommissie besprak de jaarrekening met de directeur-bestuurder en het hoofd Bedrijfsvoering. Het controleverslag over 2016 bevatte meerdere bevindingen die uitgebreid zijn besproken met de accountant. Deze punten zijn opgenomen in een plan van aanpak. De Auditcommissie heeft gedurende 2017 nauwgezet de voortgang van de uitvoering gevolgd. Eind 2017 waren nog niet alle punten gerealiseerd, maar waren de resterende punten wel 'in behandeling'.

Afstemming met Kascontrolecommissie

De Auditcommissie heeft contact onderhouden met de Kascontrolecommissie van de Ledenraad om de wederzijdse diverse bevindingen en inzichten te bespreken.

Tussentijdse resultaatanalyse 2017

De Auditcommissie heeft de tussentijdse financiële resultaten alsmede de prognose van het jaareinderesultaat besproken met de directeur-bestuurder.

Jaarplan en begroting 2018

De Auditcommissie heeft het jaarplan en de daaruit volgende begroting 2018 beoordeeld en aan de Raad van Toezicht geadviseerd deze goed te keuren.

Risicodossier

De Auditcommissie bespreekt jaarlijks de risicobereidheidsverklaring van de organisatie met de bestuurder. Daarnaast wordt halfjaarlijks gezien of de diverse risico's, zowel van financiële als van operationele aard, zich nog binnen die tolerantiegrenzen bevinden. In 2017 is speciale aandacht besteed aan de aanscherping van de formulering van de risico's en de maatregelen.

Beleggingsplan

Bij het bespreken van onderwerpen over het vermogensbeheer laat de Auditcommissie zich bijstaan door twee beleggingsexperts uit het ledenbestand van Vogelbescherming.

In 2017 is de overstap naar een andere externe vermogensbeheerder, Van Lanschot Bankiers, gerealiseerd. Ook is een overgang in gang gezet van individuele beleggingstijlen naar beleggingsfondsen, die aan strenge duurzaamheidsregels moeten voldoen. De directeur-bestuurder heeft voor 2018 een nieuw beleggingsplan opgesteld.

Toezichtthema's

In 2017 is speciale aandacht besteed aan de volgende toezichtthema's: opvolging bevindingen accountant', 'implementatie AVG', 'IT-risico's' en 'implementatie RJ650'. Deze thema's zijn in iedere vergadering gemonitord en er is in verschillende mate vooruitgang in geboekt. Voor 2018 zijn 'invoering accounting manual en ontwikkelingen bedrijfsvoering', 'fiscale compliance', 'opvolging bevindingen accountant', 'ICT-infrastructuur en applicatierationalisatie' benoemd als thema's waar de Auditcommissie extra aandacht aan zal besteden.

Zelfevaluatie Auditcommissie

Eind 2017 heeft de Auditcommissie een zelfevaluatie gehouden. Daarbij zijn ook de terugkoppelingen vanuit de directeur-bestuurder en de organisatie meegenomen. De belangrijkste vaststelling is dat de Auditcommissie naar tevredenheid functioneert. Als aandachtspunt werd het belang van aanwezigheid van de leden van de Auditcommissie genoemd, gezien de geringe omvang van de commissie.

8.4 Ledenraad

8.4.1 Inleiding en werkwijze

De Ledenraad vertegenwoordigt de leden. De Ledenraad bestaat uit minimaal 35 en maximaal 40 leden. De Ledenraad controleert het beleid van het Bestuur en de Raad van Toezicht. De Ledenraad benoemt de nieuwe leden van de Raad van Toezicht op voordracht van de Raad van Toezicht. De Ledenraad bepaalt mede het beleid van de Vereniging. Dat gebeurt door vaststelling van het vijfjaarlijkse Strategisch Meerjarenplan (SMP), voorgesteld door het Bestuur. Lidmaatschap van de Ledenraad is onbezoldigd.

In 2017 waren er twee reglementair terugtrekkende leden, en zes herkiesbare leden voor een tweede termijn van vier jaar. In de loop van 2017 hebben vijf Ledenraadsleden zich tussentijds teruggetrokken om uiteenlopende redenen, zoals tijdgebrek of ziekte. Deelname aan de Ledenraad is voor een periode van vier jaar, met de mogelijkheid om eenmaal voor een aansluitende periode van vier jaar herkozen te worden. Ledenraadsleden worden door de leden van Vogelbescherming gekozen. Dit kan digitaal of schriftelijk geschieden. In 2017 zijn in totaal dertien Ledenraadsleden gekozen, waarvan drie voor een tweede termijn. De Ledenraad kent een vergadercyclus van vier vergaderingen per jaar. De directeur-bestuurder is bij alle vergaderingen aanwezig. De Raad van Toezicht wordt bij twee vergaderingen uitgenodigd, waarbij de Ledenraad en Raad van Toezicht met elkaar van gedachten kunnen wisselen en de Raad van Toezicht toelichting kan geven over bepaalde genomen besluiten.

8.4.2 Verslag Ledenraad boog in 2017

Jaarrekening 2016

De Ledenraad heeft de jaarrekening 2016 vastgesteld. Vervolgens heeft de Ledenraad het Bestuur en de Raad van Toezicht decharge verleend voor het gevoerde beleid, respectievelijk toezicht over 2016.

Bestuursverslag 2016

Aan de hand van het Bestuursverslag 2016 heeft de Ledenraad het gevoerde beleid van 2016 besproken.

Jaarplan en begroting 2018

Bespreking van en advisering aan Bestuur en Raad van Toezicht met betrekking tot het jaarplan en begroting over 2018 vond plaats.

Benoeming Raad van Toezichtleden

De Ledenraad heeft de heren Dijkers en Ernens voor een tweede termijn benoemd als leden van de Raad van Toezicht.

Verkiezing voorzitter en vicevoorzitter

De heren Van Rooij en Hermans zijn voor een tweede termijn van twee jaar benoemd

als respectievelijk voorzitter en vicevoorzitter van de Ledenraad.

Contributie 2018

De Ledenraad heeft ermee ingestemd om in 2018 geen contributieverhoging door te voeren.

Midterm review Strategisch meerjarenplan

In 2017 heeft een tussentijdse evaluatie van het Strategisch meerjarenplan plaatsgevonden. Hier is de Ledenraad nauw bij betrokken geweest. Uitkomst hiervan is dat het bestaande Strategisch meerjarenplan gehandhaafd blijft, maar dat op een aantal thema's extra ingezet zal worden. Het betreft: weidevogels, 'basiskwaliteit' natuur, activeren van de samenleving, ontwikkelen van een kennisagenda en internationaal. De Ledenraad heeft hiermee ingestemd, na goedkeuring door de Raad van Toezicht.

Voortgangsrapportages

De Ledenraad wordt periodiek op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Vereniging.

Verkiezing Gouden Lepelaar

Jaarlijks maakt de commissie Gouden Lepelaar een keuze uit de kandidaten voor de Gouden Lepelaar en draagt deze voor aan het Bestuur. In 2017 kreeg Dick Jonkers de prijs. Dick Jonkers is medeoprichter van de Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. en is al zijn hele leven op meerdere manieren bezig met de bescherming van vogels.

Actueel

De Ledenraad kreeg bij elke vergadering een overzicht van actuele beleidskeuzes.

Presentaties door het bureau

Tijdens de verschillende vergaderingen wordt de Ledenraad bijgepraat over onderwerpen waar Vogelbescherming zich mee bezighoudt, door middel van presentaties. Dit jaar zijn er presentaties gegeven over de Klantcontactstrategie, Corporate Campagne, 10 jaar Stadsvogels, CAP-campagne (weidevogels) en Landelijk Gebied.

8.4.3 Ledenraadsleden

Eind 2017 bedroeg het aantal ledenraadsleden 40. Een overzicht van de ledenraadsleden per 31 december 2017:

De heer J.A. van den Andel
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer M. Assenberg
Mevrouw K. Baakman
De heer E. Boer
De heer S.T. de Boer
(2017 herkozen voor tweede termijn)
De heer E.C. Bouwmeester
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer J.F. Brands
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer H.A. Diephuis
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer A.H. Dorresteyn
De heer R. Eman
De heer W. van Gelder
De heer N.L.M. Gilissen
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer E.P. Gille
(2017 herkozen voor tweede termijn)
De heer P.S. de Greeuw
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer J.J. van Harten
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer J.M.G. Hermans (vicevoorzitter)
De heer R.P.M. Holtkamp
(2017 herkozen voor tweede termijn)
De heer K.J. Katsman
De heer G.U. Kuneman
De heer P.P.J. van de Laar
Mevrouw M. Laurant
Mevrouw L.J. van Leeuwen
De heer P.R. Leyenaar
De heer M. Ligthart
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer W.F.H. van Lint
De heer J.H. Mooij
(2017 gekozen voor eerste termijn)
De heer K. Oudshoorn
De heer H.J. Penning
De heer M. Platteeuw
Mevrouw A. Postma
De heer P.M. van Rooij (voorzitter)
De heer P.A. Schaap
(2017 gekozen voor eerste termijn)
Mevrouw E.P.M. van de Schoor
De heer E. Schuller
Mevrouw dr. J. Schuyf

Mevrouw E.M. Smeenk
De heer A. van Sprang
Mevrouw P. Spreuwenberg
De heer J.J. van der Waarde
Mevrouw N.H.C.A. de Wit
(2017 gekozen voor eerste termijn)

8.4.4 Ledenraadscommissies

Er zijn vier ledenraadscommissies rond de volgende werkvelden: Interne Organisatie, Communicatie, Bescherming Internationaal en Bescherming Nationaal. De commissies komen ten minste tweemaal per jaar bijeen om de ledenraadsvergaderingen voor te bereiden. Daarnaast kunnen de commissies gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen aan de Ledenraad. Als een advies wordt overgenomen door de Ledenraad, wordt het vervolgens aangeboden aan het Bestuur. Een overzicht van de taken en de activiteiten in 2017 per commissie:

Commissie Interne Organisatie

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor de dossiers verenigingsstructuur, organisatie van de Ledenraad (statuten en HR) en financiën. De commissie kent twee bijzondere commissies: de Kiescommissie (met daarin leden uit de gehele Ledenraad) en de Kascontrolecommissie.

Activiteiten 2017: de commissie heeft zich vooral gericht op het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020, het jaarplan 2018. De Kascontrolecommissie heeft de jaarrekening en het accountantsverslag van 2016 beoordeeld en daarover de Ledenraad geadviseerd.

Commissie Communicatie

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor de onderdelen marketing en communicatie, ledenwerving en fondswerving, beleid ten aanzien van jeugd en eventuele andere speciale doelgroepen. Een 'bijzondere commissie' onder de regie van de commissie Communicatie is de commissie Gouden Lepelaar. De voorgestelde 'winnaar' van de Gouden Lepelaar wordt ter goedkeuring voorgelegd aan het Bestuur.

Activiteiten 2017: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals

financieel verslag, jaarplan en begroting. Advies over uitreiking van de Gouden Lepelaar.

Commissie Bescherming Internationaal

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor internationale dossiers, in het bijzonder voor de projecten over trekroutes waarvan Nederland deel uitmaakt. Het beleid van BirdLife International is hierbij een belangrijke leidraad.

Activiteiten 2017: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarverslag, jaarplan en begroting en Handboek Reglementen. In het bijzonder gaat daarbij aandacht uit naar advisering over het internationale aspect van (de uitvoering van) het beleid van Vogelbescherming.

Commissie Bescherming Nationaal

Taak: ondersteuning van de Ledenraad voor nationale dossiers, samenwerking met nationale beschermingspartners, wetenschappelijk onderzoek, Sovon.

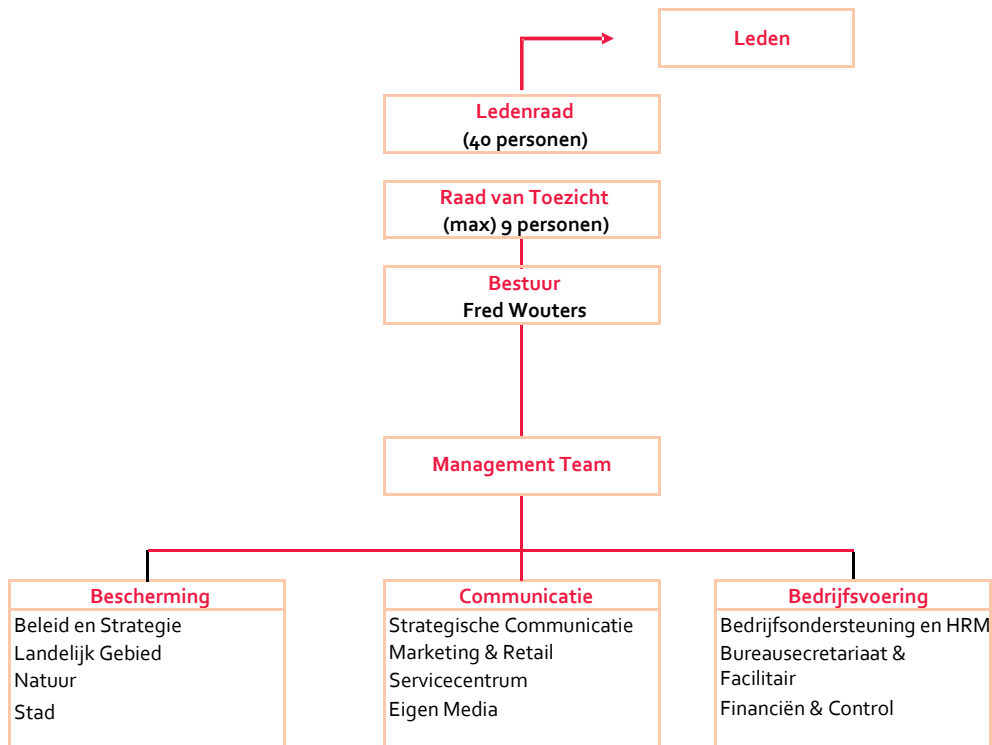
Activiteiten 2017: voorbereiden van en adviseren over onderwerpen die in de reguliere vergaderingen worden besproken, zoals financieel verslag, jaarplan en begroting.

8.4.5 Bijeenkomst met Ledenraad, Raad van Toezicht en Bestuur

Jaarlijks komen Ledenraad, Raad van Toezicht en Bestuur bijeen voor een informatieve bijeenkomst. Doel van dit soort bijeenkomsten is enerzijds de bevordering van informeel contact tussen de Ledenraadsleden, de Raad van Toezichtleden en de directeur-bestuurder onderling en anderzijds kennismaking met en verdieping in het werk van Vogelbescherming. Dit jaar stond de bijeenkomst in het teken van de tussentijdse evaluatie (midterm review) van het strategisch meerjarenplan. Het middaggedeelte bestond uit een toelichting op het Interregproject PARTRIDGE. Aansluitend vond een excursie naar De Struikwaard plaats, waar ter plekke nadere toelichting gegeven werd op de maatregelen die daar voor de patrijs en andere akkervogels zijn genomen.

8.5 Bureau

8.5.1 Organisatieschema

8.5.2 Medewerkers

Op 31 december 2017 waren er 89 medewerkers in dienst. Daarvan waren er 69 in vaste dienst en 20 in tijdelijke dienst. 85 van de 89 medewerkers werken parttime. Op 31 december 2017 bedroeg het aantal FTE 69. In 2017 waren er 6 stagiaires bij Vogelbescherming werkzaam en 2 WEP-vrijwilligers. Van de 89 medewerkers zijn er op 31 december 2017 49 vrouw en 40 man. De gemiddelde leeftijd was in 2017 47,2 jaar.

Inzetbaarheidsbudget

In het kader van levensfasebewust personeelsbeleid en het gelijk trekken van arbeidsvoorwaarden, is vanaf 2014 een inzetbaarheidsbudget ter beschikking gesteld aan alle medewerkers. Dit bestaat uit een tijddeel en een gelddeel. Het gelddeel is een netto vergoeding die wordt gefinancierd vanuit de werkkostenregeling en bedroeg in 2017 € 350 op basis van een full-time dienstverband per medewerker.

Strategisch Personeelsplan

Ter voorbereiding op het in 2018 op te stellen Strategisch Personeelsplan (SPP) is in 2017 een vlootschouw uitgevoerd, waarbij het functioneren en het potentieel van alle medewerkers in kaart is gebracht. Daarnaast heeft een groep medewerkers gewerkt aan een ontwerp-Visie SPP, waarin zij een visie hebben opgesteld over werken bij Vogelbescherming en de organisatorische uitgangspunten in de toekomst. In 2018 stelt het bestuur de definitieve visie vast. Op basis van visie en vlootschouw wordt het SPP verder uitgewerkt. Onderdelen hiervan zijn een kwantitatief formatieplan en duurzame inzetbaarheid.

Digitalisering en professionalisering

In het verslagjaar is een nieuwe ICT-oplossing voor de personeelsprocessen aangeschaft. De personeelsprocessen worden met behulp van deze oplossing gedigitaliseerd. Alle informatie van een medewerker is op één plaats beschikbaar, de papieren dossiers zijn afgeschaft. In 2018 wordt verder

gewerkt aan de digitalisering van de verlof-administratie, de andere processen op het gebied van instroom, doorstroom en uitstroom en uiteindelijk de salarisadministratie.

Tegelijkertijd met de inzet van de nieuwe oplossing is een begin gemaakt met het professionaliseren van beleid, documenten en uitvoering van alle personele zaken.

Functies vrijwilligers

In 2017 verrichtten 445 betrokken vrijwilligers werkzaamheden voor Vogelbescherming. 37 vrijwilligers oefenden daarbij meer dan 1 functie uit; 9 daarvan waren actief op meer dan 2 fronten. In totaal werden 494 functies bekleed. Zie voor het vrijwilligersbeleid paragraaf 6.4.2.3.

Er zijn 14 typen vrijwilligersfuncties bij Vogelbescherming. Elke vrijwilligersgroep krijgt begeleiding vanuit het bureau van Vogelbescherming.

8.5.3 Borging privacy en informatieveiligheid

Ter voorbereiding op de Europese Privacy-wetgeving (Algemene Verordening Gegevensbescherming), die per 25 mei 2018 in werking treedt, heeft een extern bureau bij Vogelbescherming een nulmeting uitgevoerd. Verder zijn twee onderzoeken uitgevoerd op het gebied van informatieveiligheid. Aan de hand van de aanbevelingen uit deze drie onderzoeken is het 'uitvoeringsplan invoering privacy en informatieveiligheid' opgesteld. Via dit plan wordt gestuurd op het tijdig voldoen aan de regelgeving en voor de vermindering van IT-risico's van gegevensmisbruik en -verlies. Zo worden verwerkersovereenkomsten gesloten met andere partijen, het privacy statement wordt aangepast, intern beleid wordt geactualiseerd en de bewustwording bij de medewerkers vergroot.

8.5.4 Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)

Vogelbescherming richt zich op het vergroten van de leefbaarheid van deze wereld voor vogels én mensen – zo staat het in onze missie. Hoe we dat willen realiseren, leggen we vast in strategische plannen met een

looptijd van vijf jaar. Op onze website staat een versie op hoofdlijnen van het Strategisch Meerjarenplan 2015 -2020. Op basis van deze strategie maken we jaarplannen met concrete doelstellingen. In dit jaarverslag leggen we verantwoording af hoe wij als organisatie hebben bijgedragen aan een wereld waarin óók plek is voor natuur en vogels.

Niet alleen in het realiseren van onze missie werken we op maatschappelijke verantwoordelijke wijze, ook als organisatie doen we dat. In de eerste plaats door verantwoord personeelsbeleid waarin ontwikkeling van medewerkers, gezondheid en duurzame inzetbaarheid centraal staan. Verder bieden we als Vogelbescherming ruimte aan stagiair(e)s van velerlei opleidingen om zich bij ons te bekwamen en hebben we werker-varingsplaatsen. Op die manier vergroten we de kansen op de arbeidsmarkt voor betrokkenen.

Ons inkoopbeleid kenmerkt zich door de inkoop van producten en diensten met een maximale duurzame waarde. Naast de prijs wordt de impact op mens en milieu meegewogen bij de aanschaf, net als de wijze waarop onze inkoop kan bijdragen aan de realisatie van de beleidsdoelen van Vogelbescherming. Bij alle nieuwe contracten kijken we naar milieucriteria (bijvoorbeeld energiezuinige apparatuur, transportkosten, verpakkingsmaterialen, schoonmaakmiddelen), dierenwelzijn en 'social return'.

Voor het terugbrengen van het energieverbruik investeren we al geruime tijd in ons gebouw (o.a. zonnepanelen, groene gevel). Ook de komende jaren gaan we hiermee door, zodat we onze energiekosten zo laag mogelijk krijgen en de functies van het gebouw optimaal te benutten. Verder gaan we stapsgewijs over op cloud computing. Dat betekent dat we onze eigen servers inruilen voor een eigen plek in een energie-efficiënt ingericht datacenter.

Medewerkers van Vogelbescherming zijn regelmatig op reis, in binnen en buitenland. Voor binnenlandreizen worden medewerkers gestimuleerd zoveel mogelijk gebruik te maken van het openbaar vervoer. De functie van enkele medewerkers van Vogelbescherming brengt met zich mee dat zij geregeld

naar het buitenland gaan. Sinds 2016 wordt het hiermee samenhangende CO₂-verbruik gecompenseerd via het programma Stand for Trees, waarmee het Gola-regenwoud in Sierra Leone in stand wordt gehouden. In het verleden heeft Vogelbescherming belangrijk bijgedragen aan de natuurbescherming in dit gebied.

8.5.5 Risicobeheersing

Organisatie

Vogelbescherming beheert met behulp van een risico-instrument op gestructureerde wijze de belangrijkste risico's die de organisatie kunnen raken. Het systeem van risicomanagement is van de Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder tot de operationele en ondersteunende afdelingen verankerd in de organisatie.

Met behulp van het risico-instrument wordt Vogelbescherming in staat gesteld beter te anticiperen op mogelijke risico's door het tijdig nemen van effectieve beheersmaatregelen te nemen om zo de continuïteit van de organisatie te waarborgen. Door al in een vroeg stadium na te denken over mogelijke risico's is het nog mogelijk ervoor te zorgen dat het geen risico's worden, of eventuele ernstige gevolgen ervan te beperken. Het dossier wordt permanent actueel gehouden: actuele zaken zoals informatieveiligheid en privacybescherming worden tijdig in het risicodossier verwerkt.

De coördinerende rol voor het actueel en onder de aandacht houden van het risicodossier bij bestuur, management en toezicht berust bij het hoofd bedrijfsvoering. De directeur-bestuurder

is eindverantwoordelijk. De inhoudelijke rol voor het actueel houden is toebedeeld aan de controller (een nieuwe functionaris die in 2017 is aangesteld) en de verenigingssecretaris. Deze adviseren de directeur-bestuurder MT gevraagd en ongevraagd over de gevolgen van bepaalde besluiten of actuele risico's die zich aandienen. Bij elk bestuursbesluit wordt vastgesteld wat de mogelijke risico's zijn die hieraan verbonden zijn. Als er sprake is van organisatie brede risico's worden deze in het risico-instrument opgenomen.

Risicodossier

Het risicodossier is opgebouwd volgens het 'impact = kans * effect-uitgangspunt'. Het bevat alle geïnventariseerde risico's en bestaat uit de volgende componenten:

- oorzaak en gevolg risicofactoren
- omschrijving risico
- risicocategorie (financieel, kwaliteit/reputatie, organisatie, continuïteit, personeel)
- kans
- effect
- impact
- tolerantie (mate van acceptatie)
- huidige (preventieve) maatregelen
- aanvullende maatregelen

Op basis van het risicodossier worden de risico's gevisualiseerd in heatmaps. In deze heatmaps is in één oogopslag te zien waar de potentiële risico's zitten en waar de verschuivingen zitten ten opzichte van voorgaande periode. Voor een goeddoelenorganisatie is de impact van een probleem rondom reputatie altijd hoog. Daarom is voor de risicocategorie kwaliteit/reputatie de tolerantiedrempel standaard *laag*. Voor de andere categorieën is die meestal *beperkt*.

Voornaamste risico's

Strategische risico's/kwaliteit/reputatie

Voornaamste risico's

Imagoschade als gevolg van een incident. Dit kan van alles zijn, van een meningsverschil over een nalatenschap, interne fraude, ondeugdelijke wetenschappelijke onderbouwing, tot een vertrouwensbreuk tussen Raad van Toezicht en Bestuur. Het is niet altijd mogelijk om deze incidenten te voorkomen, daarom is het goed om naast preventieve maatregelen er ook voor te zorgen dat adequaat opgetreden kan worden in geval van een incident. De verwachte impact van imagoschade voor goededoelenorganisaties is zeer groot en de risicobereidheid op dit gebied van imagoschade is dan ook laag.

Getroffen maatregelen

- Zorgvuldige selectie externe partijen aan de hand van vastgestelde criteria.
- Richtlijn Fraude.
- Interne beheersing op orde.
- Relevante verzekeringen afgesloten.
- Zorgvuldig personeelsbeleid.
- Goed contact met stakeholders.
- Goede afstemming met notaris en nabestaanden.
- Bevoegdheden verschillende interne organen goed vastgelegd in statuten en reglementen.
- Actueel draaiboek crisisteam op orde.

Operationele risico's / continuïteit

Voornaamste risico's

Dit betreft omstandigheden waardoor de continuïteit van de organisatie in gevaar kan komen. Hierbij valt te denken aan het afbranden van het kantoorpand, maar ook problemen met het relatiebeheersysteem of een crash van de ledendatabase. De te verwachten impact hiervan op de continuïteit van de organisatie varieert van gemiddeld tot zeer groot (crash ledendatabase). De risicobereidheid is beperkt.

Getroffen maatregelen

- Actuele back-up op verschillende fysieke locaties.
- Periodieke restoreprocedures.
- Periodieke brandweeroefeningen.
- Jaarlijkse brandweerinspectie.
- Mogelijkheid tot thuiswerken.
- Contract voor support en onderhoud relatiebeheersysteem.
- Contractuele afspraken over back-up en recovery database.
- Wekelijkse vulnerability scans.
- Calamiteitentest uitgevoerd.
- Jaarlijkse pen & hacktest.

Financiële risico's

Voornaamste risico's

Wegvallen van grote bron van inkomsten, zoals de Nationale Postcode Loterij, grote terugloop in leden, of minder inkomsten uit nalatenschappen dan in de begroting is opgenomen. De impact die dit met zich mee kan brengen varieert van gemiddeld tot zeer groot. De mate van beïnvloeding varieert. De risicobereidheid is beperkt.

Getroffen maatregelen

- Goed contact onderhouden met leden en andere stakeholders.
- Conservatief begrotingsbeleid: niet toegezegde inkomsten uit subsidies worden niet begroot, voor periodieke baten als nalatenschappen wordt begroot op ervaringscijfers.
- Begroting monitoren met tussentijdse rapportages, waardoor tussentijdse bijsturing mogelijk is.
- Bij tekort inzet continuïteitsreserve en adequaat vermogens- en beleggingsbeleid.
- Up-to-date financiële administratie t.a.v. opbrengsten en verplichtingen.

Compliance risico's

Voornaamste risico's

Niet voldoen aan wet- en regelgeving. Het gaat om privacywetgeving, specifieke regelgeving voor een goede doelenorganisatie (ANBI, CBF-erkenning), algemene fiscale, personele regelgeving.

Getroffen maatregelen

- Bewustzijn bij medewerkers en management voor reageren op externe ontwikkelingen op het gebied van compliance.
- Continue scholing medewerkers op de verschillende wetgevingsgebieden
- Actualiteiten:
Uitvoeringsplan invoering privacy en informatieveiligheid.
Uitvoeringsplan fiscale compliance.
- Voortdurend monitoren bevindingen accountant op het gebied van interne beheersing.

Het risicodossier wordt tweemaal per jaar en indien nodig vaker besproken in het managementteam. Daaruit volgen indien nodig maatregelen en wordt er bekeken of er nieuwe risico's voor de organisatie aan het dossier moeten worden toegevoegd. De Auditcommissie van de Raad van Toezicht bespreekt eens per jaar het risicodossier met de directeur-bestuurder en wordt meteen op de hoogte gebracht als zich tussentijds nieuwe en grote risico's voordoen. De Auditcommissie deelt de bevindingen vervolgens met de gehele Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht heeft als toezichthouder hierin een controlerende en adviserende functie.

De volgende beheersinstrumenten met betrekking tot risicobeheersing en interne controle zijn operationeel:

- Periodieke financiële rapportages (maandelijks en 4-maandelijks)
- Periodieke voortgangsrapportage (4-maandelijks)
- Procuratieregeling voor het aangaan van betalingen en verplichtingen.
- Periodieke bespreking van bevindingen naar aanleiding van de rapportages van de Auditcommissie.
- Aandacht voor opvolgen aanbevelingen accountant op management- en bestuursniveau.
- Gedragscode Goede Doelen Nederland.
- Strategisch Meerjarenplan.
- Alle projectplannen bevatten een risico-paragraaf.

- AO is in aanzet beschreven (Handboek AO/IB).
- Richtlijn fraude.
- Risicodossier.

In 2017 is het risicodossier geactualiseerd en verder verbeterd, risico's zijn concreter gemaakt. Verder wordt gewerkt aan de uitbreiding van het handboek AO/IB, verbetering van processen met ondersteuning van ICT-oplossingen en geautomatiseerde controles.

8.5.6 Ondernemingsraad

De Ondernemingsraad (OR) kwam in 2017 zes keer bijeen met de directeur-bestuurder, waarvan vijfmaal voor een overlegvergadering en eenmaal een informeel gesprek. Op de agenda stonden in 2017:

- De (secundaire) arbeidsvoorwaarden, deze zijn op enkele punten aangepast en voldoen nu weer aan actuele wet- en regelgeving,
- Het werving- en selectiebeleid en het zorgen voor doorgroeimogelijkheden voor medewerkers binnen de organisatie,
- Tot slot zijn de resultaten van de nieuwe Risico-inventarisatie en Evaluatie (RI&E) besproken en is een welzijns- en tevredenheidsonderzoek gehouden onder de medewerkers.

Naar aanleiding van zorg over het hoge ambitieniveau van het Strategisch Meerjarenprogramma is tijdens het jaarlijkse gesprek tussen de OR en de Raad van Toezicht gesproken over het Strategisch Meerjarenprogramma en vooral de mid-term

review hiervan. Hierbij ging het over de tussentijdse organisatieresultaten en de daarbij passende veranderingen voor de resterende periode, zoals het intensiveren op enkele dossiers en de impact hiervan op de organisatie.

8.6 Financieel Beleid

Algemeen

Het operationele resultaat in 2017 is € 0,9 miljoen positief. Dit is € 2,4 miljoen beter dan begroot: er was, voor inzet van besteminsreserves en -fondsen, een negatief resultaat begroot van € 1,5 miljoen negatief. Dit hogere resultaat heeft te maken met:

- De eenmalige donatie van de Nationale Postcode Loterij van € 1,7 miljoen voor 'Meer IJsselmeer', waar in de begroting geen rekening mee was gehouden. De plannen worden voor het grootste deel pas uitgevoerd in 2018.
- Lagere lasten: de intensivering van diverse beschermingsprogramma's en de

versterking van programma's op het gebied van communicatie/marketing werden in 2017 in de planvorming voorbereid, de uitvoering start in het najaar van 2018. Hiervoor is eerst een zorgvuldige procedure doorlopen door in gesprek met de Ledenraad en de Raad van Toezicht de mid term review als uitgangspunt te nemen voor verdere planvorming. De kosten worden dus ook voor het merendeel in 2018 gemaakt. Hiermee is in de begroting 2018 rekening gehouden.

- Lagere baten: tegenvallers bij de opbrengst van nalatenschappen, deels gecompenseerd door hogere opbrengsten uit contributies en fondsenwerving.
- Een correctie aan de baten- en lastenkant van € 0,5 miljoen voor het project Haringvliet op 2016. Doordat tussen Wereld Natuur Fonds en Vogelbescherming andere uitvoeringafspraken werden gemaakt, liep een deel van de geldstroom niet meer via ons.

Samenvattende analyse van het resultaat (bedragen in €):

Begroot exploitatieresultaat (voor inzet fondsen en reserves)	-1.519.300
<i>BATEN</i>	
Niet begrote NPL-bate ' Meer IJsselmeer'	1.700.000
Lagere baten uit nalatenschappen	-558.000
Hogere baten uit contributies	54.000
Lagere baten Project Haringvliet en Polderpracht	-1.362.000
Hogere resultaat van de winkel	107.000
Hogere opbrengsten Fondsenwerving particulieren	389.000
Lagere bijdragen bedrijven en overheden	-388.000
	-58.000
<i>LASTEN</i>	
Hogere personeelslasten (groei formatie en loonindexering)	-166.000
Hogere lasten afdeling Bedrijfsvoering en Directie	-231.000
Lagere uitgaven Communicatie en Marketing	337.000
Lagere lasten door correctie Haringvliet	1.362.000
Lagere lasten op overige posten Beschermingsactiviteiten	1.196.907
	2.498.907
Gerealiseerd exploitatieresultaat	921.607

Voor de resultaatverdeling, zie paragraaf 2.2 van de jaarrekening.

Investerings

Vanaf het voorjaar van 2017 is gewerkt aan de ontwikkeling van het relatiebeheersysteem Verito/Charity (Navision). De geplande livegang van eind 2017 is uitgesteld tot het voorjaar van 2018 omdat nog niet alle mogelijkheden van het systeem waren opgeleverd. De totale investeringen die met dit project zijn gemoeid bedragen ongeveer € 800.000.

Op het gebied van huisvesting is in het najaar van 2017 een deel van het dak vernieuwd, inclusief asbestverwijdering. Daarnaast zijn er kozijnen vervangen, is de ontvangstruimte verbouwd en zijn voorbereidingen getroffen voor de verbouwing van de winkel. Verder is er een verbouwingsplan opgesteld voor de uitbreiding van de winkel, die gepland is in het vroege voorjaar van 2018.

Liquiditeit en solvabiliteit

Vogelbescherming beschikt over een gezonde liquiditeitspositie (zie 2.5.6 van de jaarrekening) en is voldoende zeer solvabel (solvabiliteit is de graadmeter voor de vermogenspositie). De current ratio (vlottende activa/kortlopende schulden is: 2,6 (factor hoger dan 1,5 wordt als gezond beschouwd). De solvabiliteit (eigen vermogen/totaal vermogen) is 0,75 (factor hoger dan 0,5 is gezond).

Besteed aan de doelstelling

In totaal is 74 procent van de baten besteed aan de doelstelling. Dit is hoger dan in 2016, maar nog niet op het niveau van de jaren ervoor. In 2016 was dit het gevolg van een hoge opbrengst nalatenschappen met als gevolg daarvan een hoog exploitatiesaldo. In 2017 kwam dit percentage tot stand door een eenmalige bijdrage van de Nationale Postcode Loterij van € 1,7 miljoen die nog niet in het verslagjaar werd besteed, in combinatie met een investering in de bedrijfsvoering en marketing. Hierbij speelde dat de uitgaven voor bescherming achterliepen. Nadat de mid term review met organisatie,

Ledenraad en Raad van Toezicht was besproken, is besloten tot een intensivering van de beschermingsprogramma's van Vogelbescherming, met als gevolg waarvan verwacht wordt dat de besteding aan de doelstelling in 2018 weer hoger zal komen te liggen (zie ook begroting 2018).

Besteed aan fondsenwerving

In totaal bedraagt het 'percentage kosten fondsenwerving' 11,4 procent van de baten fondsenwerving. Dit percentage ligt ruim onder de door het Centraal Bureau Fondsenwerving gestelde 'zachte' norm van 25 procent. In paragraaf 2.7.7. van de jaarrekening wordt de besteding nader toegelicht. Fondsenwervende acties gaan altijd samen met het verstrekken van voorlichting over de desbetreffende fondsenwerving. De kosten voor ledenwerving en -binding beogen een grotere betrokkenheid bij de missie van Vogelbescherming. De kosten voor fondsenwervende acties, ledenwerving en -binding worden voor 75 procent toegerekend aan de kosten eigen fondsenwerving. Via mailing-acties aan de leden worden de fondsen geworven. Aan de besteding ligt een projectplan ten grondslag en de binnenkomende gelden worden in een bestemmingsfonds opgenomen. Het beleid is erop gericht de besteding binnen drie jaar na het jaar van ontvangst te hebben afgerond. De opbouw van de bestemmingsfondsen is te vinden in paragraaf 2.5.7 van de jaarrekening.

Bestemmingsreserve

De in 2016 gevormde bestemmingsreserve van € 1,7 miljoen is bedoeld voor:

- omzetting van eenmalig bedrag naar structurele inkomsten, onder andere door ledenwerving (via het project 'corporate campagne').
- het Strategisch Meerjarenplan 2015-2020 (SMP) op een hoger niveau uitvoeren, vooral bij die zaken waarvoor het moeilijk is fondsen te werven.
- versterking van de Bedrijfsvoering.

In 2017 zijn de volgende bedragen begroot en gerealiseerd:

	Begroot	Realisatie
Versterking campagne	300.000	89.974
Versterking uitvoering SMP	527.000	78.771
Versterking Bedrijfsvoering	185.000	72.589
Versterking SMP na 2017	0	
	1.012.000	241.334

De achterblijvende besteding komt doordat de start van de intensivering van de 'corporate campagne' langere voorbereidingstijd had dan verwacht en dat de intensivering van de beschermingsprogramma's, mede door de zorgvuldigheid in het betrekken van de Ledenraad en de Raad van Toezicht, eveneens pas vanaf 2018 zal plaatsvinden.

Besteed aan beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bedragen 8,6 procent van de totale lasten, wat 1,7 procent hoger is dan vorig jaar. Ten opzichte van vorig jaar is het absolute bedrag met € 93.000 toegenomen. Het aandeel kosten beheer en administratie betreft voor het merendeel vaste kosten, waarbij in 2017 extra inhuur heeft plaatsgevonden voor de uitvoering van de dagelijkse taken. Dit is eind 2017 grotendeels afgebouwd.

Omvang en functie van reserves en fondsen

Voor de opbouw van de reserves en fondsen, zie paragraaf 2.5.7 van de jaarrekening.

Beleggingsbeleid

Een specificatie van de belegde gelden is te vinden in paragraaf 2.5.3 van de jaarrekening. De opbouw van de liquide middelen is te vinden in paragraaf 2.5.6 van de jaarrekening.

Een beperkt deel van de beschikbare liquide middelen is aangemerkt als 'belegbaar vermogen'. Beleggen vindt plaats in aandelenfondsen, obligatiefondsen en deposito's. De keuze van onze beleggingsportefeuille wordt grotendeels bepaald door het begrip 'verantwoord'. We volgen hierin de Goede Doelen Nederland-richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen. Vogelbescherming hanteert een

zeer defensief beleid. Voorop staan duurzaamheid, integriteit en risicospreiding.

8.7 Jaarplan en begroting 2018

Het Jaarplan en de bijbehorende Begroting 2018 zijn in het najaar van 2017 vastgesteld en vormen de leidraad voor de uitvoering van activiteiten en daaraan verbonden uitgaven in 2017. De begroting is opgenomen als bijlage van de jaarrekening. Het verwachte eindresultaat is € 2,9 miljoen negatief. Dit resultaat komt vrijwel geheel ten laste van de bestemmingsfondsen en de bestemmingsreserves. Na aftrek hiervan resulteert een ongedekt tekort van € 0,3 miljoen. In 2018 wordt bekeken of nieuwe inkomsten dit tekort dekken, danwel dat activiteiten op een lager peil moeten worden gebracht.

In 2018 wordt verder geïnvesteerd in het nieuwe relatiebeheersysteem (database). Op het gebied van de huisvesting zijn aan het gebouw investeringen voorzien vanwege de verbouwing van de winkel. Andere verwachte investeringen betreffen de ICT-infrastructuur. Het gaat om het interne netwerk, de vervanging van eigen servers en het overzetten van de gegevens naar een datacenter.

De personeelsbezetting voor 2018 is geraamd op het niveau van 2017 en zal alleen kunnen toenemen als de omvang van de projectportefeuille aanzienlijk groeit ten opzichte van het verslagjaar. Hierbij worden interne normen voor de 'flexibele schil' en het aandeel personeel op de ongelabelde baten gehanteerd.

Bijlage 1 Medewerkers Vogelbescherming per 31-12-2017

Opleidingsniveau medewerkers Vogelbescherming

Opleidingsniveau	Aantal medewerkers
VMBO	4
MBO	13
HBO	42
WO	28
Overig	2
Totaal	89

Leeftijd medewerkers Vogelbescherming

Leeftijdscategorieën	Aantal medewerkers
<25	0
25-34	10
35-44	24
45-54	29
55-59	14
60-65	10
65 >	2
Totaal	89

In- en uitstroom medewerkers

Instroom	15
Uitstroom	9

Contracten voor (on)bepaalde tijd

Soort contract	Aantal medewerkers
Onbepaalde tijd	69
Bepaalde tijd	20
Totaal	89

(Parttime) medewerkers en fte's

	Aantal medewerkers	fte's	parttimers
Totaal	89	69	85

Bijlage 2 Lijst van gebruikte afkortingen

AAO	Association des Amis des Oiseaux, BirdLife Partner in Tunesië
AEMPLAP	African-Eurasian Migratory Landbirds Action Plan
AEWA	African-Eurasian Waterbird Agreement
ANLb2016	Nieuw stelsel agrarisch natuur- en landschapsbeheer per 2016
ANV	Agrarische Natuurvereniging
BIG UB	BirdLife International Group on Urban Birds
BSO	Buitenschoolse opvang
CAP	The Common Agricultural Policy – van de Europese Unie, in Nederland afgekort tot GLB
CAPS	Centre for Avian Population Studies
CBF	Centraal Bureau Fondswerving
CDN	Coalitie Delta Natuurlijk, samenwerking tussen natuurorganisaties in de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta
CWN	Coalitie Wadden Natuurlijk, samenwerking tussen natuurorganisaties in het Waddengebied
CMB 2	Coastal Migratory Birds 2: programma van BirdLife in West-Afrika
Ctgb	College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden
DAN	Stichting Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer
DCNA	Dutch Caribbean Nature Alliance
EAFI	East Atlantic Flyway Initiative
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
G7	'Ganzen 7': De 12 Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit (FPG), de Landbouw- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO), Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland
GLB	Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (van Europa)
GREPOM	Groupe de Recherche pour la protection des Oiseaux - Marokkaanse BirdLife partner
GWS	Ghana Wildlife Society
ICI	International Climate Initiative
IUCN	International Union for the Conservation of Nature
IVN	Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid
KNNV	Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbalbond
KPI	Key performance indicator (indicator voor een prestatie)
MAVA	Foundation pour la nature
MUS	Meetnet Urbane Soorten
MVO	Maatschappelijk verantwoord ondernemen
NABU	Naturschutzbund Deutschland, de BirdLife partner uit Duitsland
NCF	Nigerian Conservation Foundation
NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
NIOO-KNAW	Nederlands Instituut voor Ecologie van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
NIOZ	Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Zee
NPL	Nationale Postcode Loterij
NPS	Net promotor score
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
NZO	De Nederlandse Zuivel Organisatie
OBN	Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit

PRW	Programma naar een Rijke Waddenzee
QAS	Quality Assurance System van BirdLife International
RI&E	Risico-inventarisatie & Evaluatie van gezondheids- en veiligheidsrisico's
RSPB	Royal Society for the Protection of Birds - Britse BirdLife partner
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
SCAN	Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer
SCNL	The Society for Conservation of Nature in Liberia
SKWN	Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland
SMP	Strategisch Meerjarenplan
SPP	Strategisch Personeelsplan
STONE	Steenuilen overleg Nederland
STORK	Stichting Ooievaars Research & Knowhow
OWN	Oehoewerkgroep Nederland
UNESCO	VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie
USPB	Ukrainian Society for the Protection of Birds
VAR	Verklaring arbeidsrelatie
VBNE	Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren
VENIN	Vereniging van Erkende Na-isolatiebedrijven in Nederland
VFI	Vereniging Fondswervende Instellingen (nu: Goede Doelen Nederland)
VOFF	De VOFF is het samenwerkingsverband van de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's)
WEP	Werkervaringsplaats
WRN	Werkgroep Roofvogels Nederland
WSFI	Wadden Sea Flyway Initiative

Colofon

Zeist, 2018.

Dit is een uitgave van Vogelbescherming Nederland.

Online samenvatting Jaarverslag 2017 en download complete verslag:

www.jaarverslagvogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland

Boulevard 12 3707 BM Zeist

Postbus 925 3700 AX Zeist

030-693 77 00

info@vogelbescherming.nl

www.vogelbescherming.nl

Giften?

Sandra Peters, via

info@vogelbescherming.nl

030-693 77 00

Sponsoring bedrijven? Periodiek schenken? Nalaten?

Jaap Hijmans, via

info@vogelbescherming.nl

030-693 77 00

Jaarrekening 2017

Vogelbescherming Nederland

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels

Statutaire zetel: Zeist (Nederland)

Kamer van Koophandel nummer: 40530150

RSIN nummer: 002611077

1. Kengetallen en kerncijfers

Vanaf het boekjaar 2016 volgt de indeling van de jaarrekening de gewijzigde richtlijn nummer 650 van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

De kengetallen voor de jaren 2013 t/m 2015 zijn in verband met de stelselwijziging in totaal opgenomen.

(bedragen x € 1.000)	2017	2016	2015	2014	2013
Aantal leden en donateurs	142.383	140.887	140.151	142.634	149.288
Stijging/daling ten opzichte van voorgaande jaren:					
- aantal	1.496	736	-2.483	-6.654	-4.083
- %	1,1%	0,5%	-1,7%	-4,5%	-2,7%
Baten					
Baten van particulieren	6.465	10.108			
Baten van bedrijven	335	368			
Baten van loterijorganisaties	3.377	3.213			
Baten van subsidies van overheden	1.216	1.562			
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	8	-			
Baten van andere organisaties zonder winststreven	258	176			
Som van de geworven baten	11.658	15.426			
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	803	704			
Overige baten	34	47			
Totaal	12.495	16.177	11.269	9.366	9.158
Stijging/daling ten opzichte van voorgaande jaren:					
Af: overige baten	-23%	44%	20%	2%	-22%
	34	47	30	61	121
Baten exclusief overige baten	12.461	16.130	11.239	9.305	9.037
<i>Lasten</i>					
Besteed aan doelstelling	9.220	10.853	8.941	7.467	8.204
Besteed aan doelstelling in % van de baten *) *1	74%	67%	80%	80%	91%
Kosten eigen fondsenwerving (€):					
- fondsenwerving	1.419	1.435	1.572	1.302	1.329
- kostprijs artikelen bestemd voor de doelstelling	500	308	271	365	326
Totaal	1.919	1.743	1.843	1.667	1.655

Kosten eigen fondsenwerving (%): *1

- fondsenwerving	11,4%	8,9%	14,0%	13,9%	14,5%
- kosten verkoop artikelen bestemd voor de doelstelling Winkelverkopen)	4,0%	1,9%	2,4%	3,9%	3,6%
Totaal	15,4%	10,8%	16,4%	17,8%	18,1%

Kosten beheer en administratie:

- bedrag	997	904	747	629	569
Kosten in % van de totale lasten	8,6%	6,9%	6,6%	6,6%	6,0%
Resultaat	922	3.073	-22	-122	-983
Totaal activa	20.240	19.446	16.421	17.084	14.456
Current ratio	2,6	2,4	2,0	2,0	2,0
Factor continuïteitsreserve	0,70	0,70	0,53	0,56	0,63

*) Het percentage besteed aan de doelstelling is exclusief overige baten.

*1) Het relatief lage percentage 2016 wordt veroorzaakt door de relatief hoge baten uit nalatenschappen.

2. Jaarrekening 2017

2.1 Balans per 31 december

Na resultaatbestemming (bedragen in €)

			31 december 2017	31 december 2016
ACTIVA				
Vaste activa:				
Immateriële vaste activa	2.5.1		735.006	521.084
Materiële vaste activa	2.5.2		4.306.072	4.348.660
Financiële vaste activa	2.5.3		<u>1.723.657</u>	<u>2.138.521</u>
			6.764.735	7.008.265
Vlottende activa:				
Vorraden	2.5.4	352.622		326.283
Vorderingen en overlopende activa				
- kortlopende vorderingen	2.5.5	1.397.848		2.007.562
Liquide middelen	2.5.6	<u>11.724.992</u>	<u>10.103.525</u>	
			13.475.462	12.437.370
Totaal activa			<u>20.240.197</u>	<u>19.445.635</u>
PASSIVA				
Reserves en fondsen				
<i>Reserves</i>				
- Continuïteitsreserve		4.913.529	5.539.488	
Subtotaal			4.913.529	5.539.488
<i>Bestemmingsreserves:</i>				
- Financiering activa doelstelling		352.622	326.282	
- Financiering activa bedrijfsvoering		5.041.078	4.869.743	
- Versterking corporate campagne		210.026	300.000	
- Versterking uitvoering Strategisch Plan 2018		448.229	527.000	
- Versterking bedrijfsvoering		112.411	185.000	
- Versterking uitvoering Strategisch Plan 2019		<u>704.713</u>	<u>704.713</u>	
Subtotaal			6.869.079	6.912.738
<i>Fondsen</i>				
- Bestemmingsfondsen			<u>3.426.990</u>	<u>1.835.765</u>
Totaal reserves en fondsen			15.209.598	14.287.991

Vorzieningen	2.5.8	35.234	43.585
Schulden	2.5.9		
- Kortlopende schulden		4.995.365	5.114.059
Totaal passiva		20.240.197	19.445.635

2.2 Staat van baten en lasten

(bedragen in €)

		Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Baten				
Baten van particulieren	2.7.1	6.464.589		10.107.671
Baten van bedrijven	2.7.2	334.570		367.756
Baten van loterijorganisaties	2.7.3	3.377.295		3.212.997
Baten van subsidies van overheden	2.7.4	1.216.079		1.562.120
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	2.7.5	7.500		-
Baten van andere organisaties zonder winststreven	2.7.6	258.020		175.500
Som van de geworven baten		11.658.053	12.359.750	15.426.044
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	2.7.7	803.273		704.122
Overige baten	2.7.8	33.828		47.019
Som van de baten		12.495.154	12.359.750	16.177.185
Lasten				
Besteed aan doelstellingen:	2.7.9			
Bescherming		6.420.740		7.904.829
Activeren van de samenleving		2.799.305		2.948.106
Totaal besteed aan doelstelling		9.220.045		10.852.934
Wervingskosten	2.7.10	1.419.016		1.435.150
Kosten beheer en administratie	2.7.11	996.525		904.309
Som van de lasten		11.635.587	13.879.050	13.192.393
Saldo voor financiële baten en lasten		859.568	-1.519.300	2.984.792
Saldo financiële baten en lasten	2.7.12	62.039		87.747
Saldo van baten en lasten		921.607	-1.519.300	3.072.539

<i>Besteed aan doelstelling in % van de baten *</i>	norm: 80%	74%	67%
<i>Besteed aan doelstelling in % van de lasten</i>	norm: 80%	79%	82%

Bestemming saldo

Toevoeging/onttrekking aan:

- continuïteitsreserve	-625.959	-	1.189.409
- bestemmingsreserves	-43.659	-1.012.000	1.677.304
- bestemmingsfondsen	1.591.225	-507.300	205.826

Totaal	921.607	-1.519.300	3.072.539
---------------	----------------	-------------------	------------------

* Het percentage besteed aan de doelstelling is exclusief overige baten.

2.3 Kasstroomoverzicht

(bedragen in €)

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Resultaat	921.607	3.072.538
Correctieposten:		
- afschrijvingen	385.125	388.905
- mutatie voorzieningen	-8.351	3.404
- koersresultaat effecten	<u>-49.557</u>	<u>-30.618</u>
	327.217	361.691
Mutaties werkkapitaal:		
- voorraden	-26.339	-56.552
- vorderingen	609.714	-511.464
- schulden	<u>-118.694</u>	<u>-51.412</u>
	<u>464.681</u>	<u>-619.428</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten	1.713.505	2.814.801
Kasstroom uit investeringsactiviteiten:		
- investeringen in immateriële activa	-415.468	-273.400
- investeringen in materiële activa	-140.990	-19.543
- mutaties in financiële vaste activa	<u>464.421</u>	<u>-65.751</u>
	-92.037	-358.694
Mutatie liquide middelen	<u>1.621.468</u>	<u>2.456.107</u>
Saldo liquide middelen per 1 januari	10.103.524	7.647.415
Saldo liquide middelen per 31 december	<u>11.724.992</u>	<u>10.103.524</u>
Kasstroom	<u>1.621.468</u>	<u>2.456.109</u>

Een kasstroomoverzicht is een overzicht van de feitelijke geldstromen die in de loop van een boekjaar bij Vogelbescherming worden ontvangen en uitgegeven. Het kasstroomoverzicht staat ook bekend als de staat van herkomst en bestedingen.

Afname van een activa post (bijvoorbeeld voorraden) is een herkomst, toename van een activapost (bijvoorbeeld vorderingen en investeringen in activa) is een besteding. Afname van een passivapost is een besteding (bijvoorbeeld schulden).

2.4 Toelichting jaarrekening

2.4.1 Inrichting jaarrekening

De jaarrekening van Vogelbescherming is opgesteld conform RJ 650 van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Aan Vogelbescherming Nederland is het CBF keurmerk verleend, bij de laatste hertoetsing is het keurmerk verlengd tot 1 januari 2019.

Vergelijking met voorgaand jaar

De grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn beleidsneutraal afgestemd op de RJ 650. De vergelijkende cijfers in de staat van baten en lasten zijn als gevolg hiervan anders gepresenteerd. Dit geldt voor met name de baten.

2.4.2 Waarderingsgrondslagen voor de balans

De waarderingsgrondslagen worden hieronder toegelicht.

De waarderingsgrondslagen zijn niet gewijzigd ten opzichte van 2016.

De bedragen in dit jaarverslag luiden in euro's.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschaffingsprijs en worden lineair afgeschreven op basis van de verwachte economische levensduur. Het afschrijvingspercentage bedraagt 25% voor in gebruik genomen activa.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschaffingsprijs en worden lineair afgeschreven op basis van de verwachte economische levensduur. De afschrijvingspercentages zijn:

- Gebouwen 3,33%
- Inventaris en inrichting 20,00%
- Automatiseringsapparatuur 33,30%

Financiële vaste activa

Effecten

De beleggingen worden gewaardeerd tegen beurswaarde per balansdatum. De gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Dividenden worden verantwoord in het boekjaar waarin zij betaalbaar worden gesteld.

Rentebaten worden verantwoord in het boekjaar waarop zij betrekking hebben.

Leningen

De leningen alsmede de overige vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen.

Vorraden

De waardering van de voorraden vindt plaats tegen historische verkrijgingsprijzen waarbij het principe van First In First Out (FIFO) wordt gehanteerd. Hierbij wordt (administratief) verondersteld dat wat het eerst aangekocht wordt, ook het eerst verkocht wordt.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde en staan geheel ter vrije beschikking. Voor mutaties wordt verwezen naar het kasstroomoverzicht

Nalatenschappen

De waarderingsgrondslagen van de nalatenschappen zijn als volgt:

- onroerend goed: 70% van de getaxeerde of WOZ waarde
- effecten: 70% van de geldende beurskoers op basis van informatie verstrekt door de executeur
- overige bezittingen: 100% van de waarde verstrekt door de executeur

Nalatenschappen belast met vruchtgebruik worden niet in de balans opgenomen, maar vermeld onder de niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Overige activa en passiva

Voor zover in het vorenstaande niet anders is aangegeven, worden activa en passiva gewaardeerd op de geamortiseerde kostprijs. Hierbij wordt op vorderingen en voorraden, indien dit noodzakelijk is, een voorziening in mindering gebracht.

2.4.3 Grondslagen staat van baten en lasten

Algemeen

De grondslagen van de resultaatbepaling zijn niet gewijzigd ten opzichte van vorig jaar. De baten worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; kosten zodra zij voorzienbaar zijn.

Nalatenschappen

De baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten en lasten projecten

De verwerking van baten behorende bij projecten vindt in principe plaats in het jaar waarin de baten zijn toegezegd. Echter de baten van projecten met een looptijd van langer dan 1 jaar worden verantwoord op het moment dat er kosten zijn gemaakt die gedekt worden met de toegezegde projectbijdragen. Lasten worden in principe onderbouwd met inkoopfacturen, uren en indien van toepassing met declaraties van projectpartners. In voorkomende gevallen is de mate van realisatie afhankelijk van het behalen van gedefinieerde milestones in projecten via besluitvorming van de stuurgroep. De nog niet bestede projectgelden worden op de balans gepassiveerd.

Subsidies

Indien een subsidie wordt verkregen waaraan een terugbetalingsverplichting is verbonden bij het niet besteden van de subsidie overeenkomstig de subsidievoorwaarden wordt de bate verantwoord bij het aangaan van een verplichting tot besteding overeenkomstig de subsidievoorwaarden. Indien een subsidie wordt verkregen zonder terugbetalingsverplichting, wordt de bate verantwoord in het jaar van toekenning.

Bestedingen

De kosten worden toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben. Vogelbescherming kent verschillende meerjarenprogramma's en financiert meerjarige projecten. De verplichtingen uit hoofde van toezeggingen worden verantwoord in het jaar waarop de toezegging betrekking heeft. Een toekenning voor een meerjarenproject wordt gesplitst in jaarlijkse bedragen die ten laste komen van het jaar waarop de bijdrage betrekking heeft. De reeds toegezegde bijdragen, welke nog niet als last zijn verantwoord, worden toegelicht bij de niet in de balans opgenomen verplichtingen. Een uitzondering hierop vormen de baten en lasten uit acties derden (zie onder baten en lasten acties derden).

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

2.4.4 Verbonden partijen

De Stichting Bettie Wiegman Fonds is een verbonden partij van Vogelbescherming Nederland, aangezien twee medewerkers van de Vogelbescherming lid zijn van het bestuur van de Stichting. In 2017 heeft Vogelbescherming twee toezeggingen ontvangen van de Stichting: € 7.500,-- voor de Kievit en € 6.600,-- voor de Tapuit.

De Stichting Bettie Wiegman Fonds heeft ten doel het stimuleren van onderzoek naar en bescherming van in Nederland en met name in Noord-Nederland en het Waddengebied voorkomende vogels alsmede het verrichten van alle verdere handelingen, die met het voorstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

2.5 Toelichting op de balans per 31 december 2017

2.5.1 Immateriële vaste activa

	2017	2016
Boekwaarde per 1 januari	521.084	456.673
Investerings	415.469	273.400
Afschrijvingen	<u>-201.547</u>	<u>-208.989</u>
Boekwaarde per 31 december	<u><u>735.006</u></u>	<u><u>521.084</u></u>
Cumulatieve aanschafwaarde per 31 december	1.709.384	1.293.914
Cumulatieve afschrijvingen per 31 december	<u>974.378</u>	<u>772.830</u>
Boekwaarde per 31 december	<u><u>735.006</u></u>	<u><u>521.084</u></u>

De boekwaarde van de immateriële vaste activa bestaat uit de volgende categorieën:

Software (CRM-pakket) in gebruik	28.986	162.115
Software (CRM-pakket) in ontwikkeling	520.746	119.786
Websitekosten (in gebruik)	6.224	143.826
Websitekosten (in ontwikkeling)	<u>179.050</u>	<u>95.357</u>
	<u><u>735.006</u></u>	<u><u>521.084</u></u>

2.5.2 Materiële vaste activa

	2017	2018
a. Pand Boulevard 12		
Boekwaarde per 1 januari	4.298.788	4.432.421
Investerings	-	7.220
Afschrijvingen	140.853	140.853
Boekwaarde per 31 december	4.157.935	4.298.788
Stand per 31 december		
Cumulatieve aanschafwaarden	5.581.404	5.581.404
Cumulatieve afschrijvingen	1.423.469	1.282.616
Boekwaarde per 31 december	4.157.935	4.298.788
b. Overige materiële vaste activa		
Boekwaarde per 1 januari	49.872	76.612
Investerings	140.990	12.323
Afschrijvingen	42.725	39.063
Boekwaarde per 31 december	148.137	49.872
Stand per 31 december		
Cumulatieve aanschafwaarden	1.425.758	1.284.768
Cumulatieve afschrijvingen	1.277.621	1.234.896
Boekwaarde per 31 december	148.137	49.872
Totaal materiële vaste activa	4.306.072	4.348.660
Totaal immateriële en materiële activa	5.041.078	4.869.744

2.5.3 Financiële vaste activa

Het vermogensbeheer is in de zomer 2017 overgegaan van ABN AMRO MeesPierson naar F. van Lanschot Bankiers. De externe vermogensbeheerder heeft een adviserende functie. De portefeuille obligaties is in 2017 volledig omgezet in aandelen of liquiditeiten. Het verloop van de financiële vaste activa in het boekjaar 2017 is als volgt:

	Effecten		Totaal
	Aandelen- fondsen	Obligaties	Effecten
Stand per 1 januari	587.554	1.072.693	1.660.247
Aankopen	649.132	-	649.132
Verkopen	-	1.072.693	-1.072.693
Waardeverandering van beleggingen	49.557	-	49.557
Aflossingen	-	-	-
Stand per 31 december	1.286.243	-	1.286.243

Aandelenfondsen

ASN milieu- en waterfonds	373.543	
Robeco SAM Quant Sustainable Global Equities	262.939	
VANG SRI Europe Stock IDX FD I ACC	203.989	
Kempen SUST Europe SC FD BN DIV	86.252	
NN L Europe Green Bond FD ACC	359.520	
Totaal	1.286.243	-

	<u>Lening u/g</u>
Stand per 1 januari	478.274
Verstrekingen Schapenboerderij	-
Correctie Contante Waarde Schapenboerderij	-
Aflossingen	-40.860
Stand per 31 december	437.414

Lening u/g (in het kader van de doelstelling)

Als onderdeel van het project PolderPracht is in 2015 een renteloze lening verstrekt aan 'Kaasmakerij de Terschellinger v.o.f.' ad. € 475.000 (nominaal). De lening heeft een looptijd van 15 jaar en is tegen contante waarde gewaardeerd. Maandelijkse aflossingen vinden met ingang van november 2016 plaats. Er zijn geen zekerheden gesteld. Het kortlopende deel van de lening u/g is onder de kortlopende vorderingen verantwoord.

Een tweede lening vanuit PolderPracht is in 2017 verstrekt aan Schapenboerderij de Zeekraal op Terschelling ad € 120.000 (nominaal).

Maandelijkse aflossingen vinden met ingang van april 2017 plaats. Er zijn geen zekerheden gesteld.

De leningen zijn gefinancierd uit een projectbijdrage 2015 van de Nationale Postcodeloterij (NPL) welke als bate in de jaarrekening 2015 is verantwoord en waarvoor een bestemmingsfonds is gevormd. Vogelbescherming heeft in overleg met de NPL een begroting ingediend over de herbesteding van de bedragen welke uit aflossing van de lening beschikbaar komen en ook eerst op dat moment zullen worden aangewend.

2.5.4 Voorraden

De post heeft betrekking op artikelen die in de winkel worden verkocht.

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Optiek	268.611	236.718
Overige voorraden	84.011	89.565
Totaal voorraden	352.622	326.283

Gezien de ouderdom en de staat waarin de voorraad van de winkel verkeert, is het niet noodzakelijk om een voorziening voor incourantheid te treffen.

2.5.5 Vorderingen en overlopende activa

	2017	2016
Te ontvangen uit nalatenschappen (*1)	655.546	1.256.453
Bijdragen fondsen	-	12.391
Te ontvangen subsidies en donaties (*2)	221.164	260.017
Debiteuren	196.473	108.138
Te ontvangen rente spaarrekeningen 4e kwartaal	5.980	42.595
Nog te factureren bedragen	2.715	1.672
Lening u/g Kaasmakerij de Terschellinger v.o.f. < 1 jaar	32.280	31.740
Lening u/g Schapenboerderij de Zeekraal < 1 jaar	8.040	8.040
Overige vorderingen en transitorische posten	275.650	286.516
Totaal kortlopende vorderingen	1.397.848	2.007.562

*1) De vorderingen uit nalatenschappen zijn als volgt opgebouwd:

	aantal	waarde
Stand per 1 januari 2017	39	1.256.453
Nieuw in 2017	46	853.665
Afgewikkeld in 2017	47	1.454.572
Stand per 31 december 2017	38	655.546

*2) Specificatie te ontvangen subsidies en donaties

	2017	2016
EU: CAP-Weidevogels (Common Agricultural Policy)	-	43.285
<i>Wadvogels van Allure:</i>		
Waddenfonds	150.795	27.859
Provincie Noord-Holland en Groningen	20.563	25.513
Prins Bernhard Cultuurfonds	-	25.000
Bettie Wiegman Fonds	-	7.500
subtotaal:	171.358	85.872
Prins Bernhard Cultuurfonds - de grote Karekiet	0	38.000
Ministerie Economische Zaken:	-	20.000
Verkenning Droomfonds IJsselmeer		
Wereld Natuur Fonds (bijdrage Postcode Loterij):	2.795	2.795
Haringvliet Natuurontwikkeling		
Louise van de Velde Stichting: Weidevogelnetwerk	12.451	-
Europese Unie: Life IP	28.643	-
Stg. Zabawas: Gezond Riet voor de Roerdomp	5.002	-
Bettie Wiegman: Holwerterwestpolder	-	35.150
(i.h.k.v. Ruimte voor Vogels Rust voor Mensen		
Prins Bernhard Cultuurfonds:	-	34.000
Spotvogels - Beleef de Lente Junior		
BirdLife (i.v.m. Life Eurosap)	915	915
	221.164	260.017

2.5.6 Liquide middelen

	2017	2016
Rekening courant diverse banken	520.638	171.295
Kasgelden	2.553	2.175
Kasstortingen	7.660	6.780
Geld PIN onderweg	18.382	10.725
Triodos Bank rekening courant	2.322	2.425
ING spaarrekening	1.005.168	1.000.966
Van Lanschot spaarrekening	2.131.869	1.678.265
Rabo spaarrekening	-	102.614
ABN AMRO spaarrekeningen	7.723.327	6.819.665
ABN AMRO Living on the Edge	230.698	230.214
ABN AMRO rekening courant Living on the Edge	4.152	356
ABN AMRO rekening courant Transboundary	78.223	78.045
	11.724.992	10.103.525

Hieronder zijn opgenomen de direct opeisbare gelden bij bankinstellingen.

2.5.7 Reserves en fondsen

De Goede Doelen Nederland-richtlijn 'Reserves Goede Doelen' maakt voor de continuïteitsreserve een onderscheid tussen de continuïteitsreserve op korte termijn en lange termijn.

De continuïteitsreserve voor de korte termijn is bedoeld voor het dekken van risico's op de korte termijn. Deze mag maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie bedragen.

Een continuïteitsreserve voor de lange termijn dient gebaseerd te zijn op een analyse van specifieke risico's. Vogelbescherming Nederland heeft in 2016 een dergelijke analyse uitgevoerd.

De uitkomst van deze analyse was: gezien de aard van de activiteiten van de organisatie is het niet nodig een afzonderlijke specifieke reserve voor de lange termijn aan te houden.

De Raad van Toezicht van Vogelbescherming hanteert als norm een continuïteitsreserve van minimaal 0,7.

In 2017 is besloten de reserve aan te vullen tot de norm van 0,7.

De continuïteitsreserve bedraagt ultimo 2017 € 4,9 mln. Dit is afgerond 0,7 maal de jaarlast van de werkorganisatie die wordt bepaald op 60% van de totale lasten.

Hiermee kunnen de vaste uitvoeringskosten gedurende 8,4 maanden gedekt worden.

Naast de continuïteitsreserve zijn er nog andere risicobuffers opgenomen, te weten de bestemmingsreserve financiering activa doelstelling en bedrijfsvoering van totaal € 5,4 miljoen.

De totale risicobuffer bedraagt € 10,3 mln ofwel 1,5 maal van de jaarlast van de werkorganisatie.

Reserves

De mutaties in de reserves kunnen als volgt worden toegelicht:

	2017	2016
Continuïteitsreserve:		
Stand per 1 januari	5.539.488	4.350.079
Mutatie boekjaar	-625.959	1.189.409
Stand per 31 december	4.913.529	5.539.488
Bestemmingsreserve financiering activa doelstelling		
Stand per 1 januari	326.282	269.730
Mutatie boekjaar	26.340	56.552
Stand per 31 december	352.622	326.282
Bestemmingsreserve financiering activa bedrijfsvoering		
Stand per 1 januari	4.869.743	4.965.705
Mutatie boekjaar	171.335	-95.962
Stand per 31 december	5.041.078	4.869.743
Bestemmingsreserve versterking Campagne		
Stand per 1 januari	300.000	-
Mutatie boekjaar	-89.974	300.000
Stand per 31 december	210.026	300.000
Bestemmingsreserve versterking uitvoering SMP		
Stand per 1 januari	527.000	-
Mutatie boekjaar	-78.771	527.000
Stand per 31 december	448.229	527.000
Bestemmingsreserve versterking bedrijfsvoering		
Stand per 1 januari	185.000	-
Mutatie boekjaar	-72.589	185.000
Stand per 31 december	112.411	185.000
Bestemmingsreserve SMP na 2017		
Stand per 1 januari	704.713	-
Mutatie boekjaar	-	704.713
Stand per 31 december	704.713	704.713

Bestemmingsreserve financiering activa doelstelling

De bestemmingsreserve activa doelstelling wordt direct gebruikt voor de realisatie van de doelstelling. De grootte is gelijk aan de boekwaarde. De bestemmingsreserve activa doelstelling heeft betrekking op de voorraden.

Bestemmingsreserve financiering activa bedrijfsvoering

De bestemmingsreserve financiering activa bedrijfsvoering wordt gevormd voor bedragen die aangewend zijn om immateriële en materiële vaste activa in het kader van de bedrijfsvoering te financieren. Het bedrag van de bestemmingsreserve is gelijk aan de boekwaarde van de materiële en immateriële activa.

Bestemmingsreserves

Dankzij hoge nalatenschappen in 2017 is er een aantal bestemmingsreserves gevormd. Middels de bestemmingsreserves kunnen de meerjarenplannen op een hoger niveau worden uitgevoerd. Naast intensivering van de beschermingsdoelen zijn middelen vrij gemaakt voor de innovaties op het gebied van marketing, communicatie en bedrijfsvoering.

Bestemmingsfondsen

Onder bestemmingsfondsen zijn middelen opgenomen, waarvan de doelstelling door derden is bepaald. Het beleid van Vogelbescherming is erop gericht om de bestemmingsfondsen binnen 3 jaar te besteden. De samenstelling van het saldo van de bestemmingsfondsen ultimo boekjaar is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	1.835.765	1.629.939
Bij: giften en donaties	2.516.079	883.199
Af: bestedingen	924.854	677.373
Stand per 31 december	3.426.990	1.835.765

Specificatie van de bestemmingsfondsen

	Saldo 1-1-2017	Toevoeging	Uitgaven	Saldo 31-12-2017
Blauwe Kiekendief / Wadvogels van Allure	69.771	-	25.001	44.770
Coastal Wetlands	3.999	-	3.999	-
Beleef de Lente	8.664	9.837	18.501	-
Flyways - Veiligheid voor beide Grutto's	59.010	2.100	45.350	15.760
Fonds Schouwen-Duiveland	135.677	-	11.453	124.224
Gierzwaluw	5.658	1.025	6.683	-
PolderPracht, uit lening Kaasmakerij Terschelling	447.752	-	69.400	378.352
PolderPracht, uit lening Schapenboerderij "De Zeekraal"	111.561	-	14.070	97.491
Living on the Edge	85.500	-	81.337	4.163
Rust voor vogels - ruimte voor mensen	60.179	-	32.699	27.480
Stern Groep N.V. Fonds	80.554	40.000	42.648	77.906
Weidevogels 2015	87.500	-	79.463	8.037
Westerschelde	8.049	-	-	8.049
Kustvogels / Tapuit	44.001	10.646	44.000	10.647
Moerasvogels	56.222	-	17.476	38.746
Zoutpannen - Zuid Europa / Noordafrika	75.000	-	32.957	42.043
Akkervogelparadijs Schouwen-Duiveland	125.137	915	39.187	86.865
Pater David Fonds	82.000	-	-	82.000
Jaar van de Kievit	20.000	1.783	2.845	18.938
Jeugdeducatie Beleef de Lente Junior	47.648	12.043	22.214	37.477
Onder strandbroeders - duinkust - Sterns	74.053	5.502	39.173	40.382
Living on the Edge II	132.613	31.194	53.797	110.010
Flyway periodiek	7.942	24.020	4.324	27.638
Weidevogels, speciale acties	5.716	8.685	1.565	12.836
Birdlife Prev.Extinc. Actie Arjan Dwarshuis	1.569	4.795	864	5.500

Grote karekiet 2017	-	194.382	96.382	98.000
Illegale jacht 2017	-	132.972	23.935	109.037
Doeldonaties Grondspoor	-	5.000	900	4.100
Doel-donateur Juridische Zaken (Fonds Ferguson)	-	1.540	277	1.263
Doelnalatenschap weidevogels	-	26.000	-	26.000
Weidevogels 2017	-	268.640	33.901	234.739
Jaar van de Huiszwaluw	-	35.000	6.300	28.700
Subtotaal	1.835.765	816.079	850.701	1.801.143
Bijzondere bestemmingsfondsen Meer IJsselmeer (donatie van de Postcode Loterij)	-	1.700.000	74.153	1.625.847
Totaal	1.835.765	2.516.079	924.854	3.426.990

2.5.8 Voorzieningen

Voorziening jubileumuitkering

Werknemers van Vogelbescherming hebben gedurende hun dienstverband recht op een aantal jubileumuitkeringen. Bij het vaststellen van de voorziening wordt rekening gehouden met de volgende elementen:

- de personeelsleden waarop de regeling van toepassing is;
- de geschatte kans dat personeel in aanmerking komt voor de uitkering;
- de leeftijden, de salarissen en de levenskansen van de in de berekening betrokken personeelsleden;
- de hoogte van de uitkeringen;
- een rentevoet van 2% voor de berekening van de contante waarde.

	2017	2016
Stand per 1 januari	43.585	40.181
Bij: dotatie		3.404
	43.585	43.585
Af: onttrekking	8.351	-
Stand per 31 december	35.234	43.585

2.5.9 Schulden

	2017	2016
Crediteuren	670.575	807.927
Loonbelasting en sociale lasten	179.380	143.310
Omzetbelasting	130.788	133.467
Te betalen pensioenpremie	-	173.680
Internationale verplichtingen	-	36.169
Vooruitontvangen subsidies en donaties*	810.984	690.273
Vooruitontvangen bijdrage Wereld Natuur Fonds (bijdrage Postcode Loterij) inzake Haringvliet	835.079	13.241
Vooruitontvangen bijdrage Postcodeloterij inzake Polderpracht	715.659	937.429
Reservering vakantiedagen	233.814	220.475
Te ontvangen facturen	123.115	153.581
Te ontvangen facturen projecten	490.816	1.006.847

Vooruit ontvangen contributies	694.000	672.000
Accountantskosten	30.000	32.000
Praktijkgids akkervogels	-	30.000
Overige kortlopende schulden	81.155	63.660
Totaal kortlopende schulden	4.995.365	5.114.059

* Specificatie vooruitontvangen subsidies en donaties:

	2017	2016
Waddenfonds: Rust voor vogels - ruimte voor mensen	274.702	625.658
Ministerie Economische Zaken en Klimaat: Vogelakkers	58.639	23.596
Vooruitontvangen bijdrage Wereld Natuur Fonds (bijdrage Postcode Loterij) inzake Haringvliet	7.911	41.019
Provincie Zeeland (Life IP)	79.656	-
Diverse subsidies en donaties	390.076	-
	810.984	690.273

2.6 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

2.6.o CRM systeem

In 2017 is er met Verito (Apeldoorn) een overeenkomst gesloten tot aanschaf van een nieuw CRM-systeem. De investering is ca. € 828.000. Tot en met 2017 is een bedrag van € 520.746 geactiveerd.

2.6.1 Periodieke giften

Op basis van overeenkomsten voor periodieke giften met particulieren heeft Vogelbescherming ultimo 2017 voorwaardelijke rechten verworven van € 431.793. De verworven voorwaardelijke rechten hebben betrekking op de periode 2018 tot en met 2022.

2.6.2 Nalatenschappen belast met vruchtgebruik

Vogelbescherming Nederland is per 31 december 2017 erfgenaam van 6 nalatenschappen belast met vruchtgebruik.

De waarde van de nalatenschappen belast met vruchtgebruik bedraagt € 643.000.

Er is hier sprake van bloot eigendom.

Er bestaat per 31 december 2017 een vordering uit een nalatenschap, die niet in de balans is opgenomen, omdat de omvang niet betrouwbaar kan worden ingeschat. De initiële omvang van de nalatenschap bedroeg ca. € 3.000.000. Bij de notaris is daarvan momenteel ca. € 700.000 bekend. Vogelbescherming deelt hierin mee voor eenderde deel.

2.6.3 Leaseverplichtingen

De leaseverplichting van de kopieerapparaten bedraagt ca. € 59.000. De verplichting heeft nog een looptijd tot en met 16 november 2018.

2.6.4 Reguliere bijdrage Nationale Postcode Loterij

Vogelbescherming heeft een contractueel voorwaardelijk recht verworven voor een jaarlijkse donatie van € 1.800.000. De bijdrage van de Nationale Postcode Loterij wordt na afloop van het verslagjaar uitbetaald. De huidige toezegging loopt t/m het jaar 2020.

2.6.5. Niet uit de balans blijvende verplichtingen uit meerjarige contracten

In het verslagjaar zijn contracten met partijen gesloten die een langere looptijd hebben. De kosten die uit hoofde van deze contracten te verwachten zijn, worden in de jaarplanningen van de komende jaren opgenomen en begroot in het betreffende boekjaar.

Contractuele verplichtingen in het boekjaar:

2018	€ 482.691
2019	€ 122.106
2020	€ 55.843
2021	€ 37.203
2022	€ 6.155

Totaal	€ 703.998
---------------	------------------

2.7 Toelichting op de staat van baten en lasten

Met de invoering van de nieuwe richtlijnen voor de jaarverslaggeving hebben met name in de batencategorieën verschuivingen plaatsgevonden.

De oorspronkelijke begroting 2017 was nog opgesteld op basis van de oude richtlijnen. Hierdoor is het niet goed mogelijk om een vergelijking te maken tussen realisatie en begroting.

Onderstaande toelichtingen maken de vergelijking tussen de realisatie 2017 en de realisatie 2016.

2.7.1 Baten van particulieren

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Nalatenschappen	892.099	4.737.397
Contributies	4.856.469	4.663.296
Donaties en giften	715.910	647.245
Overige baten van particulieren	111	59.733
Totaal baten van particulieren	6.464.589	10.107.671

Contributies

In 2017 is € 4.527.720 aan contributie van leden ontvangen. Het aantal leden per 31 december 2017 bedraagt 142.383 (ultimo 2016: 140.887).

Door de toename van het aantal leden zijn de baten uit contributies toegenomen.

Bij de nalatenschappen was sprake van een sterke afname. In 2016 waren in de baten enkele grote nalatenschappen opgenomen.

De afname van het aantal nalatenschappen was beperkt.

2.7.2 Baten van bedrijven

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Baten van Bedrijven	334.570	367.756
Totaal baten van bedrijven	334.570	367.756

2.7.3 Baten van loterijorganisaties

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
<i>Nationale Postcode Loterij</i>		
- reguliere bijdrage	1.800.000	1.818.309
- project Meer IJsselmeer	1.700.000	150.000
- project Polderpracht	257.722	350.491
- project Haringvliet Recreatie (retour)	-421.837	867.598
- project Haringvliet Monitoring	33.108	26.599
<i>Vriendenloterij</i>	8.302	-
Totaal baten van loterijorganisaties	3.377.295	3.212.997

Deze post bestaat met name uit de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij (NPL). Voor de periode 2017 tot en met 2020 is een overeenkomst afgesloten, waarin bepaald is dat Vogelbescherming Nederland als beneficiënt zal delen in de opbrengst van de loterij. De reguliere bijdrage van de Nationale Postcode Loterij wordt als bate verantwoord in het jaar waarin deze bijdrage wordt ontvangen. In het voorjaar van 2017 kende de NPL € 1,7 miljoen toe voor het project Meer IJsselmeer. De start van de uitvoering begon in het najaar van 2017 en zal circa drie jaar in beslag nemen.

Voor het project PolderPracht is in 2015 een bedrag van € 2.301.000 ontvangen van de NPL. Het project heeft een looptijd van bijna 5 jaar en is gestart op 1 februari 2015.

In maart 2016 heeft de NPL een Droomfondsaanvraag toegekend van € 13,5 miljoen aan verschillende organisaties onder penvoerderschap van het Wereld Natuur Fonds voor het project Natuurherstel Haringvliet. Vogelbescherming is voor het deelproject Recreatie Haringvliet als penvoerder aangewezen. Het toegekende bedrag voor dit deelproject bedroeg aanvankelijk € 3,03 miljoen.

De deelactiviteit Aantrekken Rederijen is in 2017 overgegaan naar het WNF. Aanvankelijk zouden de geldstromen via Vogelbescherming lopen. Om efficiencyredenen is besloten het budget bij de penvoerder (WNF) te laten. Dit is met terugwerkende kracht gerealiseerd: ook de in de beginbalans 2016 opgenomen bedragen voor dit project zijn vrijgevallen. Hierdoor is een creditpost op dit project ontstaan.

Verder participeert Vogelbescherming in het deelproject Monitoring Haringvliet met een bedrag van € 100.000 voor monitoring Vogels. Het totaalproject Natuurherstel Haringvliet heeft een looptijd van vier jaar en eindigt op 31-12-2018.

2.7.4 Baten van subsidies van overheden

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Instantie		
Waddenfonds (overheid)	564.161	986.022
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	244.458	231.563
Ministerie van Veiligheid en Justitie	1.540	
Europese Unie Commissie Landbouw en Plattelandsontwikkeling (DG AGRI)	172.472	254.131
Subsidies van gemeentes	4.000	-
Subsidies van provincies	144.006	-
Diverse	85.442	90.404
Totaal baten van subsidies van overheden	1.216.079	1.562.120

Waddenfonds

Het Waddenfonds is de hoofdsubsidiënt van het project Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. De subsidie bedraagt maximaal 73,1% van de subsidiabele kosten tot een maximum van ca. € 1.485.000. Van de Provincie Friesland is een subsidie van ca. € 64.000 en van de Provincie Noord-Holland een subsidie van ca. € 169.000 voor de deelprojecten Vogelsand en Breehorn en Communicatie Brede Publiek toegezegd.

Verder geeft het Bettie Wiegman Fonds een bijdrage van ca. € 35.000 en de Stichting Zabawas een bijdrage van € 20.000 voor dit project.

De totale looptijd van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen is in beginsel 4 jaar, maar is gewijzigd naar 31.12.2022.

Het Project Wadvogels van Allure liep tot 2018, en is verlengd tot 1 mei 2020.

Ministerie van Economische Zaken: hoofdgeldverstrekker van:

Project Jaar van de Kievit. Looptijd t/m 1-6-2018

Project Vogelakkers. Looptijd t/m 1-12-2018

Europese Unie: hoofdgeldverstrekker van:

Project Common Agricultural Policy (CAP). Project is afgerond in 2017

Project Partridge. Looptijd t/m 31-10-2020

Project Life IP Zuid-Westelijke Delta. Looptijd t/m 30-9-2022

Provincie Noord-Brabant: hoofdgeldverstrekker van:

Vogels en Vleermuizen in de B5 (vijf Brabantse gemeenten). Looptijd t/m 31-3-2022

2.7.5 Baten van verbonden organisaties zonder winststreven

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Bettie Wiegman Fonds	7.500	-
Totaal baten van verbonden organisaties zonder winststreven	7.500	-

2.7.6 Baten van andere organisaties zonder winststreven

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
<u>Prins Bernhard Cultuurfonds</u>		
-project Gezond Riet - de grote Karekiet	-	38.000
-project Nestbescherming Tapuit	10.000	-
-project Jaar van de Huiszwaluw	35.000	-
<u>Jaap van Duin Fonds</u>		
-project Jaar van Kievit	3.500	-
<u>Turing Foundation</u>		
Greening the Greenwall	10.000	37.500
<u>Stichting Zabawas</u>		
-project Gezond riet voor de Roerdomp	5.002	-
<u>Pater Davids Fonds</u>		
-project Partridge Interreg	-	100.000
<u>Stichting Sportvisserij Nederland</u>		
-project Monitoring Haringvliet	95.000	-

It Fryske Gea

-project Zeearend - Beleef de Lente	7.377	-
-------------------------------------	-------	---

Barbara E. Keuning Stichting

-project Weidevogels 2017	4.000	-
---------------------------	-------	---

-project Jaar van de Huiszwaluw	4.000	-
---------------------------------	-------	---

Stichting Boerennatuur

-project Common Agricultural Policy (CAP) Weidevogels II	5.000	-
--	-------	---

Stichting Anmec

-project Spotvogels in de klas	339	-
--------------------------------	-----	---

Wereld Natuur Fonds

-project Juridische trajecten	3.000	-
-------------------------------	-------	---

Stichting ANV

-project Amstel Natuur Zuivel	12.550	-
-------------------------------	--------	---

BirdLife International

-project Life Euro SAP	2.252	-
------------------------	-------	---

Stichting Teuntjeanna	1.000	-
-----------------------	-------	---

Stichting Ondersteuning Dierenwelzijnorganisaties	60.000	-
---	--------	---

Totaal baten van andere organisaties zonder winststreven	258.020	175.500
---	----------------	----------------

2.7.7 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

(bedragen exclusief BTW)

	2017	2016
Netto-omzet winkel	1.723.529	1.695.227
Kostprijs winkel	1.223.583	1.160.946
Diversen	303.327	169.841
Opbrengst verkoop artikelen bestemd voor doelstelling	803.273	704.122

2.7.8 Overige baten

	2017	2016
Restitutie BTW	25.000	46.755
Diverse baten	8.828	264
Totaal	33.828	47.019

2.7.9 Bestedingen aan de doelstelling

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Specificatie bestedingen:		
Bescherming Algemeen	566.120	416.587
Bescherming Natuur	1.659.097	3.292.355
Bescherming Landelijk gebied	1.946.825	1.936.829
Bescherming Stad	1.207.765	1.098.657
Bescherming Internationaal	1.040.933	1.160.401
Activeren van de samenleving	2.799.305	2.948.106
Totaal	9.220.045	10.852.934

De bestedingen aan de doelstelling zijn € 1.632.890 lager dan in 2016. Dit komt met name door de doorgevoerde correctie van het project Haringvliet-Recreatie.

2.7.10 Wervingskosten

Onder wervingskosten zijn alle kosten verantwoord die betrekking hebben op het verwerven van baten fondsenwerving.

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Specificatie kosten fondsenwerving:		
Eigen fondsenwerving	1.116.675	1.134.991
Subsidies	302.342	300.159
Totaal wervingskosten	1.419.016	1.435.150
	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Geworven baten	11.658.053	15.426.044
Wervingskosten in percentage van geworven baten	12,2%	9,3%

In 2017 werd 12,2% van de geworven baten uitgegeven aan wervingskosten.

Het lagere percentage 2016 wordt veroorzaakt door de relatief hoge baten uit nalatenschappen.

- De wervingskosten bestaan voor bijna 67% uit kosten voor eigen fondsenwerving (2016 idem).

Dit komt neer op 8,1% van de geworven baten (2016: 6,3%). Dit percentage ligt ruimschoots onder de CBF-norm van 25%

2.7.11 Kosten beheer en administratie

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Kosten beheer en administratie	996.525	904.309
Som der lasten	11.635.587	13.192.393
% beheer en administratie	8,6%	6,9%

De kosten voor beheer en administratie worden berekend volgens de aanbevelingen van Goede Doelen Nederland.

De kostenverdeelstaat is opgenomen in bijlage 3 en een toelichting op de gebruikte parameters in bijlage 1.

In 2017 was sprake van een toename van het aandeel, met name door de inhuur van tijdelijk personeel ter ondersteuning van werkzaamheden op het gebied van financiën, HHRM en ICT

De norm voor de kosten beheer en administratie is door de directeur-bestuurder van Vogelbescherming vastgesteld op maximaal 10% van de som der lasten.

Personeelskosten

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Specificatie van de personeelskosten:		
Salarissen	4.088.142	3.768.421
Sociale lasten	700.657	648.263
Pensioenpremie	486.186	571.912
Overige personeelskosten	239.218	239.908
Totaal personeelskosten	5.514.202	5.228.504

In 2017 is er een salarisverhoging toegepast van 1,40%

De personele lasten zijn in 2017 met € 285.698 gestegen. Dit is onder andere het gevolg van de algemene salarisverhoging van 1,4%, de toename van het gemiddelde aantal fte's in dienst (3 fte) en individuele periodieke salarisverhogingen.

De pensioenlasten zijn gedaald in verband met het afschaffen van de pensioen excedent regeling.

2.7.12 Saldo financiële baten en lasten

	2017	2016	2015	2014
Rentebaten	50.884	61.895	110.382	75.953
Dividend	3.695	2.180	1.635	13.285
Gerealiseerde koersresultaten	-36.537	-	-	4.452
Ongerealiseerde koersresultaten	49.557	30.618	33.537	75.965
Rentebaten en baten uit beleggingen	67.599	94.693	145.554	169.655
Externe kosten beleggingen	5.560	6.946	6.921	7.634
Saldo financiële baten en lasten	62.039	87.747	138.633	162.021

In 2017 is besloten de financiële vaste activa bij een andere bank onder te brengen. De bank adviseert de directeur-bestuurder bij beleggings-beslissingen, op basis van een beleggingsplan. De gerealiseerde koersresultaten waren voornamelijk het gevolg van de verkoop van obligaties.

Baten in natura:

In het boekjaar 2017 heeft Vogelbescherming geen directe baten in natura van materiele omvang ontvangen. Branchebreed gebruikelijke kortingen, onder andere bij licenties, publicaties en drukwerk worden niet als baten in natura beschouwd, mede gezien de beperkte omvang.

In het kader van de actie Kijkers-voor-Kijkers ontvangt Vogelbescherming gebruikte verrekijkers van particulieren om deze door te geven aan vrijwillige vogelwachters in partnerlanden, met name in Afrika. Het materieel heeft een beperkte economische waarde en zou bij doorverkoop nauwelijks tot baten leiden. De kijkers kunnen vaak pas in gebruik genomen worden nadat deskundige vrijwilligers van Vogelbescherming deze gerepareerden schoongemaakt hebben. De ideële waarde daarentegen is uiteraard heel groot.

Gebeurtenissen na balansdatum:

Er zijn geen ontwikkelingen na balansdatum die vermeldenswaardig zijn voor toelichting.

3. Overige informatie

Werknemers

Gedurende het boekjaar zijn op basis van fte's gemiddeld 66,5 (2016: 63,5) werknemers in dienst van de Vereniging.

Gemiddeld per afdeling:	2017	2016
Afdeling Communicate	26,1	24,8
Afdeling Bescherming	24,7	24,0
Afdeling Bedrijfsvoering	14,7	13,7
Directie	1,0	1,0
	<u>66,5</u>	<u>63,5</u>

Bezoldiging directeur

Naam	A.J.M. Wouters
Functie	Directeur - Bestuurder
Dienstverband:	
- aard	Onbepaald
- uren per week	40
- parttime percentage	100
- periode	01-01-2017/31-12-2017

Beloning (in euro's)

Jaarinkomen	
Bruto salaris	102.221
Vakantiegeld	8.484
Eindejaarsuitkering	8.178
Variabel jaarinkomen	-

Totaal jaarinkomen **118.883** **

Sociale lasten en verzekeringspremies (werkgeversdeel)	7.182
Belastbare vergoedingen/bijtellings	-
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	17.149
Overige beloningen op termijn	-
Uitkering beëindiging dienstverband	-

Totaal overige lasten en vergoedingen **24.331**

Totaal bezoldiging 2017 **143.214**

Totaal bezoldiging 2016 **137.350**

Het jaarinkomen (**) van de Directeur-Bestuurder blijft binnen het maximum van € 129.559 (categorie I) volgens de Beloningsregeling van Goede Doelen Nederland

Vergoedingen Raad van Toezicht en Ledenraad

De leden van de Raad van Toezicht en de Ledenraad verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Ook zijn aan hen geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. Wel kunnen de gemaakte reiskosten worden vergoed. In 2017 is in totaal € 2.704 uitbetaald aan reiskosten aan leden van Raad van Toezicht en Ledenraad.

Zeist, 29 maart 2018

De Directeur-Bestuurder

A.J.M. Wouters

De Raad van Toezicht

J.A. Bikker

C.N. de Boer

C. E. Dijkers

E.A.W. Ernens

J.D.W. Kievit

S.G. van der Lecq

H. Scheffers

I. Tilders

M.B. Vos

4. Overige gegevens

4.1 Controleverklaring accountant

T: +31 (0)30 284 98 00
E: utrecht@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 4053, 3502 HB Utrecht
Van Deventerlaan 101, 3528 AG Utrecht
Nederland

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de directie en de leden van de Raad van Toezicht van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels ("Vogelbescherming Nederland").

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Vogelbescherming Nederland te Zeist gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vogelbescherming Nederland op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de in Nederland geldende Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende instellingen (RJ 650).

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2017.
2. De staat van baten en lasten over 2017.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vogelbescherming Nederland, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ het bestuursverslag;
- ▶ overige gegevens;
- ▶ bijlagen.

Statuair goedgekeurd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186.
BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid, en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam "BDO" optreden.
BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO netwerk en van elk van de BDO Member Firms.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met RJ 650. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vereniging.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaet zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een vereniging haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met bestuur en Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 3 april 2018

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g.

drs. J.S. Terlingen RA

Bijlage 1. Model voor kostentoerekening

Kostensoort:	Toerekening aan:				
	Beheer en Administratie	Realisatie Doelstelling		Fondsenwer- ving	
Bestuur en ledenraad	Bedrag per mw.				
Personeelskosten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Huisvesting	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
ICT	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Afschrijving en financiële lasten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Overige kosten, als drukwerk en kopieerkosten	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.	Bedrag per mw.
Directie	35%		49%		16%
Hoofd Bedrijfsvoering	40%		56%		4%
Bedrijfsondersteuning & HRM	50%		25%		25%
Financiën & Control	40%		45%		15%
Bureausecretariaat & Facilitaire zaken	31%		54%		15%
Beleid & Strategie	0%		100%		0%
Natuur	0%		100%		0%
Landelijk Gebied	0%		100%		0%
Stad	0%		100%		0%
Internationaal	0%		100%		0%
Hoofd Communicatie	0%		85%		15%
Strategische communicatie & campagnes	0%		95%		5%
Marketing	5%		45%		50%
Eigen Media	0%		100%		0%
Retail	0%		45%		55%
Servicecentrum	20%		70%		10%

Bijlage 2. Begroting 2018

	Begroting 2018
INKOMSTEN	
Contributies/mailingen/giften/notariële schenkingen	5.610.000
Fondsen/sponsoring/subsidies/acties van derden	5.199.302
Nalatenschappen	1.417.000
	12.226.302
UITGAVEN	
Out of pocket kosten:	
Algemeen/Directie	1.669.557
Marketing	1.315.000
Bescherming/Communicatie/Verkoop artikelen	6.614.820
Totaal out of pocket kosten	9.599.377
Personeelskosten	5.604.836
Totaal Uitgaven	15.204.213
Eindresultaat	-2.977.911
Dit eindresultaat wordt gedekt uit de bestemmingsfondsen voor:	1.551.629
En uit de (in 2017) gevormde bestemmingsreserve	1.118.000
Taakstelling	308.282
	2.977.911

De begroting 2018 is goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 15 december 2017.

Bijlage 3. Kostenverdeelstaat 2017

Bijlage 3 Kostenverdeelstaat 2017

	Bescherming	Activeren van de Samenleving	Kosten Fondsenwerving	Kosten Beheer en administratie	Totaal 2017	Totaal 2016
Afdrachten aan verbonden (internationale) organisaties	130.994	-			130.994	
Salarissen en sociale lasten	2.618.113	1.165.213	590.667	414.805	4.788.799	4.416.68
Pensioenlasten	265.806	118.299	59.968	42.113	486.186	571.91
Overige personeelskosten	130.784	58.207	29.506	20.721	239.218	239.90
Advies- en controlekosten	83.687	37.245	18.880	13.259	153.071	111.17
Huisvestingskosten	149.430	66.505	33.713	23.675	273.323	277.94
Uitbesteed werk	909.128	404.615	205.106	144.039	1.662.888	3.917.29
Publiciteit en communicatie	1.234.717	549.521	278.562	195.624	2.258.424	2.345.50
Afschrijvingskosten	210.554	93.709	47.503	33.359	385.125	248.05
Kantoor en algemene kosten	687.527	305.990	155.112	108.929	1.257.558	1.063.91
Totale lasten	6.420.740	2.799.305	1.419.016	996.525	11.635.587	13.192.39
Bijzondere lasten						12.11
Totale kosten	6.420.740	2.799.305	1.419.016	96.525	11.635.587	13.204.50